sisukord:
uus mäng

müürileht
Sisu:
Loomemajanduse müüt

MüüriLeht

MüüriLeht

MÜÜRILEHT
5 / SÜGIS 2008

MÜÜRILEHT
6 / TALV 2009

MÜÜRILEHT
7 / SÜGIS 2009

MÜÜRILEHT
8 / TALV 2009/2010

MÜÜRILEHT
9 : KEVAD 2010

MÜÜRILEHT
10 : SUVI 2010

MÜÜRILEHT
AB²
11 : FESTIVALI ERI

MÜÜRILEHT
12 : SÜGIS/TALV

MÜÜRILEHT
13 : TALV

MÜÜRILEHT
PLEASE DON'T TOUCH ME... I'M DELICATE!
14 : KEVAD

MÜÜRILEHT
schilling
15 : SUVI

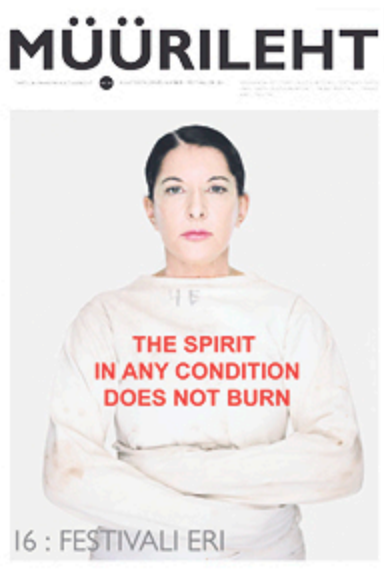
MÜÜRILEHT
THE SPIRIT
IN ANY CONDITION
DOES NOT BURN
16 : FESTIVALI ERI

MÜÜRILEHT
17 : SÜGIS

MÜÜRILEHT
18 : PÖÖRIPÄEVA ERI

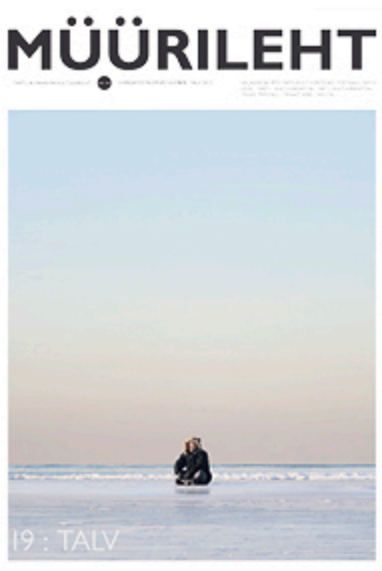
MÜÜRILEHT
19 : TALV

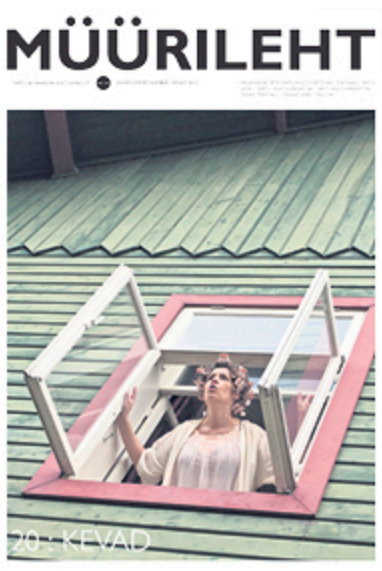
MÜÜRILEHT
20 : KEVAD

MÜÜRILEHT
#21: SUVI

MÜÜRILEHT
#22 :
FESTIVALI ERI

MÜÜRILEHT
#23 : SÜGIS

MÜÜRILEHT
#24

#25

KAASAUTORID

Anders Härm on Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi (EKKM) asutajaliige ning alates 2009. aasta lõpust üks selle tegevjuhte. Tegutseb alates 2000. aastast Eesti Kunstiakadeemias lektorina ning alates 2005. aastast juhib vabade kunstide teaduskonnas õppekava „Kaasaegse kunsti küsimused". Ühtlasi on korraldanud aastast 2005 koos Priit Rauaga NU Performance Festivali. On sooritanud ka kolm loeng-*performance*'it: „Be Drunk, Be Very, Very Drunk" (2002), „Cooking and Shitting" (2006) ning „Saving Sofi Oksanen" (2012).
Anders visandab käesolevas Müürilehes Eesti performance-*teatri ajalugu. Vaata lk 22–23.*

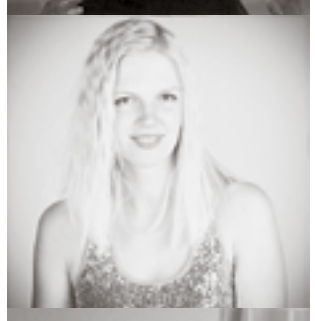

Ann Runnel Tartust tegeleb keskkonnahoidliku innovatsiooni uurimisega – teoreetilisest küljest Säästva Eesti Instituudi katuse all nooremteadurina uuringuid tehes ning praktilise poole pealt koos Reet Ausiga platvormi Trash to Trend arendades.
Anni ideest sündis Müürilehte rubriik „Riidekapp". Sellest ja Trash to Trendist Ann leheküljel 12 kirjutabki.

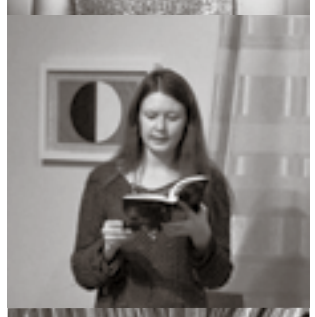

Anniina Ljokkoi on eesti kirjanduse tõlkija. Veel mõnda aega tagasi õppis ta Jyväskylä ülikoolis ja Tartus kirjandust, praegu töötab aga Eesti Ingerisoomlaste Liidus, toimetab nende soomekeelset ajakirja Inkeri ning elab Tallinnas. Kui parasjagu teistele soome keelt ei õpeta, siis õpib ise karjala keelt. Tegutseb vabatahtlikuna Eesti veganite seltsis.

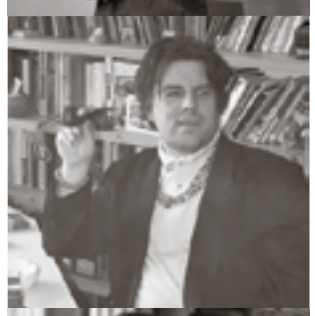

Arni Alandi on fennofiil ja barokkinimene. Eesti oludes erandlikult veendunud linlane ja maaeluskeptik. Oma teadliku elu esimese poole veetis peamiselt kohvikuis aeledes, hiljem vahetas selle virtuaalreaalsuses ulpimise vastu. Selle kõrvalt on suutnud siiski jõuda ülikoolis kaks korda IV kursuseni ning tegutseda praeguseks juba 18 aastat ajakirjanikuna.
Anniina vestles Tartus Tampere majas resideerunud soome luuletaja ja helikunstniku Juha Rautioga ja Arni tõlkis tema loomingu Müürilehe lugejatele lehekülgedel 34–35.

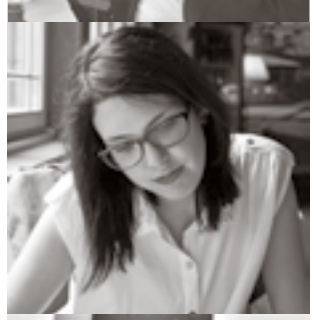

Evelin Orgmets õpib multimeediadisaini ja naudib kohalikku kultuuri- ja seltsielu Taani pealinnas Kopenhaagenis. Loeb, kuulab ja jälgib huviga kõike, mis teda ümbritseb.
Evelini muljeid Kopenhaageni ööelust loe leheküljelt 15.

Karmen Otu elu keerleb praegu suuresti ümber kohvi ja kirjanduse. Kevadisel silmapiiril terendab bakakraad ja edasised plaanid on veel lahtised. „Tahaks korraks aja maha võtta ja puhata ja lugeda ja päikese käes magama jääda. Aga ainult korraks. Edasi tahaks ka lugeda, aga puhkamise ja päikese käes magamise näiteks kirjutamise ja õppimisega asendada."
Karmen arvustab Urmas Vadi romaani „Tagasi Eestisse" (lk 36).

Kristina Viin on lõpetanud Tartu Kõrgema Kunstikooli skulptorina. Pärast seda astus EKA-sse vabade kunstide magistrisse, kuid jäi peagi lapsepuhkusele. Elab Võrumaal, kondab mööda metsi, kirjutab, maalib, illustreerib ja kasvatab last. Hetkel on öökapil Jaigi ja Kauksi Ülle teosed läbisegi budistlike tekstidega.
Kristiina luuletusi loe kõrvallehelt.

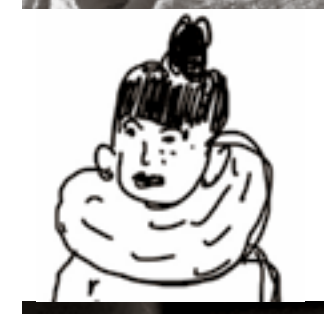

Liisa Kruusmägi ei maga kunagi. Öösiti näeb ta und ja päeviti valab unenäokujutelmi magistritöövormi. Liisas segunevad Tallinna tornid ja tänavad L.A. palmialleede ja Providence'i haisva ühistranspordiga. Ta lippab mööda päikselisi munakivitänavaid Lissabonis, teeb joogat hindust guruga, sööb kaljuserval kooki ja tõttab ühelt *artist talk*'ilt teisele. Pilt pildi, päev päeva haaval joonistub märkmikesse ta elu.
Vaata ka liisakruusmagi.com.
Selles Müürilehes annab Liisa uue elu „Viimsele reliikviale" – seekord siis koomiksi kujul. Enjoy!

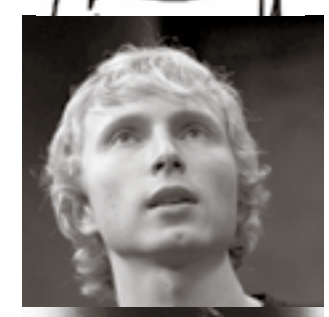

Mait Joorits on teoloogiat tudeeriv draamanäitleja, kes tunneb huvi idamaade füüsiliste ja vaimsete praktikate ning ka söögitegemise ja täiskuu vastu. Suveöösiti jookseb Mait libahunti ja talveöösiti mööda kaugeid maid amokki.
Seekord kirjutab Mait oma rännakust Kesk-Ameerikasse (lk 13–15).

Mihkel Laar elab Tartus, aga õpib Tallinnas. Hetkel on Mihkel lõpusirgel kaheaastase programmiga Noored Kooli. Vabal ajal tegeleb lastele ajaloo õpetamisega.
Mihkel teeb sissejuhatuse Eesti Vabariigi 95. sünnipäevale pühendatud arvamuslugude sarjale „Visand minu Eestist" (lk 5).

Teve Floren tunneb vastupandamatut soovi panustada inimkonna vaimusaavutuste nihutamisse üle keele- ja meelepiiride: tõlgib-toimetab-kirjutab, õpetab prantsuse keelt, korraldab ja toetab elukestvat õpet ning erinevatelt elualadelt inimeste koostööd. Tantsib hinges, kui tabab ilu, puhast headust ja loksuga lahendusi.
Teve intervjueeris Sõltumatu Tantsu Ühenduse tänavuseks Premiere'iks välja valitud noort koreograafi Triin Martsi (lk 26).

Triinu Lille elab Londonis. Joonistab. Sõidab rattaga. Arvab, et värvid on imelised.
Triinu joonistatud koomiksit vaata käesoleva lehenumbri tagakaanelt.

Esikaante kujundused läbi aegade: Martin Rästa, Joonas Sildre, Ivar Põllu, Madis Katz
Fotod: Margus Kiis, Madis Katz, Anna-Stina Treumund, Dmitri Gerasimov, Gerald Jenkins, Martin Schoeller, Renee Altrov, Aron Urb
Illustratsioonid: Liisa Kruusmägi, Jan Tomson, Toom Tragel

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Helena Läks	veebitoimetaja
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee	Mariliis Mõttus	muusikareporter
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee	Emilie Toomela	filmireporter
Maarja Pärtna	kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee	Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja
Martin Oja	filmitoimetaja	martin@muurileht.ee	Renee Altrov	fotograaf

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER
VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · **TOETAJAD:** TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · **TRÜKK:** PRINTALL · **TIRAAŽ:** 4000 · **TASUTA!**

Foto: Renee Altrov

Müürileht 5

2008. aasta veebruarikuus esitleti vanas Genialistide klubis Lutsu tänaval Müürilehe esimest numbrit. Viis aastat tagasi hakkasid Tartu kultuurikorraldajad ja -aktivistid andma välja sõltumatut kultuurilehte, mille eesmärk oli kajastada Tartu kultuurielu. Müürilehe sünd oli tingitud sel hetkel ilmselt pisut ka asjaolust, et üleriigiliste meediakanalite Tartu osakonnad olid majandusolude tõttu häbiväärselt kokku kuivanud. Esialgsesse toimetus-kolleegiumisse kuulusid Kaisa Eiche, Margus Kiis, Barthol Lo Mejor, Maarja Mänd, Martin Oja, Kristina Paju, Ivar Põllu, Toomas Thetloff, Sven Vabar ja Berk Vaher, kellest paljud on selle viie aasta jooksul Müürilehega jätkuvalt kaasa mõelnud, osad algatanud mitmeid uusi tänuväärseid ettevõtmisi ning rõõmustavalt palju on neid, kes on Müürilehe tegemistega selle aja jooksul liitunud. Lisaks toimetusele ja kolleegiumile on meil ka märkimisväärselt palju kaasautoreid, kelleta Müürileht ei oleks see, mis ta on praegu. Aitäh teile!

Mõnes mõttes on Müürileht jätkuvalt kogukondlik väljaanne. Olles kasvanud välja Tartust, kanname endiselt tartulikke mõtteid – püüame pakkuda alternatiive ja lõhkuda kulunud arusaamu asjade korraldusest. Me ei näe oma lugejaskonda stereotüüpse massina ja ei vasta ilmselt ka ise alati kõigi ootustele – meil on see vabadus, kuna me ei pea end nendele abstraktsetele massidele maha müüma. Meil on võimalus üllatada ja me oleme selle eest tänulikud. Meil on olnud võimalus katsetada ja leiutada ning ma julgen öelda, et selle isetegemise käigus oleme õppinud nii mõndagi asja põikpäiselt omamoodi lahendama. Me oleme teinud palju vigu, aga seeläbi õppinud neid ka vältima. Ja ma usun, et me teeme edaspidigi palju vigu, aga loodetavasti hoopis uusi ja huvitavamaid.

Meil on veel palju teostamata ideid ja ma usun, et suudame teid käesoleva aasta jooksul ka pisut üllatada.

Kuid ei maksa unustada, et Müürileht ei ole eesmärk iseeneses – pigem on see vahend selleks, et ideed ja mõtted ringleksid, et oleks võimalik pakkuda ühiskonnale alternatiivseid vaatepunkte. Sellepärast pühendame käesoleval aastal palju olulisemale tähtpäevale – Eesti Vabariigi 95. sünnipäevale – rubriigi „Visand minu Eestist", kus anname sõna noortele ja uurime, kuidas näevad nemad kaasaegset Eestit. Sissejuhatuse nimetatud rubriigile teeb antud numbris Mihkel Laar (lk 5). Sellega seoses ootame nüüd ja edaspidi kaastöid aadressile arvamus@muurileht.ee.

Võtkem aega, et mõtiskleda ja unistada, kus tahaksime olla viie aasta pärast. Milliseks Müürileht võiks kasvada, aga milliseks võiks ka jääda? Milline on Eesti oma 100. juubeli künnisel – mis on muutunud, aga mis on säilinud puutumatuna?

PS. Ärge siis unustage pidupäeval vana head kiluleiba. Aga miks mitte proovida ka pihlakaparfeed?!

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Kristina Viin

LUULE

Ma laman siin joonel.
Õõnsas ja pimedas rattas.
Horisontaalses tunnelis täis hapnikku.
Vibuna vinna tõmmatuna
taevas surub alla
ja maa tõukab üles.
Alt kostub lennukimüra
ja maanteede mühin veel kusagil.
Andres Ehin tuhiseb must
reaktiivtsepeliinina mööda,
uljas naeratus näol.
Silmad tõllarattaina vilamas peas,
jorisedes viit nagu Tuva kurgumees...
Siis tuleb unihiir ja närib katki vammuse.
Nii kihutab ta tuhatnelja Andrese
lgavikku.
Hüvasti.

See maja on hallitanud nõiaseen
kesk Võrumaa uduseid metsi.
Juusrasket vihma keerleb ja pladistab
ta kübara limasel pinnal.
Settib aeglaselt minugi roiete põhja
nuuksuv ja nuusutav öö.
Siin kolmnurkse tahuka silmas
on õhku, valgust ja vaimu,
mida mina, karvane ussike, endasse ahmin
küürakil raamatu helenduses.
Rida-realt kerkib katus
ja täpid ta peas löövad helendama.
Aga vaablane, väikseke,
mitte sugugi suurem kui mina,
ihkab samuti valguse poole
ja rudjub ja peksab oma kõrbekuivi tiibu
vastu kuumavat altarit.
Nüüd mõtleb fosforne jaaniuss,
kas kustutada tuli väetikese pärast,
lugeda võib homme, lugeda võib pärast,
röövikust liblikaks saada aega on küll.
Kõik elav aina ja aina peab jagama
ja liitma ja korrutama
ühte ruumi
kõikse olevaga
ja temaga lepitust leidma.
Kustutan pirni.
Mina ja vapsik jääme koos
üha hoogsama ritsikasirina saatel
päikese tervitust ootama.
Öö lummas tasahilju moondudes
ühest olemisest teise.

Õunad kukuvad öös.
Mürtsatavad mademeile.
Õunad kukuvad öös.
Prantsatavad katuseile.
Langevad nii, nagu on langenud
õilsate pääd vabaduse eest.
Õunad kukuvad öös.
Pimedus nad matab.
Hommik läidab
purunenud aknad,
mädapritsmeis
südamikud jääs.

Une nägu

Olles kõik võltsid näod eneselt veesilma heitnud,
põlesin sinise leegiga Buddhas
tasase tiigi kaldal püha kuju sees
tuuleks ja tuhaks.
Siis lamasin loksuvas paadis
kesk ruumi täis niiskust ja vett,
seinte ääres kuldsed sarkofaagid.
Taamalt kostus laule, palvusi,
tahtsin põgeneda.
Ent jälle ma lamasin seal,
kui ärkas üks surematu.
See oli vist tema.
Ta ütles mulle:
„Kui sa rahuneda ei suuda,
räägi mulle vähemalt midagi huvitavat."
„Ei! Ei!" karjusin ma.
„Mul pole kellelegi midagi öelda!"
Kabuhirmus panin jooksu.
Kõik aknad selles hoones olid liig kitsad ja väikesed,
et neist läbi mahtuda,
ja kui paistiski pääs, siis pärast taevast
tuli jälle vastu sein.
Ta jooksis mulle järele,
roiskunud lihaseid kukkus ta luudelt.
Ta oli hiigelsuur ja seisis mu ees
iginoore ja kauni ja puhtana
ning lausus: „Nüüd rahune."
Me istusime lauda
temaga koos
ja ta õpetas:
„Sa pead sööma omaenese keha,
nii nagu mina seda teen."
Leivatikuga võtsime enestest tükke
ja see oli hea.

Seisame emaga avatud aknal.
Suuri vihmapiisku nagu pisaraid
langeb aegluubis, aeglaselt
alla, alla...
Loperdamas lõpmatus aegruumis
siilisuurused seebimullid,
pöörlemas eneste ümber, aeglaselt
alla, alla...
Õhk sädeleb.
Ühtäkki tean,
et see on lepitus.
Kirgas doos õnne.
Vikerkaare sümbol
piibliloos.

Illustratsioon: Helmi Arrak

Rotermanni 5, Tallinn

www.reede.ee

PIDUPÄEVA TALUMATU KERGUS

Mihkel Laar

24. veebruaril täitub 95 aastat Eesti Vabariigi väljakuulutamisest. Täpsemalt tähistame 95 aasta möödumist Tallinnas avaldatud dokumendi „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele" väljakuulutamisest. Sellega läks kõrgeim võim Eesti aladel valitud organite (esialgu päästekomitee, siis ajutise valitsuse) kätte. Täpselt aasta hiljem tähistati teatava ebakindlusega värske vabariigi esimest sünnipäeva. Pole täpselt teada, kuidas seda peeti, aga ilmselt kehtivad tol korral alguse saanud põhimõtted tänase päevani, ettevõtmisel on paratamatult pidupäevaline maik küljes. Järgnevad mõtted võiksid olla pilguheiduks võimalikele variantidele.

Sünnipäevi ei meeldi tähistada mitte ainult inimestele, vaid ka riikidele. Inimestega on asi lihtne, loetakse aastaid sündimise hetkest. Riikidega läheb aga mõnevõrra keerulisemaks. Millisest hetkest ja mille alusel? Kuidas saab riik üleüldse sündida, et me seda sellisel kujul tähistada tahame? Ausalt öeldes ei tea, aga äkki aitavad järgnevad mõtted ja seletused mõningasele selgusele.

Riigid peavad oma sünnipäevi kahel alusel. Esimesel juhul loetakse vanust mõne riiklikult olulise dokumendi vastuvõtmisest, enamasti on selleks iseseisvusdeklaratsioon. Selline praktika on levinud nooremate riikide seas ning käib tavaliselt kaasas suurte impeeriumite lagunemisega. Näiteks saab siin tuua peale Eesti veel lähinaabritest Soome, Läti ja Leedu. Teise variandi puhul on riiklikuks tähtpäevaks mõni muu ajaloolise tähtsusega sündmus. Prantsusmaal näiteks võrdlemisi suvaliselt valitud Bastille' kindluse vallutamine 4. juunil.

Eeldades, et meie ajalooteadvuses on ettekujutus 700-aastasest orjapõlvest tõesti niivõrd tugevalt juurdunud, nagu hetkel toimuv debatt lubab arvata, tekib paratamatult küsimus, et miks piirdume sellisel juhul ainult 95 aastaga? Võimalikke variante otseselt pakkumata oleks kindlasti lühikese otsimisega võimalik mõnele ammusele lahingule või allkirjastamisele tuginedes 700. juubelit tähistada.

Eesti ajaloo üheks iseloomulikuks jooneks on võrreldes paljude teiste Euroopa vanade rahvastega võrdlemisi hiline kirjapandud ajalugu. Mis aga juhtuks, kui kusagilt Novgorodi lähedalt kaevataks välja tšuudikeelsed kasetohud, mis tõestaksid näiteks päris Eesti riigi olemasolu juba 10. sajandil? Mõte iseenesest on peaaegu absurdne, aga küsimuse püstitamiseks kõlbab hetkel hästi – millisest hetkest hakkaksime oma riiki ja rahvast sellisel juhul lugema? Ühelt poolt on see kokkuleppeline ning üldist praktikat arvestav, teisalt aga pole päris kindel, et kes siis täpsemalt tolle kokkuleppe sõlminud on?

Sama küsimust saab tegelikult laiendada ka Eesti ajaloo suhtes. Nagu viimase aja vaidlustest näha, annab ühest võrdlemisi lühikesest ja vähe dokumenteeritud perioodist teha endi jaoks põhimõttelise vaidluskoha. Pinnavirvendused ajaloojärvel lubavad vaid hoomata, millised pidepunktid järgmisena võnkuma võivad lüüa.

Usun, et taolised olukorrad tekitavad probleeme siis, kui need teenivad samal ajal ka mingit muud eesmärki. Antud juhul võib selleks olla mingisuguse maailmapildi või nägemuse kinnistamine ning sünnipäevale tähenduse andmine. Loodud maailmapilti saab alati mõne teisega asendada. Iseenesest pole selles midagi hullu. Ajaloolise narratiivi ehitamine, et toimuvat paremini mõista, on inimeseks olemise paratamatus ja teeme seda tahtlikult või tahtmatult iga päev. Küsimus seisneb pigem selles, kuivõrd tahame enda loost kinni hoida ning millistel põhjustel me selle üleüldse vorminud oleme?

Minu jaoks taandub eelnev sellele, et üks asi on number, teine on päev, mil tähistame oma rahva (ja riigi) olemasolu. Viimasel juhul pole mingit vahet, kui vanaks riik täpselt saab. Tore, kui need kaks poolust hästi läbi saavad, aga arvule tähelepanu pööramine on siinkohal võimalus pidulikkusele ja niimoodi peaks seda ka võtma. Number 95 on eelnevale teadmatusele lihtsalt väga ilus kummardus.

SOTSIAALIA

Müürilehe arvamuslugude sari „Visand minu Eestist"

Müürileht annab Eesti Vabariigi 95. sünnipäeva puhul sõna noortele ja avaldab käesoleva aasta vältel nägemusi ja mõtteid kaasaegsest Eestist. Kus tahavad laulva revolutsiooni lapsed oma vabaduse laulu laulda või mida peavad reivikultuurist võrsunud noored iseenesestmõistetavaks tehnoloogiliseks uuenduseks? Mida arvavad praegused elluastujad eestlusest ja mida mõtlevad kodumaast need, kes on seitsme maa ja mere taga? Kas valitsus vajaks *reset*'i ja laulupidu *refresh*'i?! Või vajame hoopis kerget värskendust ja pisut uuendusi?

Värskeid arvamusi ja uusi mõtteid ootame käesoleva rubriigi raames ka meiliaadressile arvamus@muurileht.ee.

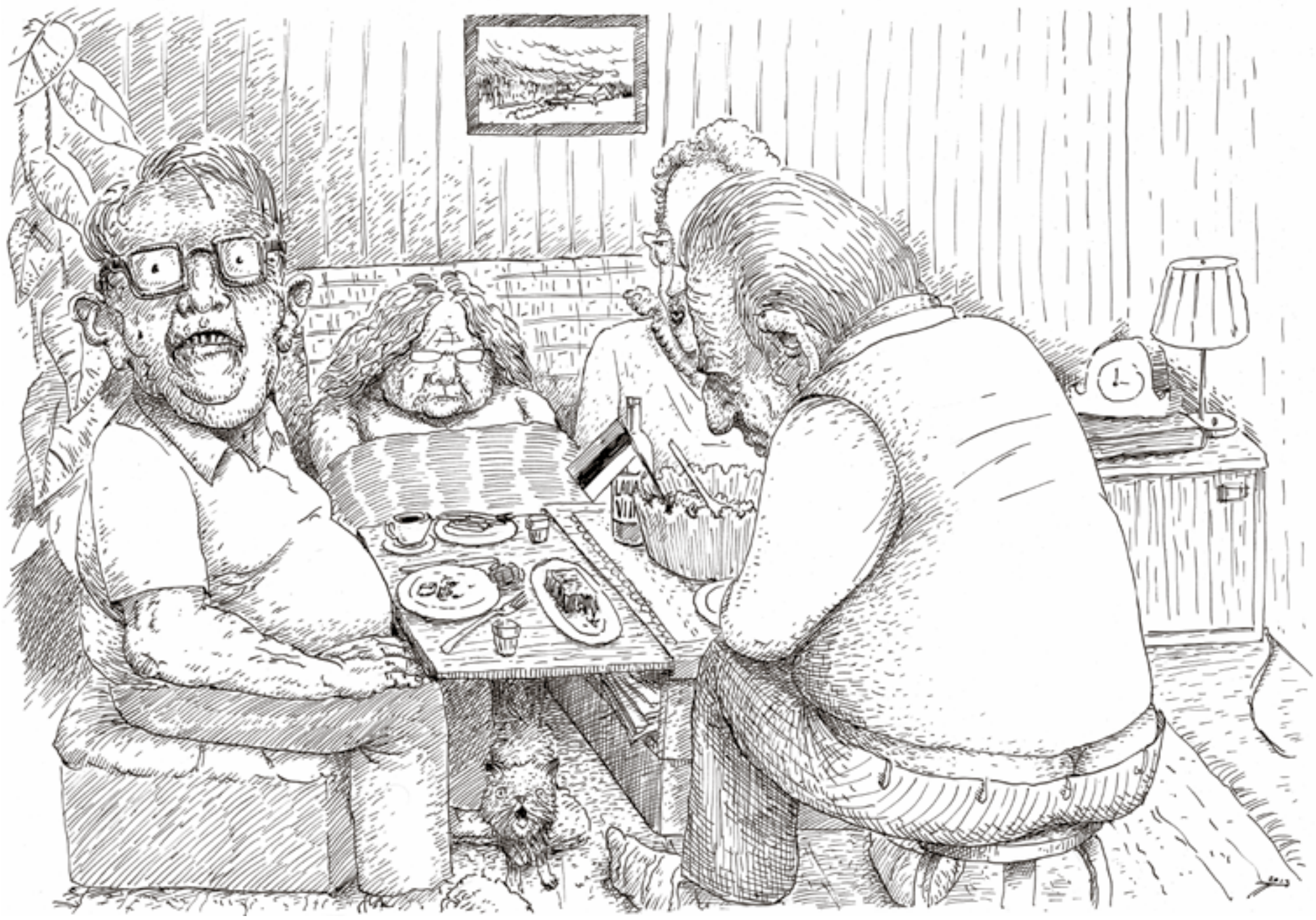

Karikatuur „Vabariigi aastapäev" – Toom Tragel

Kino Sõprus valiti Euroopa kuu kinoks

Kino Sõprus pälvis tunnustuse kõikide Euroopa kinode seast, kui Film New Europe (FNE) ja Europa Cinemas valisid Sõpruse veebruaris Euroopa kuu kinoks.

Euroopa kuu kino tiitli väljaandmise eesmärk on valiku tegijate sõnul „tunnustada Euroopa kinodes tehtavat suurepärast ja rasket tööd ning anda teistele kinodele võimalus õppida nende väljakutsetest". Tiitli väljaandjad tõstavad esile kino Sõprust kui vanimat ning ainukest tõelist väärtfilmidele keskendunud kino Eestis. Kiidusõnu pälvib ka Aki Kaurismäe paljude filmide kunstniku Markku Pätilä käe all renoveeritud kino interjöör.

Tunnustuse üks väljaandjatest on Europa Cinemas – Euroopa suurim väärtfilmikinode võrgustik, kuhu kuulub 1170 kino 673 linnas ja 68 erinevas riigis.

Kino Sõprust opereeriv ja väärtfilmide maaletoojana tegutsev MTÜ Must Käsi on saanud värskelt tunnustada ka siinsete filmikriitikute käest – Eesti Filmiajakirjanike Ühingu välja kuulutatud möödunud aasta parimate levifilmide esikümnes oli lausa seitse MTÜ Must Käsi maale toodud filmi. Filmisõbrad on saanud juba aastaid nautida sama levifirma maale toodud hittfilme ka PÖFFil ja teistel filmifestivalidel nii Eestis kui mujal Baltikumis.

Vaata, mis kinost tuleb: www.kinosoprus.ee

Uued kohalikud nišimeediad

Eesti veebimeediasse on lisandunud viimasel ajal märkimisväärselt lahedaid pisi- ja nišimeediaid. Toome siinkohal välja kolm kõige värskemat ja huvitavamat.

Hilt on disaineritepaari Matti Adoma ja Johanna Nurmi asutatud ingliskeelne elustiilimeedia, millele aitab kaasa kamp kirevaid stiliste, moearmastajaid ja melomaane. Hilt on eelkõige visuaalmeedia- ja audiopõhine, sisaldades heli kujul vestlusi ja pildikeskseid stiilipäevikuid mitmekülgsete inimestega meilt ja mujalt, kuid oma koht on ka muusika- ja moeuudistel. Kiidame ka Hilti põhjamaiselt puhast ja selget kujundusesteetikat.
www.thisishilt.com

The Frankly Speaking sarnaneb oma olemuselt veidi eelnevaga, kuid selle erinevusega, et proovib siduda stilistikat ja elustiili intervjuude abil inimeste erinevate subkultuuriliste eelistustega. Tartu Ülikooli semiootikatudengi Julia Ahtijaineni juhitav, samuti ingliskeelne veebileht on rohkem autorikeskne ja kultuurianalüütiline.
thefranklyspeaking.com

Tuvi on eestikeelne väljaanne, kus kohtuvad erinevad inimesed, erinevad mõtted, tunded, tähelepanekud, meenutused, uskumused, illusioonid ja tegelikkus. Tuvi levib küll veebis, aga on siiski pigem ette nähtud paberil katsumiseks. Tuvi on täpselt selline vihik, mis võiks aeg-ajalt pühapäeva hommikul köögiaknast kohvitassi kõrvale sirvimiseks sisse lennata. Hetkel saab Tuvi osta aga Tallinnast restoranist Aed ja teepoest Chado ning Rakverest Rakvere Teatri kohvikust.
www.tuvi.ee

Muusika ÖÖ Genialistide klubis

23. veebruar toob Tartusse Genialistide klubisse Muusika ÖÖ. Läbi kahe korruse pidu toob üle pika aja Tartusse kolm eriilmelist bändi ning peale kontserte venitatakse öö hommikuni plaadimuusika saatel. *Live*'is astuvad lavale Marten Kuningas oma bändiga Etturid, *dream pop*'i ning *shoegaze*'i mõjutustega Zebra Island ning Andres Lõo ja Talis Paide üha enam tuult tiibadesse koguv ühisprojekt Faun Racket. Kõikide bändide ühisnimetajaks on see, et nad astuvad Tartus üles üle väga pika aja või lausa esimest korda. Marten esines koos bändiga Tartus viimati oktoobri hakul, vahepealsel ajal oma peatselt ilmuva debüütplaadi salvestamisele keskendunud Zebra Island septembris ning Faun Racket teeb praegusel kujul oma Tartu debüüdi. Lisaks bändidele hoiavad Muusika ÖÖ meeleolu üleval ka DJ-d iga kuu esimesel nädalavahetusel pealinna lokaalis Must Puudel laineid löövast ning inimesi lakkamatult tantsitavast pidudesarjast Kalamari Unioon. Visuaalse tausta loob bändidele VJ Kristin Pärn.

Lisainfot Muusika ÖÖ kohta otsi Facebookist.

TKK meedia- ja reklaamikunsti osakonna tudengite näitus galeriis Noorus

15. veebruarist 2. märtsini on Tartus galeriis Noorus avatud Tartu Kõrgema Kunstikooli (TKK) meedia- ja reklaamikunsti osakonna näitus „Protsess/progress". Loomeprotsessile orienteeritud näitus loob võimaluse vaadata kõrvalt ühe osakonna, ühe kursuse terviklikku arengut.

Näituse „Protsess/progress" idee sündis tudengite ühise arutelu käigus, kui jõuti arusaamisele, et üks huvitavamaid aspekte teoste puhul on nende valmimisprotsess. Enamasti jääb see külg näituste külastajate eest varjatuks, jättes mulje, justkui oleks lõpptulemuseni jõudmine sirge teekond punktist A punkti B. Tihti see siiski nii ei ole, kunstnik võib otsida lahendust oma ideele, käies läbi hulga kõrvalteid, ning lõpptulemus võib olla väga kaugel algideest. Tudengid küsivad kuidas – ja kas üldse – on protsess ja progress omavahel seotud?

Tutvu näituseprojektiga lähemalt www.artcol.ee/protsessprogress.

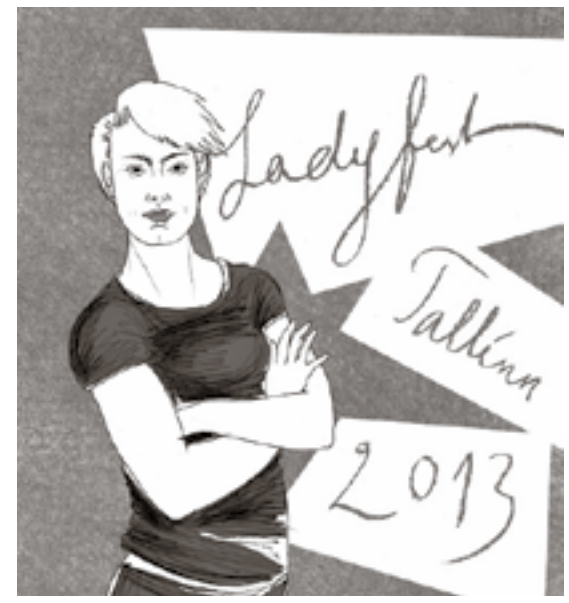

Eesti ainus feminismifestival LadyFest

Märtsis asetleidva tänavuse LadyFesti raames toimub kolm näitust, mis vaatlevad, kuidas naiskunstnikud on kaasaegses Eesti kunstis naist kujutanud. 6. märtsil avatakse näitused Tallinnas Draakoni ja Hobusepea galeriis ning 8. märtsil Tartus Y galeriis. Draakoni galeriis eksponeeritakse aktiivseid naiste kunstirühmitusi nullindatest. Hobusepea galeriis on vaatluse all naiselikkused kaasaegses, Nõukogude Liidu järgses Eestis. Tartus Y galeriis visandatakse Eesti feministliku kunsti kaanonit fänniperspektiivist. Kõikide näitustega kaasneb ka vestlusringide programm. Ühtlasi sisaldab festivaliprogramm kirjanduskolmapäeva, filmiõhtut ja õpitube.

9. märtsil kavandab festival ka kontserti. LadyFesti tiim soovib kutsuda kontserdile esinema DJ-trio Mahoyo Stockholmist, *queer*-feministliku ja transaktivistliku *performance*-bändi iMi Helsingist ja eksperimentaalartisti Krofforki Riiast. Samuti Eesti oma Milky Whipi ning DJ Kristi Ruusna. Kontserdi toimumine sõltub annetustest, mida kogutakse MTÜ Oma Tuba arvele 10220122534017 selgitusega „LF kontsert". Üle 15 euro suuruse toetuse teinutele lubatakse kontserdile vaba sissepääsu.

Kultuurikatla Aed ootab ideid programmi koostamiseks

Programmi eesmärgiks on pakkuda avatud lava uudsete ideede teostamiseks suvel Kultuurikatla Aias. Programmi oodatakse eelkõige laiemale publikule suunatud üritusi ning hariduslikke või sotsiaalseid tegevusi.

Hüpikprogramm (*pop-up*) on just Kultuurikatla Aeda sobiv sündmus või sündmuste sari. Programmi on oodatud eriilmelised töö- ja õpitoad, etendused, kontserdid, loengud, lastele mõeldud üritused ja keskkonna ning linnaaianduse edendamisega seotud tegevused. Kultuurikatel ei sea piiranguid ega raamista tegevusi, valikukriteeriumiks on idee ainulaadsus, uuenduslikkus ja professionaalsus.

Tegevustesse soovitakse kaasata avatud ideedega inimesi, kollektiive, organisatsioone ja kogukonda tervikuna. Uusi ideid saab teostada juba sel suvel Kultuurikatla Aias orienteeruvalt ajavahemikus 15. mai kuni 29. september.

Ideed palume saata vormistatult e-posti aadressile katlaaed@kultuurikatel.ee.
Tööde esitamise tähtajad on 17. veebruar ja 10. märts 2013.

Vaata lisaks: www.kultuurikatel.ee

AHTO KÜLVET: ÕHINAPÕHINE, TIKSUV JA SUMISEV

Küsis: Martin Oja

Genialistide klubis asub veebruari algusest uue programmipealikuna tööle Ahto Külvet. Ta on töötanud fotoajakirja Cheese toimetajana ning Tartu Anne noortekeskuse juhina. Viimaselt kohalt lahkus ta äsja seoses asjaoluga, et linn keeldus hoolimata tõsisest ettevalmistusest noortekeskuse uue maja ehitamisest. Välkintervjuu Ahtoga teeb Martin Oja.

Kuidas sa ennast identifitseerid, millega oled kõige rohkem tegelenud, mida õppinud? Kas pead ennast näiteks fotograafiks või hoopis kellekski teiseks?
Fotograaf ma kindlasti ei ole. Pole isegi end kunagi pidanud fotograafiks. Toimetasin kaheksa aastat fotoajakirja Cheese, kui see veel ilmus. Olen toimetaja, see on õige sõna.

Kas Cheese'i toimetamine ei eeldanud, et sa oleks fotograaf?
Ei. Olen õppinud hoopis psühholoogiat ja lõpetanud ka Tartu Ülikoolis psühholoogia eriala. See, et ma midagi õppinud olen või mulle meeldib sellega tegeleda, ei tee minust veel selle ameti esindajat. Psühholoogiks olemine on mingis mõttes keelemänguna sama mis fotograafiks olemine. See on sihuke laetud asi, mis eeldab, et sa teed midagi tihedalt ja hästi ning oma valdkonna spetsialistid tunnustavad sind selle eest. Ehk siis väga pretensioonikas on end fotograafiks või psühholoogiks nimetada.

Kas võib tuua siin paralleeli muusiku ja DJ-ga – et DJ-na tegutseda, ei pea muusik olema? Tähtis on, et tunned hea loo ära, nii nagu fotosid toimetades tunned hea pildi ära.
Jaa, midagi sellist. Mulle meeldib fotosid rohkem vaadata, kui ise teha. Fotograafiaga on juba pikalt tegeldud ka – tubli 180 aastat selle nime all. Miljardid inimesed ja masinad teevad kogu aeg fotosid juurde. Tunnen, et olemasolevad fotod on rohkem väärt, kui minu tehtud pildid. Ja see, et ma niimoodi ajakirjas fotodega toimetan, see ongi DJ või koka või looja töö, kokkumiksimine. Ajakirja tegemise puhul võtad tükid, mis sulle meeldivad, ja paned need endale sobival viisil kokku. Ja ajakirja igast numbrist tuleb oma lugu, nii on ka Müürilehega.

Kas noortekeskuse töö oli ka kuidagi toimetamise moodi?
Ikka. Aga mänguruumi oli palju vähem. Ma ei tea, kas ma tahan siin sel teemal üldse rääkida.

Olgu, ma palju ei küsi. Aga seda siiski: kuidas sulle tundub, kas selliste asjade finantseerimisel on võimalik linnast ka mööda minna? Ütleme, et ühel pool on Euroopa Liit, mis annab papi, teisel pool üksus, mis tegutseb sotsiaal- või kultuurisfääris nii nagu noortekeskus või ka Genklubi. Kas on mingit tüüpi projektikirjutamisega võimalik teoreetiliselt linna kui otsustajat vahelt ära jätta?
Miks peaks? Ma arvan, et linn on väga oluline ja hea partner. Linna ei peaks vaatama sellistes projektides kui ainult rahastajat, vaid kui mõistlikku partnerit. Peame ka pidama meeles, et linn püsib hoolimata ametis olevatest poliitikutest ja elab edasi ka pärast järjekordseid valimisi. Minu jaoks on Tartu siin elavate inimeste ühine kodu, mitte raekojast juhitav poliitiline mäng. Sellest peab aru saama, et linnavalitsus ei ole veel Tartu. Ilma linnavalitsuseta elab Tartu kenasti edasi, ilma Tartuta ja siin elavate inimesteta pole aga linnavalitsusel tõesti midagi pihta hakata. See on „meie Tartu", siin elavate inimeste – tudengite, pensionäride, noorte ja vanade – linn ja kodu. Endast lugupidava linna huvi peab olema sellistes linnaelanike jaoks olulistes projektides osaleda, olgu siis rahaliselt või mitterahaliselt. Kokkuvõtvalt ma ei näe varianti ega vajadust, miks peaks linnast mööda minema. See on kindlasti võimalik, aga ma ei arva, et see vajalik oleks. Linn peab ise tahtma osaleda! Iga linn peaks olema uhke heade tegude, mitte ainult mõtete üle, mis seal linnas ringi liiguvad. Ja ka toetama neid. Linna eesmärk on olla elanikele võimalikult hea elukeskkond.

Aga samas tulid sa noortekeskusest ära, sest pettusid linna käitumises?
Jah, sest mingil hetkel tehti väga üheselt selgeks, et noored ei ole Tartu linna prioriteet ja poliitikute antud lubadused pole täitmiseks. Olen juba ühes intervjuus öelnud, et „põhjus, miks ma otsustasin lahkuda, on see, et ma ei näinud võimalust töötada koos nende poliitiliste linnaametnikega, kes noortekeskuse vastu võitlesid, selle asemel et seda ehitada". Linna otsusega mitte ehitada uut Anne noortekeskust võeti 2012. aasta lõpus Tartu linna ja Tartumaa noortelt ning kogu siinselt noorsootöö valdkonnalt ühe hoobiga ära
üle kolme miljoni euro (3 000 000+ eurot). Just nii palju oleks uude noortekeskusesse Euroopa Liidu ja Tartu raha investeeritud. Julgen väita, et samaväärset summat ei tule Tartu noortele enam kunagi ühe korraga. Nii suurte võimalustega noortekeskust samuti mitte. See on pikem jutt, kindel on see, et noored seda ei unusta.

Antud juhul mõtlesin, et kui sarnases rahastamismudelis poleks linna vahel olnud, kas oleks saanud selle uue keskuse valmis ehitada?
Noortekeskuse mõttes, kui oleks olnud mõni teine linn või kohalik omavalitsus, siis tõenäoliselt oleks asjad läinud teisiti. Aga raha eraldamisel on üsna ranged reeglid. Näiteks seesama toetusmeede, millega üle Eesti neid noortekeskuseid ehitati, eeldas, et taotlejaks on kohalik omavalitsus. Seal ei olnud teist varianti. Sellist rahastust, kus nii palju Euroopa Liidu raha pannakse noortekeskuse jaoks mõeldud kinnisvara alla, enam ei tule ka, vähemalt mitte järgmisel ELi eelarveperioodil 2014–2020. Seal olid ikka väga suured summad mängus. Tavaliselt on kultuuri- ja noorteprojektid rohkem omavalitsuste rahastada.

Ühesõnaga lasti käest sajandi võimalus, mida enam ei tule.
Täpselt. Ma ei usu tõesti, et sarnast võimalust tuleb. See pole lihtsalt rahaliselt võimalik. Nii ongi Tartus kasvanud üles terve põlvkond noori ja kasvab teine veel, kes pole saanud käia korras noortekeskuses. Nukker, mis?

Aga nüüd Genialistide klubi juurde. Aasta 2013 – mida see toob? Kui palju oled jõudnud plaane pidada? Kui kaua sa juba tead, et hakkad siin programmijuhina tööle?
Paar nädalat tagasi pakkus Allan seda varianti, kui kuulis, et mu endise töökohaga olid sellised huvitavad arengud. Olen natuke mõelnud, aga samas on viimane poolaasta olnud päris intensiivne. Nii et kõige targem oleks veidi puhata, et saaks alustada uues kohas rahulikult ja mõistlikult.

Arvan, et lisaks muusikale, mida on siin palju, tuleb tuua sisse ka muid kultuuriasju. Et poleks ainult muusikamaja, vaid pigem kultuurimaja – subkultuuri- või multikultuurimaja. Kuidas seda parasjagu nimetada. Olgu see siis ükskõik mis valdkonnast.

Vahel on kerkinud päevakorda küsimus, kas Genklubis peaks olema esindatud võrdselt kõikide muusikastiilide peod või oleks parem kallak mingis kindlas suunas. Kas sinu tulevasel ametiajal võib mõni selline kallak süveneda või hoopis vastupidi?
Üritan küll väga avatud olla. Arvan, et kõik on oodatud. Muidugi mingi tunne peab sealjuures olema. Pean tegelikult siia sisse elama, praegu põhjani ju ei hauka seda, mis siin toimub. Aga majja juurde tuua... Vanainimeste muusikat kindlasti. Arvan, et olen ka ise vanainimene.

Ses mõttes, et siia tuleks kõiki asju tuua, maja peaks täis olema, kogu aeg midagi tiksuma. See valik ei peagi olema muusika- või stiilipõhine, pigem mõtlemisviisil baseeruv. Et oleks selline vaba mõtte koht. Siin on ju kolm suurepärast ruumi – baar, suitsuruumiesine, mis on üllatavalt hästi DJ-kohana töötanud, ja suur saal. Allaniga juba arutasime, et võiks olla olemas selline Genklubi loomenõukogu, kes aitab samuti programmi suunata ja nõu anda.

Ehk tahaksid anda nõu, kuidas Müürilehe lugeja saaks olla Genklubile aastal 2013 kasulik, lisaks sellele, et baarist rohkem läbi astuda ja ühe õlle asemel kaks võtta?

Foto: Martin Oja

Tulge üritustele ja korraldage ise üritusi. Mõelge laialt ja pakkuge välja uusi asju, ilma piirideta, mida tahes, ükskõik mis asju võib teha! Ma näen, et väga palju ollakse kinni sellistes asjades nagu muusika, DJ ja bänd. Aga kuna see on kultuurimaja, siis võib siin kõike teha. Luuletusi siin loetakse juba, aga võib veel laiemalt mõelda, laske mõttel lennata, tehke kas või revolutsiooni õpitubasid, peaasi et maja sumiseks ja oleks täis.

Näiteks tänavakunsti *workshop*'e...
Täpselt, just selliseid asju. Üleval võib aerosoolidega sussitada, ventikad on olemas ja puhuvad värvihaisu ära.

Aga mida sa arvad sellest, kui kanda Genklubisse osaliselt üle noortekeskuse tegevusi, kui päevasel ajal, mil klubi kavas on rohkem ruumi, oleks oma koht huviringidele?
Just! Ma ei tahaks neid huviringideks nimetada, huviring on väga spetsiifiline sõna. See tähendab linna jaoks pigem seda, et keegi teeb midagi ja saab kuskilt osalejate nimekirjade alusel mingit raha.

Pigem oleks vaja sellist õhinapõhist avatud stuudio moodi asja, näiteks keegi õpetab miksima, ükskõik kas sa miksid videot, muusikat, slaide või lihtsalt kultuuri. Seda, et sul on täiesti vabalt mingi seltskond, kes tahab teada või õppida midagi, katsetada ja seda ka teistele näidata.

Nojah, kui inimene tahab midagi õpetada ja saab kokku mingi grupi, kes maksab talle mõõdukat tasu korraldamise eest, siis ta võib saada Genklubilt ruumi proportsionaalselt sama mõõduka tasu eest.
Absoluutselt, ja see ei pea olema mingi noor, vaid võib olla ka vanem inimene, väga lahedaid vanainimesi on olemas. Võib-olla on Tartus olemas mingi salajane seitsmeliikmeline 70-aastaste ukulelebänd, kes tahaks Genklubis proovi teha, see oleks ülikõva.

Või tuleb Zavoodist kirjanik ja teeb loovkirjutamise õpitoa.
Absoluutselt, selliste asjade jaoks see maja võikski olla, meie sub-/multikultuurimaja mõte ongi selline.

EKSPEDITSIOON AVI

Küsis Mariliis Mõttus

Palusime Mart Avil avada oma äsja Pudru Kuuli leibeli alt ilmunud soolodebüüdi ,,After Hours'' tagamaid ning uurisime, millised on seisud seoses noorhärra teiste muusikaliste koostöödega.

Mart Avi on intensiivsematele muusikaseirajatele tuttav paranoiamaigulist *indie rock*'i viljelevast kollektiivist Badass Yuki ning Tapa industriaalatmosfääris kokku pandud bändist Stones & Holes. Käesolevast vestlusest jõudsid teemadena läbi käia nii polaarekspeditsioon, vääriskivide kollektsioneerimine kui ka Gavi di Gavi vein.

Mida võib kuulaja oodata Mart Avi debüütalbumilt? Mille poolest erineb see Badass Yuki kauamängivast „Black Apple Trip"?
Materjaliga, millest moodustus „After Hoursi" tuumik, asusin tegelema vahetult pärast Badass Yuki debüütalbumi ilmumist. Teatud mõttes pean seda „Black Apple Tripi" loogiliseks jätkuks, kuigi helikeele poolest esindab see kõike muud. „Black Apple Tripi" on tõlgendatud ja võib tõlgendada kui psühhedeelset plaati. Mina seda otseselt nii ei liigitaks. Minu jaoks on see otsast lõpuni masinlik ja tehnoloogiline, seetõttu ka võrdlemisi paranoiline. See plaat ei tunnista mingit psühhedeelset „avardatud taju" või selle esoteerilist olemust, vaid tõlgendab seda ratsionalistlikul viisil. Sellele vihjab ka kaanekujundus, millel näeme kellegi peas asuvat tehnoloogilist aparatuuri, mis „Black Apple Tripi" puhul ei kujuta psühhedeelset rännakut, vaid retke teatavas masinlikus kaoses või hoopistükkis segipaisatud plaadikollektsioonis. See on see, mis juhtub, kui tehase direktor ei oska veel õigeid nuppe vajutada, mistõttu funktsioneerib kogu robootika võrdlemisi ettearvamatult. „After Hoursil" on sarnase taustaga ideed moodustanud juba hoopis teistsuguse buketi, võtnud pisut isiklikuma vormi. Siin plaadil ei tegutse enam niivõrd masinad, vaid inimesed. „After Hours" pakub ruumi puhtinimlikele tunnetele ja on seejuures ehk isegi pisut sentimentaalne. Ühtlasi tegeleb „After Hours" ka inimliku absurdiga, mis peegeldub kohati ka kauamängiva vahelehele kirja pandud niinimetatud muljetekstides, pärimusminiatuurides. Näiteks loos „The Nimrod Expedition" kasutasin ainestikuna polaaruurija Sir Ernest Henry Shackletoni elukäiku. Ühelt oma eelmise sajandi alguses toimunud ekspeditsioonilt pääses ta eluga tänu sellele, et jõudis oma meeskonnaga päästepaatidel Antarktika ranniku lähedal asuvale Elevandisaarele. Kümnekonna aasta pärast pöördus ta sinna oma viimaseks jäänud ekspeditsiooni käigus tagasi ja sai fataalse südameataki. Üleüldse on võrdlemisi võõristav lugeda, kuidas sooja saamiseks pingviinidega ahju köeti või rakendikoertele nende endi liha söödeti. Albumi üheks läbivaks tegelaseks on ka minu sünnijärgse elukoha, Vara küla viimane mõisnik, krahv Paul von Sivers, kellega puutusid kokku ka minu enda otsesed esivanemad. Olevat olnud üks võrdlemisi üksildane ja veider mees, keda õigupoolest vist keegi eriti ei sallinud. Kunagi lapsena riisusin kalmistul puhtaks tema kivist müüriga ümbritsetud räsitud haua, mida ehib pooleks murtud raudrist. Suvel kasvasid seal nõgesed. Kõik see on minu jaoks eksistentsialistlikult absurdne. Võrdlemisi absurdne on ka see, et ma seda kogemust ja konkreetset persooni ennast rohkem kui tosin aastat hiljem oma loomingus kasutan.

Foto: Ingrid Kohtla

Kuula siit:
soundcloud.com/martavi

Kas „After Hours" oleks võinud olla ka Badass Yuki plaat?
See ei saaks kuidagi olla Badass Yuki plaat. Badass Yuki mängib hoopis teistsuguste valemitega ja sisaldab endas ikkagi teatavat gängimentaliteeti, kuna ma ei ole seal üksinda. „After Hours" saab olla ainult ühe inimese plaat ja see on miski, mis ka kuulamiskogemuses tunda annab. Ehk isegi liialt.

Kuidas sai alguse koostöö Raul Saaremetsaga?
Ühtegi põnevat müüti mul siinkohal edastada pole. See lihtsalt juhtus ja on sellest alates päris hästi toiminud. Arvan, et selle üle on meil mõlemal hea meel.

Kuidas leidsite oma punti Steve Vanoni?
Steve Vanoni oli juba varasemast Rauli sõber. Alguses oli plaanis vist lihtsalt ühes kindlas loos saksofoni kasutada. Kokkuvõttes läks nii, et saksofoniosad said hoopis teised lood ja hakkasime suisa kolmekesi esinema. Vanoni paar eufoorilist „ya-yad!" enne esinemist mõjuvad alati rahustavalt ja hoiavad igasugused neuroosid eemal.

Aga sooloprojekti ideed sul enne ei olnud, kuni Raul sinuga ühendust võttis?
Ma ei kasutaks sellist sõna nagu „sooloprojekt". Ma ei tegele projektimajandusega. Olen tegelenud iseseisvalt heliloominguga juba vähemalt kümmekond aastat. Sellest arenes omakorda välja ka Badass Yuki. Enne plaati „After Hours" on sündinud palju muud, mis trükimusta ega sahtlist väljatirimist küll otseselt ei vääri. „After Hoursi" algupärast versiooni levitasin kuueeksemplarise minitiraažina poolteist aastat tagasi, tänu millele see nüüd lõpuks ka ametlikult ilmub. See polnud miski, millega olin arvestanud, vaid juhtus kogemata. Siinkohal rõhutan, et vinüülile pressitud „After Hours" pole päris sama album kui see, mis omal ajal kuues eksemplaris oma teed alustas. Suuri muutusi on nii sisus kui vormis. Kokkuvõttes on see kõik minu jaoks üks stiili- ja skeeneülene tervik, minu artistlik kuvand – Badass Yuki, Stones & Holes, ühislooming Ajukajaga ning Mart Avi.

Muusikalist haridust sul otseselt ei ole. Kas see on loomingulises protsessis sulle kuidagi takistuseks osutunud?
Virtuoossed oskused mul tõepoolest puuduvad. Ma ei oska praktiliselt ühtegi instrumenti korrektselt käsitseda, vähemasti mitte ilmselt nii, nagu peaks. Tõsi, ma kontrollin mingil määral oma häält, aga minu tegelikud instrumendid on ideed ja teadmised. Ma mängin ka sellega, mis jääb väljapoole muusikat ennast.

Loole „In So Many Ways" valmis hiljaaegu üsna veidra sisuga video, mis tekitas minus endas küsimuse, kas ma pean sealt nüüd mingit sügavamat mõtet otsima või mitte. Kas ka antud video puhul on tegemist absurdiga?
Nojah, eks ta on tõepoolest mõistuspäraselt õigustamatu. Kapten saabub ekspeditsioonilt tagasi oma valdustesse. Kaasa on ta toonud ahvi ja see ei ole mingi tavaline, vaid üks võrdlemisi eriline ahv. Kui sa kirjutad talle ette valemi, siis ta on võimeline oksendama välja vääriskive. Huvi vääriskivide vastu arenes mul välja varajases lapsepõlves. Sel ajal lõin ka oma isikliku „vääriskivide" muuseumi, kus erineva tooniga kivid markeerisid fantaseeritud nimetustega mineraale. Tänapäeval oman reaalset minikollektsiooni, mille liikmeid võib seal videos ka näha. Seal on nii opaale, ahhaate, jaspiseid, tiigrisilmi...

Tahvli peale on kirjutatud antud videos SiO, mis tähistab silikoon-monoksiidi. Jah. See on üks osa näiteks opaali ja ühtlasi ka kõigi teiste kvartsiliste kristallide keemilisest struktuurist.

Kelle idee taoline süžee oli?
Seda ühe õhtu jooksul tehtud võtet alustades puudus meil stsenaarium. Küll olid olemas konkreetsed detailid, mis said protsessi käigus sujuvalt terviklikuks mosaiigiks vormistatud. Ideede epitsentris aitas kogu protsessi koos hoida ja edasi viia režissöör Allan Hmelnitski, kelle staatilised kaadrid ja valguslahendused tegid sellest videost selle, mis ta on. Pigem nagu Hitchcock, mitte David Lynch.

Pudru Kuuli kodulehel käib sinu muusikat tutvustavast kirjeldusest läbi selline määratlus nagu veini-popp. Veiniteema kerkib esile ka „After Hoursi" kaanefotol, millel ilutseb Gavi di Gavi vein. Mida see veini-popp endast kujutama peaks ja mis värk selle veinitemaatikaga on?
Mingis mõttes on see Gavi veinipudel minu enda isiksuse pikenduseks. Gavi di Gavi on suurepärane vein, aga mitte ainult seda. See kannab endas minu jaoks ka teatavat sümboolset tähendust. Kogun pudelitena ka ülejäänud selle veiniistanduse diskograafiat. Neil on eriti ilusaid etiketidisaine.

Millised on praegu seisud Badass Yuki ja Stones & Holesiga?
Badass Yuki tegeleb oma kergelt tuleva raske teise kauamängivaga, mis suure tõenäosusega samuti selle aasta jooksul ilmavalgust näeb. Lood on täiesti olemas ja palju pole jäänud, aga momendil veel hoiduksin selle täpsemast iseloomustamisest.

Stones & Holes. Võib-olla viie aasta pärast teeb see bänd veel uue plaadi, võib-olla ei tule seda kunagi. Loodame, et Stones & Holes on kirjutanud end Tapa rokiklassikasse.

Uuemal muusikal ikka ka silma peal hoiad?
Tõstaks esile ühe sümpaatse šoti noormehe nimega King Krule, kes ei ole küll veel täispika albumini jõudnud, aga suure tõenäosusega tuleb sealt midagi head. Praeguse seisuga puudub aktuaalne nišš, kuhu ma isiklikult võiksin oma loominguga sobituda. Olen selles osas võrdlemisi kodutu ja ehk võib seda öelda ka noorhärra King Krule'i kohta. Olla kodutu – iseenesest on see hea eeldus. Kuulan igapäevaselt ka raadiot ja mitte ainult õhtust vööndit. Ma ei ela võõrdununa kuskil killustunud koopas, kuhu Rihanna hääl ei ulatu ja kus Frank Oceanile näidatakse ust. Erinevalt eelnimetatust kuulen raadiost muidugi ka asju, millega ma kohe kindlasti nõustuda ei viitsi, näiteks Mumford & Sons, aga ka siin on oma võlu. Ilma kõige selleta oleks mul raske panna kokku objektiivset pilti popkultuuris toimuvast – see informatsioon on minu jaoks oluline.

Konkreetsed mind mõjutanud popikoonid on Elvis Presley, David Bowie, Billy Mackenzie, Bryan Ferry, Scott Walker, Jarvis Cocker, Marvin Gaye ja pisut teistsuguse polaarsusega Shaun Ryder, Lawrence Hayward, Mark E. Smith ja David Ruffin. Juhtumisi tulid tervelt kaks siinkohal nimetatud isikut eelmise aasta jooksul välja uue ja igati aktuaalselt kõlava stuudiomaterjaliga.

Kuidas on su loomingut mõjutanud periood, mil elasid Luksemburgis?
Mees keset Vana-Euroopa südamikku. Rongid sõitmas igasse suunda. Pariis paari tunni kaugusel. See oli kahtlemata põnev aeg ja seal sain sõpradeks ka Pauliga – tutvus, millest arenes välja Badass Yuki. Ükskord siirdusin peale kooli süüa ostma, aga võtsin kogemata vale bussi, eksisin ära ja sattusin Belgiasse.

Kas sa oma projektidega välismaale pürgimise peale ka mõelnud oled?
Ma ei pürgi otseselt kuhugi. Kui selles liinis midagi juhtub, siis noh... *fine*, aga see ei ole eesmärk omaette.

Badass Yuki loo „Changeling" puhul rääkisid sa kunagi, et selle lüürika sündis sinu peas jooksnud visuaalidest samal ajal, kui sa laulsid. Kas sinu jaoks eksisteerib üldse selline protsess, et sa istud maha ja hakkad sõnu kirjutama?
Minu jaoks eksisteerib selline protsess, et ma istun maha ja hakkan sööma või jalgu kõlgutama... Okei, kindlasti ei saa öelda, et ma tegelen poeesiaga. Ma kas tegelen erinevate kujundite rittaladumisega või viibin jutustaja rollis, edastades mingit narratiivi. Lüürilist poolt dikteerib helikeel. Üldiselt valin sõnu vastavalt sellele, kuidas nad kõlavad või millist häälevarjundit ma parasjagu otsin.

Esinesid jaanuari lõpus ühel üritusel Maria Minervaga, keda tituleeritakse *lo-fi* printsessiks. *Lo-fi*'d toodetakse alternatiivmuusika skeenes praegu massiliselt. Kuidas sa sellesse žanrisse suhtud?
Lo-fi ei ole mingisugune eesmärk omaette, vaid selle määravad võimalused ja olud. Selle kunstilise elemendina kasutamine mind ei huvita. Kui mul oleks piisavalt ressursse, et võimaldada endale kodustes tingimustes kõrgema kvaliteediga lindistustehnikat või vastavat aparatuuri, oleks mul ainult hea meel. Samas ei juhtu ka midagi hullu, kui selles osas erilisi muutusi ei toimu. Ma ei tahaks selle peale väga palju auru kulutada, kuidas oma loomingut niinimetatud helilise kvaliteedi skaalat arvestades pädevamaks putitada. Ka see ei kuulu otseselt mu huvide hulka, sest ma pole suurem asi tehnik.

Kas mingil hetkel loomingulisest protsessist küllastumust ei teki?
Küllastumine tekiks ehk siis, kui puuduks progress. Selle aasta esimeses pooles ilmuv minu ja Ajukaja ühisalbum saab olema ilmselt parim, millega olen seni seotud olnud, ja ma usun, et peagi saan väita sama ka Badass Yuki tulevase kohta. Olen elevil.

DEEP HOUSE'I PEOSARI HORISONT JÄTKAB PIIRITAGUSE SAUNDI TUTVUSTAMIST PUBLIKULE

15. veebruaril Tartus Kink Konkis toimuva peo erikülaline DJ Spider teeb meele rõõmsaks eelkõige *deep* ja *dark house*'i ja techno-muusika austajatel. Küsisime põliselt newyorklaselt peo soojenduseks paar küsimust

Käesoleva aasta esimene Horisont kõnnib tavapärasest ehk tooremaid radu, jätkates otsinguid tiigitaguses helipildis. Seekordne külaline on New Yorgis Bronxis resideeruv DJ Spider, kes veab muuhulgas plaadimärke Plan B Recordings, BTU Music ja Sublevel Sounds ja kelle helitahud on mitmekesised ja rabedad – tempod võivad olla kiiremad ja astumine jõulisem, kui muidu Horisondil tavaks on. Kodumaist tuge tempo hoidmisel pakub duo Plänet Elva, kelle jaoks hommikukumas kissis silmadega klubiuksest väljahajumine on sama võõras kui rumm koolale. Ja muidugi ei puudu peolt residendid Nebukat, klmn ja Renca.

Rob, räägi palun meile, kust sa pärit oled?
Ma kasvasin üles New Jerseys ja kolisin Manhattanile 1995. aastal. Viimased paar aastat olen veetnud Bronxis ning mul pole vähimatki kavatsust sealt lähiajal lahkuda.

Oleme kuulnud, et sa pole vaid elektroonilise tantsumuusika taustaga. Ehk räägid oma muusikalistest juurtest natuke lähemalt?
Muusikaliselt alustasin 9-aastaselt trummide taga, hiljem mängisin ka umbes kolm aastat kooliorkestris trompetit. New Yorgi raadiojaamad andsid 1980. aastatel kogu vajaliku teadmise nii värskest hiphopist kui ka *house*- ja elektroonilisest muusikast laiemalt. 90ndatel olin osaline mitmetes punk- ja *metal*-bändides. Umbes samal ajal tekkis ka sügavam huvi elektroonilise *drone*-, *noise*- ja *ambient*-muusika vastu. Puudust polnud tantsumuusikast ka siis, kuna käisin palju klubides, kus olin pidevalt erinevate muusikaliste stiilide meelevallas.

Su enda muusikaline stiil on küllaltki jõuline ja raskepärane – kust see pärineb? Kui suurt rolli mängib selles su kodukoht Bronx?
Mulle meeldib, kui muusika on mõneti toores ja kannab emotsioone. Muusika on minu elus absoluutselt kõige tähtsam ja loomulikult üks osa mu eneseväljendusest – teraapiline, tagasipeegeldav. Seega on mu muusikas olemas ka koht keskkonnal, kus see on valminud, nagu ka kogemustel, mis on elu jooksul läbitud. Olen veetnud kogu elu betooni ja töostusmaastike keskel, seega urbanistlik keskkond on kindlasti suur mõju. Mu produktsioonis peegeldub linnamaastik juba rohujuuretasandil, kuna suur osa muusikast valmib kasutades mu enda salvestatud katkeid tänaval püütud häältest, metroojaamade helidest ja nõnda edasi. Bronx elab ja hingab, mina kuulan ja setitan selle oma muusikasse.

Fotod: Robert Hampton

Sa ei avalda ainult klubimuusikat ning kasutad ohtralt varjunimesid, kas heidad viivuks valgust?
Hetkel on suurem osa mu väljundist *house* ja *techno*, kuid olen avaldanud ka ohtralt *ambient*'i, *noise*'i ja ka näiteks *drone*'i ja *death metal*'it. Mõningad teised varjunimed on Kuru, Spider Bites, Bomb Site, Mindscraper ja Alarma.

Mida on toomas DJ Spiderile aasta 2013?
Sel aastal tuuritan ja kirjutan lademetes uut muusikat! Mul on tulemas uus album, samuti mõned töötlused teiste artistide lugudest. Teen koos oma sõbra Phil Moffaga *ambient*-projekti, millega seoses on tulekul mõned *live*-esinemised. Samuti astun üles Walesi palavalt armastatud festivalil Freerotation.

Juhin siiani kõiki oma kolme plaadimärki (Plan B Recordings, Sublevel Sounds, BTU Music), mis teeb kokku ühe korraliku täiskohaga töö. Minu plaadimärgid avaldavad siiani muusikat füüsilisel kujul, nii vinüülide kui CD-plaatide näol, seega on tegemist protsessiga, mis ei sõltu vaid minust ja nõuab palju hoolt ja armastust, et kõik detailid saaksid paika, nagu ise soovin. Töötan oma muusika ja plaadimärkide kallal seitse päeva nädalas ja naudin sellest iga minutit. See kõik teeb minust selle, kes ma olen!

Valmistu peo soojenduseks siin: spidermusic.bandcamp.com

TELLI MIND

Telli mind Eesti Posti perioodika e-tellimiskeskkonnast:
www.post.ee/perioodikatellimine
või saada kõrvalolev tellimissedel meile postiga.

MÜÜRILEHT

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
Soovin tellida *Müürilehe aastaks oma postkasti (6 lehenumbrit)**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

**Järgmise lehenumbri kätte saamiseks peab tellimus Müürilehe toimetusse jõudma hiljemalt 22. märtsiks.*

DJ-ANKEET

Foto: Helene Vetik

Hanna-Stella Haaristo

Hanna-Stella Planetaryfunki-nimeline blogi oleks kindlasti eesti muusikablogide edetabeli esikümnes, kui ainult sellist järjestust ritta seataks. Tõelise melomaanina hoiab Hanna-Stella juba mõned head aastad mõnusa järjepidevusega kohalikul ja välismaisel indisel biidi-ja sündimuusikal kõrva peal.

DJ-debüüt: Ametlikult plaadifirma One Sense Music sünnipäevapidu Tallinn Music Weeki raames 2009. aastal Balous. Aga tegelikult käisin juba väiksena 80ndate lõpus, 90ndate alguses kohaliku kultuurimaja videodiskodel ja ronisin alati DJ-puldi taha vaatama, kuidas ja milliseid nuppe seal keeratakse ja hea meelega näppisin neid ise ka.

Muusikas oluline: Biit, trummid, rütm – ennekõike just murtud biidid, sünkoobid, vasturütm. Ja siis kindlasti bass. Süntesaatorikäigud on ka sageli määravaks.

Muusikas ebaoluline: Avastasin hiljuti, et ma ei jälgi väga, millest laulusõnad räägivad. Võin vabalt mõnda vokaali kaasa laulda, kõik sõnad endal peas, aga pigem just meloodia või rütmi pärast – kuidas see ülejäänud kompotiga kokku läheb. Sõnade sisu on enamasti teisejärguline olnud.

Mida mängin: Enda lemmikmuusikat. Kindlasti ei saa üle 80ndate sündipopist ja selle kõrval on mu plaadiriiulis peamiselt igasugu elektroonilist biiti ja bassmuusikat. Atmosfäärilise DnB plaate on seal ka mitu, aga neid mängin pigem pühapäeviti kodus.

Mida ei mängi: Kuigi ma kuulan enda arvates küllaltki mitmekesist muusikat ning üldse ei tahaks üldistada, siis peab ütlema, et neid populaarseid peavoolu raadio- ja MTV hitte kõige suurema tõenäosusega ei mängi.

Eredamad mängumälestused: Ilmselt seesama õhtu, kui kõige esimest korda ametlikult peol plaate pidin mängima. Ma olin selle seti lihtsalt nii põhjalikult ette valmistanud ja seda kümme korda läbi harjutanud. Kuna mind pandi muidugi kohe peo alguses kell kümme mängima, siis oli saal tühi, aga ma kohusetundest siiski alustasin õigel ajal ja mängisin iseendale. Ja kui siis kolmveerand tundi hiljem järsku hakkas rahvast tulema, otsustasin oma setiga otsast pihta alustada, sest teistele mängida ja neid naeratades tantsimas näha oli ikka väga mõnus tunne.

Tehnilist: Ma olen vinüülplaadisõber ja üritustel mängin ka ainult neid. Lugude miksimine ei tule muidugi kergelt, kuna muusika, mida kuulan ja mängin, on enamasti väga erineva biidi ja tempoga. Ostsin oma esimesed vinüülimängijad kolm aastat tagasi, aga jätkuvalt unistan, et oleks veidi rohkem aega miksimise harjutamiseks.

Nõuanne: Nii palju on salajasi plaadikogujaid, kellel on kodus riiulid tihedalt vinüüle täis ja kes oma kogu pidevalt ka täiendavad, aga kellest me mitte midagi ei tea, sest nad ei korralda pidusid, ei tee miksteipe ja ei ole iganädalased teadatuntud DJ-d. Huvitav oleks püüda neid ükshaaval aeg-ajalt n-ö päevavalguse kätte tuua oma plaadikogude head kraami teistega jagama.

Viis klassikut:
Gary Numan – Cars
Frankie Knuckles Presents Satoshi Tomiie – Tears
Chameleon – Links
MJ Cole – Sincere
Joy Orbison – Wet Look

Viis hetkekummitajat:
Toro Y Moi – Say That
Andrés – New For U
Django Django – Waveforms
Machinedrum – Whatnot
Kosmofon – Seals

Lõppsõna: Tahaks näha rohkem naisi plaadipoodides ja -mängijate taga. Samuti rohkem vinüüle ja vähem kõrvetatud toorikuid.

Wrupk Urei – Teahupoo
(Wrupk Urei, 2013)

Kuulas: Berk Vaher

Wrupk Urei debüüt, kaua kaunikene „Kõik saab korda", oli juba isegi vahva eklektiline tükk, aga Tartu instrumentalistide uus album on veel põnevam. Tahiti surfikülalt nime saanud ketas põrkab helilaineile kui lõputu hooga lutsukivi: futuristlike avataktide järel sööstab „Kohtumine G-ga" seilama sinna kosmilistesse meeleavarustesse, kus ootavad ees Amorphous Androgynouse kogumike galaktikad, jutulinnu silmapaistev mõistus ja taiplikkus ning taju uste tagused taevased ratturid. Edasine teekond viib afromaksimalismist pühasse minimalismi ja hipide getoseiklusse, eksootilisse ilusalongi ja zomboidsele reivile.

Ent seal, kus on albumi keskpaik („And We Dance" ning „Hugo Kõrva" algus) on ka selle kujuteldava universumi äär – edasine kõlakulg lustib juba väljamõõdetud territooriumil, rajab kitarrikarkassidest rannalinnu ja trummitudinaist tantsumaratone. Kepsleb, ent koduneb. Unistab, ent uinub – „Iggy Falls" on värelev-vilkuv videolint palmialleele liuglevate lõputiitritega ning kogeja peavangutus: mis see kõik oli? Oli see päriselt? Kuidas see nüüd oligi? Ja mis edasi saab?

Jaan Kuman Instrumental Ensemble – Jaan Kuman Instrumental Ensemble
(Jazzaggression Records, 2013)

Kuulas: Berk Vaher

Võid olla sündinud Nõukogude Liidus ja Kohtla-Järvel, aga kui oled kasvanud muusikasse, siis võid ehitada endale sellest tiivulise sõiduki, mis tuiskab Monte Carlost Riosse ja Friscost St. Tropezi. Ja nüüd, kus riigipiirid lahti, on see sõiduk ometi veel ihaldusväärsem – sest ajapiiri ei ületa millegi muu kui muusikaga. Trompetist Jaan Kumanil oli see sõiduk olemas ja selle peale saab nüüd hüpata igaüks, kes vajab reisi müütilistesse „Kelmide ja pühakute" 70ndatesse tulvil kaunitare, ohtusid ja glamuuri. Ja võitjate šampanjat.

Aasta jagu tagasi ilmus Kumanil küll ka enda üllitatud CD-kogumik, kuid selle kaanekujunduse jube Photoshop ja kirjavead pigem peletasid teadmatuid eemale, ehkki plastlaekas oli varjul ehe kuld. Nüüd on melomaan ja kumanofriik Martin Jõela ennistanud ühes norraka Johan Fredrik Lavikuga seitse Kumani pala meediumile, kuhu Kuman ikka kõige paremini passib – vinüülplaadile. Ühtlasi on lood saanud ingliskeelsed nimed.

„Globus" on ikka Kumani kui arranžeerija ja bändijuhi visiitkaart, enam ajatu kui ajastutruu: Tiit Pauluse kitarr oleks kuningana kodus ka Epliku või Sheripovi või Wrupk Urei plaatidel. Bacharachi töötlus „Wives and Lovers" on varem avaldamata *live*-versioonis, millel ruulib elektriorelil Enn Vain – samuti üks alahinnatud loomepagasiga mees (otsige üles ta stuudiobändi Salamander pala „Kui mu kõrval käid" – smuuthim kui kõik California jahirokkarid kokku!).

„Hey Boys, Try Harder!" oma *hard rock* riffide ja latiinotorudega lubab jällegi oletada Santana mõjusid. Lootkem, et tuleb teine LP ka – Kumanil seda fankit kraami jagub.

DVPH – Mõtted On Mujal
(Superbandiit, 2013)

Kuulas: **Helena Läks**

„Nagu mulle meeldib väga Põhjamaade Hirm, aga tean temast väga vähe... " algab eesti hiphopi saidil ehh.ee foorumi alateema Mure>Põhjamaade Hirm. Minu jaoks on see seik kõike muud kui murettekitav, ent tunnuslikuks antud härra puhul võib seda pidada tõepoolest.

Dragan Volta taustadele on omane tundlik, nõtke ja intelligentne sämpling. Atmosfääriline, kerge ning valdavalt helge saund, mille soojuses ilmutab end ajuti kogu universumi kõledus. Nii lihtne ja puhas, et võib vaid ette kujutada kõiki neid rohkeid filtreid, läbi mille need biidid käima on pidanud.

Lihtsus ongi selle albumi üks põhikreedosid. Kirjeldatud seisundid on lihtsad ning piir reaalsuse ja unenäolisuse vahel pole mitte hägune, vaid sujuv. Sest kui „piirid on lahti" ja „mõtted on iseseisvad" („Pea on laiali otsas" & nimilugu „Mõtted on mujal"), siis on nii unenäod kui ka fantaasiad inimolemise loomulikuks jätkuks ning püüd füüsikat ja metafüüsikat lahus hoida kaotab oma aktuaalsuse. Põhjamaade Hirm kirjeldab seda üleminekut nii: „Lasen lahti oksast / mille küljes olen rippund."

Sageli kohtame taevassetõusu (mis minu kujutlustes haakub küll paraku hoopis purjuspäi lamades silmade sulgemisega) ning kogu oleva hingestatust, milles „puud tõusevad taeva / õhk liigub nende vahel / ja päiksel pole aega puhata" („Puud tõusevad taeva").

Vahepeal toimub liikumine mittemõõdetavast reaalsusest tuttavatesse laiuskraadidesse. Siin räägib riimimeister subkultuursest olemisest, oma kodukandist Kalamajast ning kõnelemata ei saa jätta ka naistest, või õigemini sellest ühest, kelle kohta ütleb PH järgmist: „Mida rohkem teda on / seda rohkem probleeme" („Teener" koos J.O.C.-ga). Albumi juures, mis sedavõrd tarmukalt avarustesse *zoom*'ib ning kus hinnanguid antakse vähe, mõjub suisa nugateravalt sõna „eit", mida jutustaja oma armastatu ning piinaja kohta pruugib. Siin loos on albumi üldine põksumine ja kulg hetkeks häiritud, siin lajatab füüsiline-meeleline maailm end kogu täiega meie jutustajale peale ning teeb temast haavatava ning ligipääsetava noore mehe. Mis on suisa hädavajalik, et me saaksime uskuda, et meiega sel plaadil ülepea inimolend kõneleb.

Plaadil teeb kaasa palju vägevaid, las ma nüüd loetlen: Magnum P, Reket, J.O.C., Chalice, DJ Kayot ja Lauri Täht. Muide, koostöölugu J.O.C.-ga, „Lähedal", tõi DVPHle EHHi aastahääletusel 2012. aasta parima räpiloo tiitli.

Väino Õuna tehtud imeilus kaanekujundus tekitab aga soovi seda plaati vinüülile pressituna käes hoida. Tõesti, mehed, tehke ikka vinüülile kah!

Jumalik, inimlik, loomulik. See kraam niipea ei aegu.

Django Unchained – Original Motion Picture
(Mercury Records, 2012)

Kuulas: Peeter Ehala

Muusikale pandud rõhk filmides tundub mulle viimasel ajal üha tugevamana. Mõneti on see ka loogiline – tehnoloogia võimaldab kas või kinosaalis endale sobiva loo tuvastada ja ka soovi korral osta. Seega on põhjust konkurentsi tekkimiseks ja kvaliteedi paranemiseks.

Kui mediaan-lavastamine on siiski pigem ägedatele efektidele suunatud, siis Tarantino näeb õnneks n-ö suurt pilti. Laskmata end segada lakke aetud ootustest nii heli kui pildi suhtes, on ta ka seekord kaevunud oma plaadiriiulisse, et illustreerida antud filmi vähem ja rohkem obskuursete helidega. Kunst on inimesed oma kunstist rääkima saada. Quentin valdab seda – melomaanid rõõmustavad uute diskograafiate üle, mis ootavad avastamist, kriitikud saavad vinguda ja teised lihtsalt nautida. Pahatihti jääb filmimuusikale pööratav tähelepanu märksa tagasihoidlikumaks.

Peaksin vist kõigepealt välja ütlema, et minu arvates on see läbivalt hea teekond, nagu ka varasemad Tarantino filmide *soundtrack*'id, seega toon nüüd välja enim meeldinud osad.

Fakt, et musjöö Quentin on kasutanud kahelt heliloojalt, Luis Bacalovilt ja Ennio Morriconelt, kokku kuut lugu (mõlemalt kolme), väärib kindlasti välja toomist. Bacalovi kerge orkestratsiooni ja emotsionaalsete vokaalidega täidetud lood köidavad kuulaja tähelepanu ja Morricone kitarritinistused sobivad ideaalselt pinget kruvima.

Üks lemmikuid on kindlasti Jim Croce'i folk-roki hitt aastast 73 – „I Got a Name".

Endalegi tundub veidi imelikuna seos, et päris palju on selles albumis, just uute lugude puhul, minu jaoks ka Ewertile ja tema draakonitele omast hõngu. Folk-bluus-rokk, mida draakonid viljelevad, esindab sellist sinisilmset lootust paremasse keskkonda jõuda, nagu ka antud filmis. Eestlastel on jauram, mida küll vist meie draakonid ei kasuta, aga neil seal teisel pool suurt vett on tamburiin, mis „õigesti" kuulates kõlab nagu raske kett ümber su jala. Eriti hästi tuleb see välja Anthony Hamiltoni ilusas „Freedomis". Sarnase kõlaga John Legendi „Who Did That To You?" on aus ja ei vääri kindlasti kriitikat, mida see on saanud oma liigse tänapäevasuse tõttu. Kuidas see üldse võimalik on? Motownilik bluus on ju nii igav ja aeglane.

Iroonia-räppi on ka, Rick Rossi näol. Tundub, et paljud ütlejad pole filmi näinud ja vinguvad, et see lugu on praht, aga mulle just tundub, et see on taotluslik, rõhutamaks liigset edevust.

Ühesõnaga, tore film ja tore filmimuusika. Eesti kinolevisse jõudsid „Lincoln" ja „Django" ühel ajal (jutt käib samast ajast ja samast teemast), minge vaadake mõlemaid. Ajalugu peab teadma ja tundub, et Tarantino arvab ka nii. Erinevalt igavatest professoritest oskab ta seda tänapäeva hääbuvale intelligentsile ka õigesti müüa.

TOP 10

SEKSOUND

Sel korral avaldame esikümne Seksoundi enim mõjutanud paladest. Plaadifirma juht Rein Fuks peab suurimateks mõjudeks Kohvirecordsit ja šoti leibelit Geographic Music. „Kohvirecords just sellepärast, et aitasin mingil ajal Hannesel (Hannes Praks – toim.) sellega natuke toimetada ning sealt tuligi aim, kuidas need leibeliasjad käivad. Muusikaliselt on mõjutanud aga kõige rohkem Stephen Pasteli plaadifirma Geographic Music." Fuks lisab: „Noh, eks neid plaate, mis just saundiliselt on Seksoundi mõjutanud, on loomulikult sadu kui mitte tuhandeid. Seksound on ju töötanud väga subjektiivsetel alustel. Oleme andnud välja ainult nende artistide plaate, kelle saund ja muusika meile meeldivad."

1. Uni – Kosmikud
2. Stereolab – Peng!
3. The Pastels – Illumination
4. My Bloody Valentine – Ecstasy and Wine
5. Borax – Tallinn
6. Yo La Tengo – And Then Nothing Turned Itself Inside-Out
7. Hood – Cold House
8. International Airport – Reunion of Island Goose
9. Moose – ...XYZ
10. Red House Painters – Red House Painters

UUS EESTI BIIT

Foto: erakogu

Martin Laksberg

Räägi lühidalt, kes on Martin Laksberg?
Mu juured on Lõuna-Ameerikas ja Eestis – isapoolse vanaema vanaema oli indiaanlane. Muusikaga paralleelselt on mind alati köitnud astronoomia ja fotograafia, aga ka jaapani keel, mille suuremahuliseks õppimiseks pole mul kahjuks püsivust.

Millise loo peale sa ütlesid, et vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha?
Eks see mingi Omni Trio või muu selline trummi ja bassi asi oli... Alustasin Moving Shadow millenniumivahetuse miksteibis (see algas vanakooliga) olnud lugude klaveriharmooniate väljakuulamisega Sound Clubi abil.

Sinu produtseerimisega vähegi kursis olev inimene teab, et peidad end mitmete varjunimede taha. Kas tunned, et on oluline kõik erinevad suunad üksteisest lahus hoida?
Nii ja naa. Mulle on ühtmoodi olulised mitmed erinevad žanrid, aga ma pole osanud neid veel üheks selgeks käekirjaks voolida. Ma hoian neid lahus, sest ma kardan, et hetkel muutuksid nad üksteise täiendamise asemel üldse näotuks. Varem oli neid nimesid rohkem, peamiselt läbi labasuse enda väljaelamiseks ja pulli tegemiseks. Praegu on jäänud peale enda nime vaid kaks. Esimese, Lexsoul Dancemachine'i puhul on nimi veits labane, aga muusikaga enam pulli teha ei taha. Teine on Doktor Normal, mida ei saaks küll millegagi kokku segada.

Eelmisel aastal ülimenukaks osutunud Marten Kuninga plaat „Janu" on viinud sind bändiliikmena erinevatesse toredatesse kohtadesse Eestimaal. Kas on mõni koht, kus tekib tõeline sünergia publikuga?
Sünergia peab ikka bändi sees tekkima, publik on peegel. Aga kui peegel on väike ja tolmune, siis hakkad liiga lähedalt mingi ebakõla peegeldust vaatama ja sünergia võib kannatada. Aga vahepeal on sünergia nii võimas, et see väike peegel ehmub, virgub ja muutub ka osaks bändist.

Mäletan, et nooremas eas olid suur džässiseguse muusika austaja. Mis tundeid tekitavad täna sõnad *nu-jazz*, *broken beat*?
Siiamaani olen. Mitte midagi pole muutunud.

Maxundralhaus?
Tegin kunagi sellenimelise *label*'i Juno digimuusika veebipoodi. Praegu puhub seal tuul, aga peaks selle käsile võtma.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Bass ja Maschine.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Kaidi Tatham.

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Aina paremaks läheb. Sõber Rasmus Lill teeb minu silmis ikka kõige ägedamat kraami. Vul Vulpes, Sander Mölder, Ki En Ra ja paljud teised teevad ka aina paremaid asju.

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?
Kaasaegsetest jätkuvalt Kaidi Tatham, Dâm-Funk, Karizma. Lone pole just minu kõige suurem lemmik (eelkõige helivorst-masteri pärast), aga millegipärast ei suuda ma selle kuulamist lõpetada. Järelikult lemmik. Toro Y Moi üks lugu kummitab ka.

Vanemaid aegumatuid lemmikuid on muidugi tuhandeid, aga hetkel tutvun kõige enam The Headhuntersi loominguga. Ja Lonnie Liston Smith on ka järjest enam pöörlema hakanud.

Küsis: Madis Nestor

Pane kõrv peale:
www.soundcloud.com/laksberg

RIIDEKAPP

MARIA ARUSOO

DISAIN

Kuna ma pole pidanud igapäevaselt oma riidekapi sisu verbaliseerima, siis oli algul suhteliselt keeruline vastata küsimusele, kas mul on mõni märgilise tähendusega riideese. Niisiis läksin lihtsama vastupanu teed ning avasin oma riidekapi ukse, et näha, mis lood sealt vastu vaatavad. Avastasin, et isegi peale hiljutist kolimist olen suutnud kaasa pakkida kolm T-särki tekstiga „I was paid to be here". Need särgid said tehtud kunagi EKA juubelikonverentsi „Art, Image and Exploitation" tarbeks, mida ma koos Karin Laansooga kureerisin, ja erinevalt tavalisest „ürituse promosärgist", mida kunagi peale ürituse lõppu kanda ei taha, olen ma suutnud neil särkidel oleva musta kirja helehalliks pesta. Algul me jagasime ilusti igale korraldajale ühe särgi, kuid siis jäi mingeid XXL numbreid üle, millest ma osa endale võtsin ja erikujulisteks maikadeks lõikasin.

See T-särk on igasuguseid erinevaid olukordi üle elanud. Olen kandnud seda väga teadlikult veidi ebasobivates olukordades mingit keel-põses-huumorit tehes, kuid samas sattunud sellega ennastunustavalt ka suguvõsa kokkutulekule, kus ma rahus kartulisalatit sõin, kui ühel hetkel olid kaugete sugulaste pilgud minul, küsides: „Mida tähendab tekst su särgil?" Njaa. Seal oli see ehk liialt kontekstiväline.

Kui kulumisaste välja jätta, meeldib mulle seda ikka veel sobivates ja ebasobivates olukordades kanda.

Foto: Zuzu Izmailova

Kuidas leiavad riided oma tee sinu riidekappi?
Ma pean tunnistama, et peale Eestisse tagasi kolimist olen riiete ostmisega suhteliselt plindris olnud – olen sellest peaaegu loobunud või viinud selle miinimumini.

Enamik mu riietest pärineb kas Londonist, kus elasin, või siis mõnelt tripilt. Välismaalt eelistan riideid osta seetõttu, et valik on lihtsalt niivõrd palju parem ja hinnaklass ka kättesaadavam (*sorry*, kuid mulle tundub, et Eesti kaubandusvõrk pakub peamiselt minu maitse jaoks liiga naiskasid rüüsidega üllitisi). Kaubanduskette üleüldiselt väldin ja valdavalt käin *vintage*'is, kui võimalik on, siis ostan ka noorte disainerite loomingut. Viimastel aastatel on hakanud mulle väga jaapani ja skandinaavia disain meeldima, kuid paraku saab Eesti kunstitöötaja palga eest selles vallas vist vaid ühe varruka osta, kui sedagi.

Kui kaua sa oma riideid tavaliselt kannad?
Kuni tunnen, et riideese ütleb midagi minu jaoks. Tundub, et kipun isegi riideid kontekstualiseerima :).

Kui suur on sinu riidekapp?
Riidekapp ise ei ole suur, kuid panipaik on kui muuseum. Need, kes mind veidi kauem tunnevad, teavad, et mis puudutab riietust, olen ma suhteliselt suuri transformatsioone läbi teinud, seega mu kapis ei ole liialt palju elemente, mis oleksid seal üle viie aasta kriitikavabalt püsinud.

Igasuguste piinlike perioodide kõrval on olnud nii hullumeelseid kui ka superigavaid. Ju siis oli vaja 20ndate eluaastate esimeses pooles erinevaid rolle läbi mängida. Kolimiste käigus olen mitmed ajajärgud kohvritesse pakkinud ja kohati need kohvrid eri linnades sõprade pööningutele jätnud, kuid päris ära pole raatsinud asju visata. See-eest vaatasin just hiljuti väga kriitiliselt oma riidekapi läbi ja proovisin alles jätta vaid need asjad, mida päriselt ka kannan.

Müürilehe ja **Trash to Trend** koostöös sündinud rubriik „Riidekapp" räägib lugusid riidekappide sisust ja sisukusest. Sellest, miks on inimesed pannud oma kappi just selliseid asju, nagu seal on, mitte midagi muud. Sellest, kui tihti kappi uusi asukaid kolib ja mis on neil omavahel ühist – mille alusel inimesed omale riideid valivad. Sellest, kuidas asjad kapis oma nägu ja tegu aja jooksul muudavad. Näiteks, kas sina oled mõne oma riideeseme ümber teinud või teha lasknud? Sellest, kui tihti erinevates kappides elanikud vahetuvad ja kuhu nad kolivad. Ja mis on see, mis teeb mõne kapiisendi vahel nii eriliseks, et kui kõik teised lahkuvad, siis tema jääb.

TRASH TO TREND

Ann Runnel

Olemasolevaid materjale ja taaskasutusvõimalusi soosiv ideeplatvorm www.trashtotrend.com loob trendi väärtushinnangutega disainis.

Rubriigi „Riidekapp" mõte sai alguse soovist tõsta esile riiete hea kohtlemise ja väärtustamise temaatika, mis on eestlaste puhul tegelikult äärmiselt tavapärane. Ligi 500 vastusega küsitluse põhjal võin öelda, et võrreldes näiteks Norra inimestega hoiab eestlane palju sagedamini oma riideid alles ja kasutab neid, kuni nendega enam midagi muud teha pole, kui kaltsuks tõmmata. Ja meie jaoks on ka palju tavalisem taaskasutuspoodidest rõivaid hankida. Aga siiani tunnetatakse taaskasutust sageli pigem vältimatusena ja vajadusena raha kokku hoida või hoitakse riideid alles, kuna taaskasutusvõimalusi on liialt vähe.

Aga miks ei võiks materjalide väärtustamine, taaskasutus ja redisain olla hoopis mõtestatud väärtushinnang, auasi ja pealegi veel moodne? Ja miks ei võiks me ise tegutseda selle nimel, et võimalusi taaskasutuseks oleks rohkem ja mitmekülgsemalt ning et seejuures ei peaks selle peale kulutama rohkelt aega ja energiat. Miks ei võiks riidekapiteenused (needsamad tegevused, mida inimene ise oma riidekapiga seotult toimetab, nt riiete hooldus, parandus, ümberdisainimine, omavahel erinevat moodi sobitamine jne) olla sama atraktiivselt välja pakutud ja kättesaadavad nagu *caffè latte* kaasahaaramine tänavanurgalt või nagu Viru keskuse rõivapoed, kuhu minnakse värsket moodi otsima. Miks ei võiks moeajakirjad rääkida uute rõivaste ja brändide esitlemise kõrval märksa rohkem sellest, kuidas oma olemasolevaid rõivaid paremini kokku sobitada või teistmoodi kasutada, et end moodsana ja atraktiivsena tunda ilma vajaduseta poodi minna. Näiteks leidsin hiljuti Pinterestist toreda õpetuse, kuidas vanast hallist T-särgist ühe käärilõike ja teistsuguse selgasobitamisega imekena ja ülimoodsa vesti sai teha.

Olemasolevate materjalide väärtustamine ja taaskasutusvõimaluste parandamine on eesmärk, mille poole püüdleb ka keskkond www.trashtotrend.com ning mille arenguplaanide haudumine tõigi kaasa idee rubriigi „Riidekapp" loomiseks. Kui internetist vaatab hetkel vastu tavaline veebipoesarnane lehekülg, siis lugu selle taustal on kirju. Trash to Trendi idee autor ja peamine edasiviija on esimene Eesti moedoktor Reet Aus, kes kirjeldas oma doktoritöös nn *upcycling*'ut ehk väärtustava taaskasutuse võimalusi tööstuses, esitledes seejuures ka oma praktilisi töid sel suunal. Trash to Trendi mõte ei seisne kasutult seisvatest materjalidest uute kordumatute disainesemete tegemises ja nende müügis. Mõte selle taustal on pakkuda toimivaid lahendusi suurematele jäätmemahtudele, et aidata kaasa rõivatööstuse ühe suurima keskkonnaprobleemi lahendamisele. Veebiplatvorm püüdleb selle poole, et pakkuda tulevikus töökeskkonda, kust saab ülevaate kasutuseta või madala efektiivsusega kasutatavatest jääkmaterjalidest, kus liiguvad ringi ideekavandid ja tootelahendused nende jääkmaterjalide kasutamiseks ning kust lõppkasutaja ei saa osta mitte ainult valmis tooteid, vaid ka hästi kirjeldatud ja lõigetega varustatud disaintoodete kavandeid, et oma kodus/lähiümbruses tekkivatest jääkidest endale kohaliku õmbleja juures toode valmistada lasta. Sellest ka hüüdlause: „Sharing design globally for upcycling materials locally."

Kas ja millal see suur idee järgmise arenguhüppe teha suudab, seda veel näeme, kuna sama idee taustal on toimumas ka muud põnevat. Jaanuari lõpus tuli Reet Aus välja uue kollektsiooniga, mis esitleb esmakordselt maailmas suurtööstuses tekkivate jääkide tööstuslikku taaskasutust rõivadisainis, kasutades selleks ümbertöötlemata jäätmematerjale. See just ongi nn väärtustava taaskasutuse mõte – väärtustada juba olemasolevaid materjale ning hoida seega kokku ressursse materjali ümbertöötlemiseks. Nii Eesti jäätmeseadus, ELi jäätmedirektiiv kui mitmed rahvusvahelised soovituslikud juhendid toovad nn jäätmehierarhias esile esmase soovitusliku käitumisviisina väärtustava taaskasutuse. Kuna tegemist on aga enamasti vähetulusa ja keerulise temaatikaga (palju tulusam on jäätmeid kütuseks kasutada), siis praktikas selliseid lahendusi masstööstuses tegelikult ei leidu.

Sellegipoolest on masstööstuses märgata viimasel aastal selget muutust – suurte moebrändide ja tootjate vahel on alanud teatud mõttes võidujooks, et suuta tutvustada end esimeste hulgas kui keskkonnasõbraliku toote või teenuse pakkujat. Selleks tegeletakse paljude erinevat tüüpi uuenduste kallal – uued kangad (nt nõgesest, piimavalgust, taaskasutuskiust jpm), uued töötlemismeetodid, et muuta rõivad ajale vastupidavamaks või kergemini ümbertöödeldavaks, läbipaistvam tootmisahel, sotsiaalprojektid arengumaades jne. Tarbija jaoks on tegemist aga vaevumärgatava muutusega, kuna enamik ideedest ei jõua tegelikult turule ning need, mis jõuavad, jäävad pigem niši tasemel märgatavaks neile, kes selliseid muutusi ise otsivad. Radikaalseid muutusi ei ole toimunud, kuna rõivatööstus ise peidab end väite taha, et tarbija ei ole tegelikult valmis maksma keskkonnasõbraliku toote eest rohkem ning kuna uuendused on keerulised ja kallid, ei ole selleks tegelikult veel õige aeg. Nii jääb kehtiv ja ülimalt kasumlik turumudel „osta-tihti-anna-kiiresti-edasi" tõenäoliselt veel pikaks ajaks püsima, kuna kasvavad ressursside hinnad ja maksusüsteem teeb oma korrektuurid, või kuni keegi suudab ellu viia ühe tagasihoidliku, kuid radikaalse muutuse, mis kehtivaid mängureegleid muuta suudab (nii nagu Facebook turunduse põhitõdesid painutab).

Selge on vaid see, et rõiva- ja tekstiilitööstus on maailmas üks suurima (peidetud) keskkonnamõjuga tööstusharu, mida kirjeldatakse ka kui valdkonda, kus otsustusõigus on selgelt väärtusahela lõpus ehk tarbija käes. Seega kokkuvõttes saavad toimuda radikaalsed muutused siin vaid piisavalt suure hulga tarbijate huvi ja toetuse abil. Ja üheks suurimaks keskkonnamõjusid vähendavaks muutuseks saab olla jäätmetekke vähendamine läbi enda käes olevate materjalide hoidmise ja väärtustamise.

Pildil Reet Ausi uus kollektsioon ümbertöötlemata jäätmematerjalidest. Foto: Madis Palm

NÄITLEJA SEIKLUSED GUATEMALAS

Mait Joorits

Rakvere Teatri näitleja Mait Joorits võttis aja vabaks ja sõitis Guatemalasse. Müürilehe lugejate ees on tema reisipäevik.

Võtsin ette oma kolmanda reisi üksinda. Esimene viis mind Prantsusmaale, teine Jaapanisse ja nüüd siis Guatemala. Lendasin üle Atlandi ja reisisin kaks nädalat selles kummalises banaanivabariigis, kus on igavene kevad, kust vikerkaar saab oma värvid, mida rapivad teise maailmasõja lõpust saadik sakslastest ja ameeriklastest ärimehed ja kus peaaegu pool elanikkonnast on järeltulijad ühest vanast rahvast, keda kutsutakse maiadeks...

I päev. Tallinn-Frankfurt.

Lennupäeval olen rahulik nagu kass.

Lennukis antakse pitsat ja kuulan „Ööülikoolist", kuidas Jan Kaus räägib süüst, häbist ja kadedusest. Peale tema veel mitu tarka eestlast. See on tore, et seal „Ööülikooli" kambas on alati samad klemmid. Kuidagi tekitab mõnusalt turvalise tunde see. Et meid nii vähe on. Eestlasi. Isegi meie väljasuremises on midagi romantilist.

I päev. Frankfurt.

Selle reisimisega on ikka äge see, et... noh... näed inimesi. Isegi Frankfurti lennujaamast saaks juba terve semestri jagu tüüpe. Kui Eesti riik oleks väga rikas, võiks saata iga vastuvõetud lavaka kursuse paariks nädalaks kohe kuhugi reisule, saaks erialatundideks mõneks aastaks galerii kokku.

Vahepeal käib jõuluvana ja jagab kummikomme. Ma võtan ööd lennujaamas nii, et saab nii kaua üleval olla, kui ise tahad, ja salaja ringi kolada. Üksinda kodus.

Vahepeal räägin tunnikese ühe Singapuri kutiga juttu. Ta õpib Manchesteris *mechanical-engineering*'ut. Räägime oma maadest ja reisimisest ja maailma globaliseerumisest, korruptsioonist, sotsialismist, religioonist ja asjadest. Singapuris kestab sõjavägi kaks aastat, poisid on üksiku saare peal, kõigepealt neli kuud puhast füüsilist treeningut ja siis alles hakatakse sõduriasju õpetama. Kui missiooni edukalt ei täida, siis koju ei saa. Mõtlen, et Eesti sõjavägi võiks ka saare peal olla. Ruhnul näiteks. Elad Ruhnul kaks aastat. Oleks asjal teine jume küll.

II päev. Frankfurt-Houston.

Muidu rutiinne 10-tunnine üle Atlandi lend, aga ühe huvitava kultuurikogemuse sain lennukis pakutavaid filme vaadates, et... mehed räägivad filmis omavahel ja aeg-ajalt justnagu keegi hüüab vahele, justkui oleks mingid kohad üle loetud. Ja siis ma sain aru – korrektsuse huvides on kõik ropud või vähegi provokatiivsed sõnad loetud üle kombekamate sõnadega. Ameerika läheneb...

III päev. Guatemala jõulud.

Magan nagu beebi. Hommikul astun paljajalu murule. Uskumatu ikka, et ühel hetkel oled –15 kraadiga lume sees ja paar päeva hiljem on suvi.

Lähme ühte grillrestorani liha sööma, sest ma tahan dollareid kulutada, ja Carolina saab sõnumi, et ta eks-*boyfriend*, kes on indoneeslane, on millegipärast broneerinud tema nimele lennupileti Inglismaalt Saksamaale. See jääb päeva saladuseks.

Kuna jõulud on Guatemalas suur pidustuste aeg, alustab Carolina juba lõunat kahe õllega. Purjus peaga autoga sõitmine ei ole Guatemalas nimelt absoluutselt ebaseaduslik, lihtsalt mittesoovitatav.

Õhtu poole külastame kõigepealt Carolina isapoolset perekonda, sööme ja joome ametlikult maailma kõige paremat rummi, mida tehakse siin Guatemalas ja mis on seisnud 21 aastat.

Südaöösel palvetame suure nukupalvela ees, milletaolisi on igas majas ja kus kujutatakse Jeesuslapse sündimist. Siis minnakse õue ja kogu linn laseb taevasse umbes kaks miljonit ilutulestikku. Ma panustan ka ja ostan eelnevalt lisaks väikestele paugutitele suure patarei, mis laseb neid suuri ja ilusaid asju taevasse. Siis koguneb perekond ringi, juuakse marjaveini, jagatakse kinke ja igaüks peab väikese kõne. Ma pean eesti keeles, aga kõik saavad tegelikult aru.

IV päev. *Piñata* ja Antigua.

Õhtul põrutame Guatemala vanasse pealinna Antiguasse. Antigua on ideaalne kujutlus sellest vanast Ladina-Ameerika maailmast, mida ma olin kujutlenud siia tulles. Väiksed ühekorruselised majad, millest enamik on üle paarisaja aasta vanad, vanad kirikud, väljakud, turukesed.

Ühtlasi on Antigua saanud viimastel aastatel väga turistirohkeks kohaks, nii et kui me lähme õhtu lõpuks viimasesse baari tantsima, siis on peaaegu kolmandik sealsetest inimestest eurooplased. Suhteliselt esimest korda Guatemalas ja kohe pauhti näen väga palju eurooplasi. Carolina sõber Marco, kes on itaallane, elab New Yorgis ja räägib vabalt hispaania keelt, ütleb, et tuli just Põhja-Guatemalast Tikali templite juurest, kus olid olnud 21. detsembril ikka suured pidustused ja inimesed tõepoolest tantsisidki alasti ümber lõkke, tervitades Uut Aega.

V päev. Troopika.

8,5-tunnine sõit vihmametsade poole.

Magada nagu ei saa, aga poolunes on ka täitsa mõnus olla. Istmed on suured ja mugavad ja teed raputavad ainult kolmandiku ajast. Loodus muutub. Sõidame üle ja läbi uduste mägede, ainuke valgus lisaks bussituledele on peaaegu täiskuu.

VI päev. Troopika.

Õhtul Floreses ringi kõndides jään vaatetornilt lahkumisega veidi hiljaks, nii et kui tagasiteele asun, on valgus juba kukkunud ja matkan läbi pimeda džungli. Mets siristab kõrvulukustavalt, aeg-ajalt lendab keegi üle pea ja paar korda näen ka läbi lehtede kellegi põlevaid silmi. Aga kuna džungliseadus teab, et kui just keegi pole äärmiselt näljane ja äärmiselt meeleheitel, siis endast suuremat looma ei rünnata, ja kuna mina olen siin kõige suurem, siis pole mul põhjust karta, nii et ma ei kardagi. Täiskuu sirab taevas ja näitab teed.

VII päev. Tikal.

Põrutame bussiga mööda kuuvalget maanteed. Palmid vahelduvad mägede, järvede, põldudega.

Mingi aja pärast kargab peale varajase kellaaja kohta üsna entusiastlik tuurijuht. Kasseerib meilt veel raha ja põrutame edasi. Bussis tutvun kolme USA kutiga, kes on L.A.-st ja Californiast, ja kahe Hollandi tüdrukuga.

Jõuame pargi sissekäigu juurde. Tuurijuht jagab meile pealampe, nii palju kui tal on, ja asume teele. Läbi pimeda džungli. Rajalt kõrvale astuda pole kuigi tark, sest võib susata saada, ja siis, nagu ütleb meie Brooklyni aktsendiga puhastverd guatemalalasest teejuht, pole mõtet koju surema minna, vaid oled siin juba valmis.

VII päev. Tikal.

Kõnnime mööda suurtest puudest. Ja siis veel suurematest puudest. Kõnnime mööda ühest väga suurest puust. See on nii suur puu, et meie taskulambid tema latva valgustama ei ulatugi. See on Guatemala rahvuspuu. *The Tree Of Life*.

Ja siis ütleb meie teejuht: „Pöörake nüüd ringi." Ja me pöörame ringi.

Ja 11 suust tuleb korraga: „Ooooo...".

Meie ees pimeduses, kuuvalguses kõrgub kümnete-kümnete meetrite kõrgune püramiid.

See on esimene tempel.

VII päev. Tikal.

Jõuame suurele kuuvalgele väljale. Meist ühel pool kõrgub 47 meetri kõrgune Suure Jaaguari tempel. Ja teisel pool 38 meetri kõrgune Maski tempel. Täiskuu paistab otse Jaaguari templi ülemisele osale, pannes selle hõbedaselt särama. Algselt olid templite krooniosad kaetud kollase värviga, mis lõi kuu- ja päikesevalguse käes kuldselt sädelema, sestap arvasid hispaanlastest konkistadoorid, et need on tehtud kullast, ja uskusid maiade maad olevat lõputud kullamaad – El Dorado. Sestap ka kiire vajadus nende omastamiseks...

Meie *tour guide*... no pagan, mul ei tule ta nimi meelde... ja ameeriklased ka praegu kõrvallauas ei mäleta. No ütleme, et ta oli David. Sest tal ei olnud nagu päris hispaania nimi, seda ma mäletan.

David seisab ühe püramiidi ees ja lööb käsi kokku. Kõlab plaks. Ja pool sekundit hiljem vastab tempel talle kerge heleda plaksatusega, nagu tõmbaks keegi vana roostes pillikeelt. David plaksutab veel ja tempel vastab talle. See akustiline fenomen jääbki minu jaoks ka valges katsetades arusaamatuks, ehkki ma uurin templit ja tema seinu ja astmeid pikalt. Aga sealt tuleb igal juhul Tikali nimi – *itza* tähendab maiade keeles „häälte paika".

Siis näitab David meile oma kivi all magavat sõpra, kellest küll paistavad välja ainult suured hallid karvased jalad. See on ei keegi muu kui arahnofoobide õudusunenägu – hiiglasuur tarantel. Niimoodi pimedas mõnusalt tukkudes ei paista ta üldse eriti õudne. Pigem õdus.

VII päev. Tikal.

Siis kõnnime treppidest üles ja jõuame neljanda, kõige suurema templi tippu. See on 70 meetri kõrgune, suurim maiade 8. sajandi kuningriigist säilinud Kuninga tempel. Seal ootab meid juba peaaegu poolesajapealine inimesterühm, kes on nagu meiegi tulnud siia, pealepoole puude latvu, päikesetõusu ootama.

Natuke kahju on mul kogu selle käigu puhul ainult sellest, et ma ei saanud kogeda seda kõike üksinda. Sest poolsada inimest, eriti turisti, teeb pidevalt päris palju lärmi, lobiseb, sobrab, kihistab, krabistab, luksub ja köhib. Päris mitu korda tuleb tahtmine püsti seista ja öelda, et kuulge! Õnneks teeb seda minu eest viimaks üks kohalikest teejuhtidest, kes paneb käed kokku ja ütleb rahuliku häälega, et see võib olla teie elu ainukene võimalus olla sellises kohas, sellisel hetkel – kasutage seda.

Saabub vaikus...

VII päev. Tikal.

Äkki kostub vaikusest madal kurguhäälne korin. See kajab üle puude kümnete kilomeetrite kaugusele. Peaaegu täitsa vaikne olnud inimestekari vakatab nüüd täielikult.

On selline hetk.

Siis kostab kurguhäälne korin tugevamini. Pikemalt.

Ja äkki vastab talle kaugusest teine samasugune korin.

Ja siis veelgi kaugemalt kolmas.

Howler monkey'd ärkavad.

Google Translate annab „howler monkey" tõlkeks „prohmakas ahv". Ma ei tea...

Ja vaikselt hakkab üle džungli rulluma mitmehäälne kaja. Lisaks ahvidele hakkavad ärkama linnud, putukad, ämblikud, maod, pesukarud, sipelgakarud, armadillid, kitsed, *tamandua mexicana*'d, *kink-ajou*'d ja sajad muud loomad. Džungel ärkab.

VII päev. Tikal.

Templist alla tulles käime kempsudes ja kogume end ning siis põrutame Davidiga floora-fauna ajalootuurile mööda metsi ja iidseid linnaosasid. David räägib puudest, loomadest, aga eelkõige maiadest ja nende ajaloost.

Neid templeid hakati restaureerima kusagil 70ndatel, enne seda olid need lihtsalt mingid imelikud mäed keset vihmametsi. Ja kui neid aastatega rohust ja puudest puhastati ja kivid välja hakkasid paistma ja nad juba templite moodi välja nägid, käisid inimesed nende peal pidu panemas – suitsetasid, kusesid ja tegid igasuguseid asju vanades varemetes ja templitreppidel, millele astumise privileegi pidid inimesed tuhat aastat tagasi suure pühendumusega välja teenima.

VII päev. Tikal.

Tikali dünastia algas 1. sajandil *a. D.* ja kestis 800 aastat, ehkki märke selles kohas põllumajanduse eksisteerimisest leiab kuni 1000 aastat eKr. 200. aastaks *a. D.* oli sellest saanud maiade kuningriigi

jätkub järgmisel lehel >

suurim ja võimsaim linn. See oli 425 000 elanikuga maiade pealinn.

VII päev. Tikal.

Kui Hispaania konkistadoor Hernán Cortés 1525. aastal Kesk-Ameerika rannikul randus, olid linnad tühjad ja mahajäetud. Keegi ei tea, miks...

VIII päev. Flores, San Miguel.

Magan nii pikalt kui ei kunagi varem, pesen ja toimetan ja söön puuvilju ja kirjutan ja siis lähen Florese peale lõunat otsima. Tuleb kuidagi väga pasta isu, nii et kui möödun restoranist, mille tahvlil on kirjas suurelt „Pasta Fest!", siis see tõmbab pilku. Istun ja supersõbralik ettekandja toob mulle menüü, kus ongi valik pastasid. Ja siis on seal veel mingi soodukas ja mingi festival on käimas ja ma ei saa ta hispaania keelest nii täpselt aru ka, nii et asi lõpeb sellega, et ma tellin endale kaks taldrikut pastat. Ühe Bologna kastmega ja teise pestoga. Kui supersõbralik (kahtlustanettaonvistkanatukenehomo) ettekandja mulle täiesti loomuliku asjana kaks suurt taldrikutäit pastat ette tõstab, mõtlen, et tohho pele, aga kui sööma hakkan, siis saan aru, et see oli ikka hea mõte, sest see on ilmselt kõige parem pasta, mida ma olen kunagi elus saanud, nii et ma saan süüa korraga kahte elu parimat pastat.

Siinsete toitudega on ikka see, et sa saad aru, et kõik on väga-väga värske. Sest neil kasvab ja õitseb kõik aastaringselt ja pole vajadust kusagilt kaugelt transportida, kuivatada, pritsida ja külmutada. Bologna kastme sees on näiteks segu mingitest purustatud maitsetaimelehtedest, millesarnaseid ma pole varem söönud, aga see kõik kokku maitseb taevalikult. Ja kokku maksab kaks taldrikutäit 49 ketsaali, mis on veidi alla 7 dollari.

< algab eelmisel lehel

Muy muy bueno! Muchas gracias!

Muchas, gracias, amigo! Hasta la vista!

Inimesed räägivadki siin päriselt nii.

IX päev. Pühapäev.

Mõtlesingi, et millal saabub dramaturgiliselt see hetk, kus enam ei ole sündmus sündmuse otsas. Et täna oli selline vaikne pühapäev ja ma ei suhelnud terve päeva jooksul põhimõtteliselt kellegagi, välja arvatud umbes kakssada viiskümmend *hola*'t, sest on viisakas inimesele silma vaadata ja talle tere öelda, kui ta sust möödub. Aga muidu vedelesin suurema osa päevast rannas ja lõunaks läksin lihtsalt sirgelt Burger Kingi. Täiesti süümepiinatult.

IX päev. Pühapäev.

Õhtul rannast koju vantsides ostan stadka äärest jäätopsi. See käib nii, et mehel on suur veski, millega ta jahvatab jäätükke, sellest tuleb jääpuru, siis ta paneb jääpuru topsi, pigistab peale poole sidruni mahla, valab veel mingeid mahlu peale, viskab lusikatäie ühte moosi, teise veel mingit moosi, raputab peale pähklipuru ja ongi valmis. Puhas nauding.

Meie väiksesse Chaltunha hostelisse on tekkinud ootamatult palju elevust, sest siia on ilmunud mingid grupid ameeriklasi ja mingeid muid elukaid, kes väga elavalt españat hablarivad, nii et ma natuke hakkan kartma. Nad on nii elavad, et ma ei oska kuidagi suhestuda.

Siis kukub Neili 10-meetrine lemmikpuu jalapealt pikali. Lihtsalt murdub äkki maha ja kõik. Selgub, et termiidid olid ta seest täiesti ära söönud.

X päev. 13. *baktun.*

Eile õhtul, kui hosteli kohviku verandal piipu popsisin, tuli muga rääkima üks guatemalalanna, kellele meeldis mu tubaka lõhn, ja siis selgus, et ta teab vägagi hästi, kus asub Eesti, sest tema on abielus rootslasega ja elab Stockholmis. Ta palus, et ma näitaksin ta sõbrannale pilte sellest, kuidas jaanipäeval Eestis päike ei loojugi. Ma luuletasin midagi kokku ja näitasin siis neile Eesti päikest.

Eesti maagia toomine Kesk-Ameerikasse – *check*!

Selle rändamisega on sellised hetked juba põnevad. Et just siin ja praegu juhtub sinuga juttu rääkima inimene, kes täiesti ootamatult elab Stockholmis.

Need hetked, kus lihtsalt asjad juhtuvad. Sa juhtud lihtsalt olema kuskil kohas ja kohtama inimesi, kellega sul on ootamatult ühine tee või ühised huvid või täiesti ootamatult kõigist miljonitest inimestest oskab just tema sind aidata. Selliseid hetki on nii palju, et ma isegi ei imesta, vaid lihtsalt imetlen. Asjad lihtsalt juhtuvad.

X päev. 13. *baktun.*

Käin ja lõunatan veel ühe korra selles parimas pastarestoranis ja ülimalt lahke ja kohepäriskindlastihomo ettekandja on juba mu vana sõber, sest kui ma eile sealt kolm korda mööda kõndisin, pidi ta oma käe otsast lehvitama.

Siis lähen jalutan mööda niisket vihmametsa inimtühja randa ja ujun peegelsiledas vees kaua-kaua. Pesen endalt maha aasta.

Õhtul lähen üle vee, et alustada uut.

Head 13. *baktun*'it!

XI päev. Viimane Flores.

Olen end täis puhanud.

Ei taha lahkuda, aga enam siia jääda ka ei saa.

Tunnen rahutust.

Tunnen vajadust väljakutsete järele.

Niisiis ma lahkun.

Ehkki viimast korda oma bangalo tuppa astudes haarab mind peaaegu valulik melanhoolia. Peaaegu kasvab see minu sees nii suureks, et ma siiski ei taha lahkuda, aga samas tean, et see on tunne, mis haarab alati, kui peab millestki lahti laskma. See on baashirmu, surmahirmu väiksem versioon. Seepärast peab lahtilaskmist harjutama juba eluajal. Et viimast korda lahti lastes ei oleks hirmus. Et sa teaksid, mis on lahtilaskmine. Seepärast ma lasen lahti...

XII päev. Atitlán.

Pärast mõningaid seiklusi jõuan Guatemala Citysse. Ja sealt edasi plaanin sõita linna nimega Panajachel. Leian takso, mis viiks mind poolele maale jäävasse linna Antiguasse, aga et takso vajab vähemalt kolme inimest, et nii pikka retke ette võtta, siis ootame. Vahepeal ilmuvad mingid taani tibid, kes tahavad kuhugi mediteerima minna, aga see nende koht ei jää siiski minu tee peale, nii et transporti me ühildada ei saa. Viimaks ilmub kohale üks üübersakslane, käes sissepakitud ülikond ja jalas lakk-kingad, ja ütleb, et tema tahab nüüd taksoga Panajachelisse sõita. Ma hüüatan, et ma tahan ka Panajachelisse! Selgub, et see maksab 125 dollarit ja võtab kolm tundi aega. Aga kuna elul tuleb haarata sarvist ja võimalustest ja kõigest, siis ma võtan väljakutse vastu ja teeme üübersakslasega rahad pooleks.

XII päev. Atitlán.

Sakslane on tulnud otse Miamist ja enne seda L.A.-st ja tal ei ole aimugi, mis maa on Guatemala, ta lihtsalt tuleb külla ühele sõbrale, kes ehitas siia maja. Järgneb kolmetunnine sõit üle mägede ja veelkord mägede ja minu taga istuv sakslane kümbleb kultuurišokis, sest iga kuivanud viljapõld, nõgiste nägudega lehvitavad lapsed, allaaetud metsloomad, lobudikud majad ja jooksvad koerad ja kanad ajavad teda suure häälega hüüdma ja puhkima ja ta niutsatab ja kogeleb umbes iga minuti tagant: „Mein Gott!"

XII päev. Atitlán.

Atitláni järv. 340 meetri sügavune hiiglaslik järv, mis on ümbritsetud kolmest vulkaanist ja nende all asuvatest pisikestest küladest. See on täiesti ametlikult üks maailma kõige ilusamaid kohti.

XIII päev. San Pedro.

Teen hommikul viit tiibetlast, mugin õunu ja pähkleid ja kirjutan. Siis lippan läbi surnuaia järve äärde ja ujun koos partide ja koertega.

Kõmbin mööda linnakest ringi. Ostan natuke siit-sealt. On mõnus, vaikne ja hubane. Hobused kõnnivad mööda tänavaid. *Tuc-tuc*'id vuravad ringi. *Tuc-tuc*'id on kolmerattalised motikastaksod, millel on taga suurem konku, kuhu asju ja inimesi toppida. Mõtlen, et *tuc-tuc* kõlab nagu maiakeelne sõna. Sest enamik siinsetest inimestest on maiad. Oma kirjude rahvariietega nagu Kihnu memmed, ainult et veel kirevamad. Ja nende keel on justkui veidi vokaalsem variant bušmanite kurgukeelest.

Lõunatan väikeses kohvikus nimega Café Canela, kus väikene maiast emakene teeb mulle suure ja värske maasikasmuuti ja veel suurema burrito vähem kui 5 dollari eest. Vahepeal söödan natuke perekoera ka, sest burrito on tõesti hiiglaslik, aga *muy muy rico*!

Sõidan paadiga tagasi ja tutvun ühe Bostoni perekonnaga, kes käisid saare peal hobustega sõitmas ja vanem vend oleks äärepealt hobusega kalju pealt alla kukkunud ja noorema hobune jooksis lihtsalt suure hurraaga talli, unustades ära, et tal on sõitja kukil, nii et poiss lõi põnnadi-põnnadi-põnnadi oma pead vastu laepalke. Kuidas ta kõigest sellest ainult ehmatusega pääses, jääb saladuseks.

Sõidame paadiga mööda rohelisi laineid, ümberringi kõrgvad vulkaanid ja *xocomil* puhub vastu nägu. *Xocomil* tähendab maiade keeles (*kaqchikel*) tuult, mis puhub ära patu, ja see on siinse koha eriskummaline tuul, mis puhub õhtu hakul ja mis olevat segu kuumadest Atlandi ookeani tuultest ja jahedatest tuultest, mis tulevad põhjast.

Xocomil.

XIV päev. San Marcos.

Seekord üritan varem paadile saada, et varem uue saarega tutvust teha, aga siin saab tõeks asjaolu, et kui aega on, siis aega on. Paadid väljuvad siis, kui paat saab rahvast täis. Nii et sedapuhku istume ja loksume, oodates üleminekut ühe guatemalalasega ligi tunni. Vaikselt tilgub inimesi juurde ja lõpuks saab norm täis. Aga aega on tegelikult ka, nii et polegi nagu hullu. Guatemalalane vahepeal veidi tukastab, mina peesitan niisama ja vaatan sündmusi. Keegi naisterahvas talutatakse ühe paadi pealt maha ja ta on vist endal hüppeliigest vigastanud. Inimesed kogunevad. Sündmus ikkagi.

Viimaks põrkame paadiga üle lainete ja maandume vahepeatustega San Marcose saarel.

Kohalik väike *niño* pakub, et ta võib juhatada mind linna keskusesse. Jalutame siis linna keskusesse, mis on umbes 200 meetrit mööda ühte kitsast tänavakest sadamast otse edasi. Naeran, et ta nii tublit tööd tegi, ja annan talle viieka. Siis lähen mööda sedasama kitsast tänavat tagasi, sest San Marcos on küla, mis koosnebki põhimõtteliselt sellest tänavast. Aga tänava iga meetri peal asuvad kas holistikakeskus, meditatsioonikeskus, massaažitoad, saunad või restoranid. Üleeilne newyorklanna ei naljatanud, kui ütles, et siia tullakse taastuma. Sest see paistab tõesti olevatki üks suur taastuskeskus. Kõik kohad on naeratavaid hipisid täis ja õhk on väga zen.

XIV päev. San Marcos.

Istun ühte mõnusasse restoranaeda lõunatama ja võtan *dorado*-kala magushapu kastmega ja maasikasmuuti. Taaskord saan väga suure elamuse.

Aga toitu oodates vaatan kontingenti ja saan äkitselt aru, et lisaks sellele, et see restoran ja lisaks ilmselt ka kõik teised restoranid ja spaad ja meditatsioonikeskused, kuuluvad gringodele. Või siis üldiselt valgetele. Sest gringo öeldakse siin ainult ameeriklaste kohta.

Aga kohalikel, maiadel siis, on siia asja ainult oma vähest nodi müüma. Ja äkitselt tuleb mulle meelde kõik see jutt, mida rääkisid üleeile kohalikud kunstnikud/muusikud/aktivistid. Et Guatemala on ju lõppeks lihtsalt üks banaanivabariik, mida rapivad Ameerika, Saksamaa ja muude maade ärimehed ja korporatsioonid. See on ilus maa, mida maha müüa. Ja siis tuleb mulle meelde, kuidas eile õhtul kanadalane rääkis, kuidas ta sattus 21. detsembril Tikali rahvusparki, teades, et seal on mõnusad suured kontserdid ja kena olemine. Ja kuidas seal tegelikult oli tohutul hulgal sõjaväelasi, kes kaitsesid riigipäid, kes olid tulnud Guatemala valitsuse palvel mõnusalt omavahel kätlema ja näitama, et nad on ka vaimsed. Ja lisaks neile sadu lääne hipisid, kes olid seal pidutsenud juba nädalaid ja olid ka äärmiselt vaimsed ja pilves ja kusagil kaugel, perifeerias, nii et kaamerasilmad neid filmida ei saanud, oli tohutu hulk kohalikke maiasid, kes olid suurte protestiplakatitega seal ja andsid mõista, et nad ei soovi, et nende pühapaikades läbustatakse ja mingeid poliitilisi

aktsioone korraldatakse. Aga püssimehed hoolitsesid selle eest, et nende hääled kaugele ei kostaks.

Hüppame paadiga mööda laineid tagasi.

Siis istun mere ääres rohul, vaatan loojangut, kohalikud poisid istuvad ka ja küsivad, kas ma kanepit või seeni ei taha, aga mulle piisab päiksest küll ja istun veel.

Tagasiteel käin poest läbi ja ostan pudeli kallist, aga väga head maailma parimat rummi. Selle ma viin kodumaale sõpradele mekkida. Kes tahab, tulgu küsigu. Vahepeal pakub üks valge mees tänaval LSD-d, siis tuleb üks tüüp, keda ma olen kusagil kohanud, ja ütleb, et tal on eriti head „pidu" pakkuda. Millegipärast on tal mingi väike poiss kaasas. Ma ütlen ka LSD-st ja väga heast „peost" ära ja siis tuleb mulle meelde, et täna on ju reede õhtu. Nojah...

Hotellis õhtustades istume väljas tähtede käes ühe kuuekümnendates nõelravitsejaga, kes on elanud siin 20 aastat ja enne seda Hawaiil, Tais ja Austraalias. Vahetame lauseid. Vahepeal tema. Siis mina. Siis vaatame jälle tähti. Siis jälle mõned laused. Tema Eesti asukohta ei tea, aga ta mäletab, et paar aastat tagasi elas siin Atitláni ääres üks blond eestlanna, kes oli väga kuulus oma ilu poolest, nii et kõik külad teda teadsid...

XV päev. Lahkumine.

Öösel näen unes, et jõuan tagasi Eestisse ja keegi ei oska seal enam rääkida. Ainult ühmavad ja mõmisevad pahaselt ja piiluvad altkulmu... See on ilmselt sellest, et ma vaatasin „Tujurikkujat".

Buss hilineb nagu ikka pool tunnikest. Siis vurame mööda mägiseid teid linna poole. Vahepeal vahetame kusagil pimedal maanteel bussi. Minuga koos sõidavad veel kaks inglannat ja kaks brasiillast, kes visatakse kesklinnas maha, ja minul on vaja saada 13. tsooni, lennujaama lähestikku. Kaupleme bussijuhiga, et ma ei hakka endale eraldi taksot tellima, vaid ta viib mind ise 50 ketsaali eest kohale ja aitab hotelli leida. Asume teele. Näen Guatemala City kurikuulsat ööelu oma gängide, prostituutide ja taskuvarastega. Näen ühte vargust isegi pealt. Või vähemasti seda, kuidas kolm poissi rahakotiga ära jooksevad ja paarkümmend meetrit eemal üks mees nõutult oma taskuid kobab. Näen ühte maailma kõige kriminogeensemat linna, kus keskmiselt iga öö tapetakse keegi. Siis vahepeal võtab politsei meie bussi maha. Midagi vaieldakse, midagi makstakse kinni, siis hüppab bussijuht tagasi rooli, hüüab „oioi, amigo!", pühib higi ja sõit jätkub. Ma võtsin selle salaja linti ka...

Pool päeva hiljem Houstoni lennujaamas istudes ja lugedes teatatakse valjuhääldist, et kui sa hakkad kõva häälega turvalisuse üle nalja heitma, siis sind arreteeritakse. See tuletab mulle meelde, kuidas Carolina Guatemala Citys kinnitas, et see, et igal poel ja bensiinijaamal oma turvamees on, ei näita seda, et siin oleks ebaturvaline, see lihtsalt näitab, et inimestel on vajadus turvalisuse järele...

Mõnus lend üle Atlandi, vaatan eelmine kord pooleli jäänud „The Bourne Legacy" lõpuni ja muudki. Frankfurt ja mõnus jahe Euroopa. Aga hea rahu tuleb sisse. Peaaegu on juba tunne nagu kodus... Lennujaamas tutvun kahe šveitsi tüdrukuga, kes tulevad Sri Lankalt. Neil on sarnaselt minule kustumatud mälestused...

Aitäh Elule, Ilmale ja Imedele.
Kõik on üks...

ÖÖELU KOPENHAAGENIS

Evelin Orgmets

Kopenhaagen ei ole küll klassikalises mõistes metropol nagu London või aina populaarsemaks muutuv Berliin, kuid sellegipoolest on see linn päris värvikas ning selle kultuurielu rikas ja mitmekesine.

Kopenhaagenis on väga erinevaid piirkondi, alustades viksist ja viisakast rikasterajoonist Frederiksbergist, lõpetades vabalinna Christianiaga ning jättes kõik ülejäänud kuhugi sinna kahe vahele. Käesolev teejuht viib uudistaja kesksetest turistipaikadest eemale, tutvustades pigem kohalikku *underground*'i.

Hetkel on üks populaarsemaid ja kultuuriliselt elavamaid piirkondi Põhja-Kopenhaagenis asuv Nørrebro. Piirkond on mõneti ka kurikuulus, kuna seal elab kõige rohkem immigrante ja seda peetakse kõige ebaturvalisemaks Taanis. Nørrebros on väga palju erinevaid pisikesi kohvikuid ja baare ning muid kohti, kus väljas käia. Juba keset linnaosa asuval peatänaval asub mitmeid erinevaid baare igale maitsele, kuid eelkõige on sealsed kohad natuke alternatiivsema suunitlusega. Kes kalleid kokteilibaare ja *house*-muusikat otsivad, peavad paraku vanalinna poole tagasi minema.

Peatänava lõpus asub **Drone** (Nørrebrogade 184), mis on endisesse apteeki ehitatud klubi/baar, mille alumisel korrusel on õhk suitsust sinine ja kus toimuvad kord nädalas erinevate bändide *live*-kontserdid, mis ei maksa sageli midagi. Tihti mängivad DJ-d seal psühhedeelset rokki või postpunki ja atmosfäär meenutab kohati kas Tartu Zavoodi või Tallinna legendaarset öölokaali Levist Väljas.

Ühe pisikese kõrvaltänava (Ydunsgade 5) kortermajas asub samuti endisesse apteeki ehitatud baar, kus õlut ei pakuta. Sisse astudes võib tunduda, et oled sattunud mõnele korteripeole, kus on mitu eriilmelist väikest ruumi ja mõned inimesed istuvad koridoris maas. **Vibes Apotek** on jäänud baari kujundamisel truuks apteegi kontseptsioonile. Jookidest pakutakse erinevaid kokteile ja ka absinti (kusjuures koht reklaamibki end pigem absindibaarina). Boonusena on võimalik osta ka 20 Taani krooni maksvaid naerugaasiga täidetud õhupalle, mida mõneminutilise mõnutunde tarvis sisse hingata saab.

Kesklinna ei tasu aga täielikult maha kanda, kuna seal asub kohaliku ööelu mõistes üks olulisemaid alternatiivsemale elektroonilisele muusikale keskenduvaid klubisid. Südalinnas (Kronprinsessegade 54) asuv **Culture Box** korraldab iganädalaselt erinevaid pidusid, mis kestavad hommikutundideni. Iga kuu mängivad seal plaate oma vallas nimekad DJ-d. Tuntumatest nimedest Richie Hawtin, Carl Craig, Joy Orbison, Trentemøller jpt. Culture Box teeb koostööd ka Kopenhaagenis toimuva elektroonilise muusika festivaliga **Strøm**, mis leiab aset enamasti augusti lõpus ning mille raames toimuvad üle linna erinevad peod ja üritused, kaasates maailmanimesid elektroonilise muusika vallast (2012. aasta tuntuimateks esinejateks olid Richie Hawtin ja Henrik Schwarz). Suurimad peod toimuvad aga just kõnealuses klubis. Ühe pidudesarjana tõstaksin esile „Sound of Berghaini", mis pakub *techno*-muusika nautlejatele igakuist elamust legendaarse Berliini klubi DJ-de abil. Sissepääsu lunastamine jääb enamasti kümne euro kanti, mis ei olegi väga erinev Tallinnas toimuvate pidude hinnast.

Liikudes lääne poole satume Vesterbro linnaossa, mida peetakse samuti keskmisest alternatiivsemaks loomeinimeste kodukohaks. Vesterbros asuvad näiteks kohaliku loomerühmituse **ArtRebels** kontor, mitmed väiksed galeriid ja loomeruumid ning kohvikud. Ööelu keskus on rajatud endisesse lihakombinaadi piirkonda, kuhu on loodud nüüdseks mitmeid klubisid, baare, galeriisid ja söögikohti. Väga populaarsed on kõrvuti asuvad, muusikaliselt pigem peavoolule suunatud **Bakken** (Flæsketorvet 19–21) ja **Karriere Bar** (Flæsketorvet 57), mis on alati rahvast täis, piisavalt räpased ja lahti varase hommikuni. Samas kandis asuvad aga ka klubid **KB3** (Kødboderne 3) ja **KB18** (Kødboderne 18), kust on samuti käinud läbi mitmeid tuntud DJ-sid ja artiste. Kui KB3 on pigem peavoolule suunatud klubi, siis KB18 on märksa alternatiivsema suunitlusega – näiteks võis leida jaanuarikuu ürituste kavast ka Maria Minerva. Koha atmosfäär meenutab kohati Tallinnas asuvat Polymeri ja Telliskivi Loomelinnakut. Sissepääsu hinna poolest on viimane samuti odavam – olenevalt peost kõigub taks 7–10 euro vahel.

Rattur

Christiania

Drone. Fotod: Evelin Orgmets

MAIJA TAGURPIDI-ANTSLAS

Indrek Grigor

Näitus „Inside and Out" 29.11.2012–13.01.2013 kaasaegse kunsti keskuses kim? Riias. Osalevad kunstnikud: Patrik Aarnivaara (SE), Kasper Akhøj (DK), Christian Andersson (SE), Ēriks Apaļais (LV), Zenta Dzividzinska (LV), Elsebeth Jørgensen (DK), Flo Kasearu (EE), Cato Løland (NO), Julija Reklaitė (LT), Anngjerd Rustand (NO), Shirin Sabahi (SE/IR), Oļa Vasiļjeva (LV/NL), Iliana Veinberga ja Ainārs Kamoliņš (LV). Kuraator: Maija Rudovska

Loominguline uurimus on kunstižanrina oma kõrghetke peavoolu kunstiväljal nüüdseks ilmselt juba üle elanud, kuid selle diskursiivne mõju jääb kunstikirjutusse ilmselt veel üsna kauaks püsima. Aktiivse eksperimenteerimise ja enesekehtestuse faas on aga ilmselgelt asendunud analüütilise situatsiooniga ja on aeg küsida, kas, mida ja kui palju uurimuslik lähenemine kunstis muutis, ning mis siinkirjutaja jaoks veelgi olulisem ja vaatluse alla tuleva näituse kontekstis õnneks ka kohane: kas ja kuidas mõjutas teadusliku terminoloogia vabakasutus kunstiteadust. Need on paraku väga suured ja põhjalikku analüüsi nõudvad küsimused, millele konkreetse vastuse andmiseks napib autoril jõudu, ent teadusliku metodoloogia võimaliku transformatsiooni küsimust tuleks siiski silmas pidada kui alljärgneva artikli keskset probleemi.

Enne n-ö asja juurde asumist olgu selgituseks veel lisatud, et teaduse ja kunsti kui reaalsust modelleerivate meetodite erinevuse käsitlemisel lähtub alljärgnev artikkel Juri Lotmani krestomaatilisest määratlusest: „Teaduslik mudel taasloob näitlikus vormis objekti süsteemi. Ta modelleerib uuritava süsteemi „keele". Kunstiline mudel taasloob objekti „kõne". Kuid selle tegelikkuse suhtes, mida teadvustatakse juba omandatud kunstilise mudeli valguses, esineb see mudel kui keel, mis diskreetselt organiseerib uusi kujutlusi (kõnet)."[1] Näituse „Inside and Out" näol on tegemist läti kunstiteadlase Maija Rudovska kuraatoriprojektiga. Rudovska on tegelenud teadlasena nõukogudeaegse arhitektuuri ja sedakaudu ka ruumi sotsiaalse ja poliitilise problematiseerimisega, millega ka näitus mitte ainult sisuliselt, vaid – nagu alapealkiri „11 märkust, uurimus ja publikatsioon" viitab – ka metodoloogiliselt haakub. „„Inside and Out" sai alguse kui ruumi ja ruumiliste struktuuride ning sotsiaalsete ja ajalooliste asjaolude poolt nende vahele püstitatud suhete uurimus (tsitaat pressiteatest)."

Toodust nähtub, et kuraator kontseptualiseerib oma tegevuse otseselt uurimusena. Ent kui üldiselt on kuratoorse uurimuse suhtes levinud (nii põhjendatult kui ka põhjendamatult) halvustav arusaam, mis samastab kuraatori tegevust teadlase omaga, kes Lotmani järgi püstitab hüpoteesi ja konstrueerib selle põhjal teda ümbritsevast kunstilisest tegelikkusest fikseeritud mudeli, siis Rudovska kuratoorne tegevus annab alust oletuseks, et ta üritas teostada oma uurimust just kunstilise modelleerimise võttest lähtudes. Niisiis, kuraator koondas näitusele valiku kunstnikke ja teoseid, aga ei lähtunud neid valides mitte ette fikseeritud süsteemist, millesse teosed peaksid tema visiooni kohaselt paigutuma, vaid seadis endale eesmärgiks mõtestada näitusele koondatud tööde vahendusel loodud tinglikust mudelist lähtuvalt ümber teda kui kunstiteadlast huvitav objekt – ruum.

Selle kuraatori intentsioonide kohta tehtud väite paikapidavust toetab kõigepealt Rudovska otsus töötada ennekõike elus olevate kunstnike ja galeriipinna, mitte muuseumiga. Muuseaalsel näitusel domineerib alati paratamatult teaduslik modelleerimine, sest teosed on ette antud ega paku olulisi üllatusi. Kujunenud kaanonite lõhkumise teel teoseid ümber kontekstualiseerides võib tekitada nihke traditsioonis, ent sisuliselt on see lihtsalt olemasoleva mudeli asendamine uuel hüpoteesil baseeruva mudeliga. Varasemate tõlgenduste koorem sunnib teost käsitlema kultuuriloolise kõneaktina ja pärsib selle võimet funktsioneerida kunstiteose kujul diskreetse keelena.

On iseloomulik, et kuigi Rudovska üritas fikseeritust igal sammul vältida, kukkus ta selles kõige selgemalt läbi ainsa näitusele kaasatud surnud autori, muuseumi kogusse kuuluva objekti kaasamisega. Zenta Dzividzinska „Kontaktkoopia register 1" (1965) ei ole mõeldud autori poolt olema teos ning on ka muuseumis tõenäoliselt arvel kui arhiivobjekt, sisaldades noore fotokunstniku puhttehnilistel eesmärkidel tehtud kontaktkoopiaid negatiividest. Rudovskal on õigus, kui ta väidab, et tegemist on suurepärase näitega fikseerimatust kahevahel asuvast objektist. See on kogum materjali, millest enamik on heal juhul vaadeldav dokumentatsioonina, aga millest osa sai ja osal oli vähemalt potentsiaal saada teoseks. Kuivõrd autor ise ei käsitlenud seda albumit aga teosena, on see kunstiväljale sattudes avatud piiritutele tõlgendustele, sest sel puudub minimaalseimgi kaitse autori loomingulise intentsiooni näol. Teisisõnu, albumile kui kunstiteosele omistatud tõlgendus tuleb otse kuraatori nägemusest, kes olenemata kui tahes poeetilistest seletustest selle kohta, milliseid piirituid tõlgenduslikke võimalusi see album avab, kasutab seda näitusel ennekõike kui materjali kuratoorse hüpoteesiga seatud tähendusliku positsiooni täitmiseks. Samas oli Rudovska eesmärgiks koostada näitus teostest, mille puhul ta ei tea ette, millise koha need omandavad, kuivõrd teosed peaksid kuratoorse kontseptsiooni ise alles looma, töötama alusena hüpoteesile. Vaid sellisel viisil saab näitus kui uurimuslik meetod olla tulemuslik alternatiiv teaduslikule analüüsile.

„Inside and out", Ola Vasiljeva. Foto: Andrejs Strokins.

Sarnasel viisil läbi kukkunud valik tundub ka Elsebeth Jørgenseni katalogiseerimata arhiivmaterjalidega töötamist portreteeriv video „Ways of Losing Oneself in an Image...", mille sisuks olev materjali tundmatusse kadumise kogemus ei tundu kajastavat mitte nii väga näituse keskmesse seatud ruumilise transgressiooni probleemi, vaid mõjub ennekõike kuraatori enese näituse koostamist ajendanud iha projektsioonina.

Shirin Sabahi „Swede Home" kujutab endast rootsi inseneri Jan Edmani 1960.–1970. aastatel Iraanis filmitud ja 30 aastat hiljem kommenteeritud videolõikude valikut. Autori enese Iraani emigrandi taust ja teema mõjub kokku paraku kui liiglihtne peavoolu turvalistes vetes sõitmine nii kunstniku kui ka kuraatori poolt.

Cato Løland on see-eest näide sellest, kuidas elus kunstnik osutab kuratoorsele distsipliinile vastupanu. Lølandi kohaspetsiifilised teosed koosnevad suuresti kim?-ist ehk näitusepinnast enesest ja selle arhitektuurist ning ümbrusest. Taolisel meetodil töötava kunstniku üle on kuraatoril, eriti kui ta ei sea seda algusest peale enese ülesandeks, väga keeruline kontrolli saavutada. Nii võib öelda, et kui Zenta Dzividzinska oli juba ette läbikukkunud valik, siis Løland oli – lähtudes oletusest, et kuraatori eesmärgiks oli saavutada näitusega olukord, kus uurimisobjekt ei alluks talle lähenemise eelhäälestusele – kogu komplekti kõige kindlam valik.

Kui kuraatori „enesehävitusliku" intentsiooni tõestuseks sai näituse ülalviidatud kohavalik (galerii *vs.* muuseum), siis teine, mõnevõrra labasem indikaator on näituse teema: kolmas ruum. „Kolmandal ruumil on fookust nihestav potentsiaal, ta võib luua võimaluse näha asju teise nurga alt, hinnata ümber tavapärast, ühendada ja seletada näiliselt kooskõlastamatut." (Maija Rudovska, 2012, kim?).

Rudovska püüdlused kolmanda ruumi leidmise poole näivad takerduvat peamiselt keelelisse barjääri (tuletagem siinkohal meelde, et teadus modelleeribki just süsteemi keele), nimelt veendumusse, et kolmas ruum on ruum. Selle takerdumise indikaatorid on näiteks Ēriks Apaļaisi maal „Untitled" (2012), mis kujutab ilmarmalinlikku kosmilist tühjust üksikute fikseerimatult hõljuvate detailidega, ning Kasper Akhøj 100 slaidist ja helist koosnev presentatsioon „Untitled (Schindler/Gray)" (2006), mis näib ühelt poolt olevat kaasatud komplekti seetõttu, et haakub dokumentatsiooni ja fiktsiooni kombineerimise kaudu eespool kirjeldatud Zenta Dzividzinska albumiga. Teisalt aga on konkreetse töö valimiseni viinud kahtlemata ka asjaolu, et tabloidlikku mõrvalugu illustreerivad 100 mustvalget slaidi kahest konkreetsest, ent looga otseselt seostumatust modernismiklassikasse kuuluvast elumajast.

Ainsana näib olevat suutnud ruumi kui viimase, ultimatiivse osa kuraatorikontseptsiooni ületada Oļa Vasiļjeva. Näitusele valiti ta ilmselt absurdsete stsenograafiliste kompositsioonidega töötamise tõttu. Ent kui Løland kaasas oma teostesse väga suurel määral ka näituseruumi enese, siis Vasiļjeva kontseptualistlik kompositsioon riidepuul rippuvatest sallidest ja põrandale asetatud pliiatsitopsist ei oma ülejäänud näituse kontekstis mittemingisugust sisulise jutustuse potentsiaali.

Tulles kokkuvõtteks tagasi sissejuhatuses artikli keskmesse seatud küsimuse juurde – mida tõi uurimuse kui meetodi kunstiväljale kaasamine enesega kaasa teadusele? –, tundub eelkirjeldatud viisil Rudovska kui kunstiteadlase positsioonilt lähtuvat kuraatoritööd vaadeldes adekvaatne väita, et lisaks labasele terminoloogilise kaose külvamisele avas teadusliku terminoloogia adapteerimine kirjelduskeelelise nihke kaudu kunstiteadlastele võimaluse mõtestada näitust kui uurimuslikku meetodit. See ei tähenda siinjuures, et näitust võiks aktsepteerida akadeemilise metodoloogiana, sest, nagu artikli alguses öeldud, teaduslikul ja kunstilisel modelleerimisel on põhimõttelised erinevused, kuid nende erinevuste teadlikus, mittehinnangulises tunnustamises peitub võimalus kahe süsteemi vahelise kolmanda ruumi transgressiooni mitte enam pelgalt poliitiliseks, vaid ka sisuliseks aktiveerumiseks.

1 Juri Lotman „Kultuurisemiootika", 2006, lk 24–25.

Foto: Katrin Veegen

Parim seifinäitus 2012

2012. aasta A-galerii parima seifinäituse laureaadiks kuulutati rühmituse **Urmas-Ott** (Urmas Lüüs ja Hans-Otto Ojaste) postapokalüptiline ehtenäitus **„VARJEND 2415”**.

Näitusel „VARJEND 2415” eksponeeritud ehete esteetika oli tuletatud küsimustest „mida väärtustaksid ja kannaksid apokalüpsise üle elanud inimesed?” ning „millised väärtushinnangute muutused toimuksid sellises maailmas elava inimese psüühikas?”.

Rühmitus Urmas-Ott on kasvanud välja kahe noore metallikunstniku Urmas Lüüsi ja Hans-Otto Ojaste ühisest loomingulisest tegevusest, mille jooksul nad on kasutanud meediumitena ehtekunsti, sepist, graafikat, tänavakunsti, *performance*'eid. Lisaks kuuluvad mõlemad helikollektiivi Postinstrumentum, mis loob eksperimentaalmuusikal baseeruvaid etendusi.

A-galerii on professionaalsete metallikunstnike loomingut esindav ehtegalerii, mille tegevuste hulka kuulub ajaloolises seifis näituste korraldamine. A-galerii algatas 2007. aastal parima seifinäituse preemia väljaandmise, eesmärgiga tunnustada ehete loomisega aktiivselt tegelevaid kolleege. Sellest ajast on tekkinud traditsioon kuulutada möödunud aastat kokkuvõtval jõulupeol välja aasta parim näitus ning anda üle rahaline preemia.

Otsitakse materjale nõukogudeaegsete lillelaste kohta

Terje Toomistu ja Kiwa kutsuvad kaasa aitama nõukogudeaegsetest lillelastest kõneleva näituse valmimisele ning ERMi kogude täiendamisele valdkondades, mis puudutavad 1970. aastate Nõukogude Eesti alternatiivset noortekultuuri.

Kogumistööga seotud näitus **„Nõukogude lillelapsed”** dokumenteerib ja analüüsib sotsialistliku ühiskonna marginaliseeritud osa, keskendudes ennekõike omaaegsetele hipidele. Ollakse huvitatud teemakohastest esemetest, aga ka fotodest ja videomaterjalist. Need materjalid võivad, aga ei pea viitama sellele, kuidas sotsialistliku korra tingimustes säilitati individuaalsus, alternatiivne mõtlemisviis, elustiil; kuidas väljendati protesti, kas aktiivselt või passiivselt; kuidas hoiti end kursis muu maailma noortekultuurides toimuvaga; milliste tarbekaupade kaudu väljendati globaalset ühtekuuluvust Lääne hipiliikumisega.

Näiteks ollakse huvitatud järgnevast: riietusesemed (nn põrandaaluste rätsepate töö, alt laienevad püksid, elu esimesed teksad jms), aksessuaarid (ehted, peapaelad, rännumärsid jms), esoteerikale ja vaimsele maailmale viitavad esemed (Aasia rännakult kaasa toodud esemed, vaimsete liidrite pärandiga seotud materjalid jm), taju muutvad atribuudid (veini korvpudel, piibud, tubakapakendid, Astmatooli tubakas, Sopalsi puhastusvahendi pudel jm), keelatud kirjandusteosed ja *samizdat*-kirjandus, isetehtud muusikainstrumendid, lindikogud, muusikafestivale puudutavad materjalid jne.

Materjalide sihipärane kogumine kestab kuni **20. veebruarini**!

Kui soovid aidata kaasa ERMi kogude täienemisele, võta ühendust peavarahoidja **Riina Reinveltiga** (riina.reinvelt(at)erm.ee, tel 735 0406) või tule ERMi peamajja Veski tn 32 Tartus. Muude teemat puudutavate küsimuste või ettepanekute korral võid võtta ühendust näituse kuraatorite KIWA ja Terje Toomistuga (soviethippies(at)gmail.com, 5559 5781)

Muuseum soovib teada üleantava ainese kohta alati võimalikult täpset lugu või legendi. Esemete puhul on olulised järgmised andmed: kes tegi, millal tehti või muretseti, kes ja kus (linn, vald, küla, talu) kasutas, kuidas kasutati jne. Fotode puhul: fotograaf, pildistamise aeg, koht, kes on fotol (haridus, elukutse või millega tegeles).

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

ART IST KUKU NU UT – ELU PÄRAST TORMI

Küsis Triin Tulgiste

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT käivitas sügisel viimaste aastate suurima kaasaegse kunsti teemalise diskussiooni ning tekitas palju väga olulisi küsimusi. Pärast suurema möllu vaibumist räägivad festivali korraldajad Kaisa Eiche ja Rael Artel suud puhtaks.

Mida arvate kaasaegse kunsti diskussioonist, mille põhikäivitajaks oli Raeli kureeritud näitus „MÖH? FUI? ÖÄK! OSSA! VAU! Eesti kaasaegse kunsti klassika" Tartu Kunstimuuseumis? Oli see midagi, mida lootsitegi näitusega saavutada?

Rael Artel: Mina isiklikult olen toimunuga väga rahul, sest kuraatorina mõtlen ma alati näitusest kui diskussiooni alguspunktist või näitusest kui päästikuga teemadekogumist, mis võiks kasvada potentsiaalselt diskussiooniks. Olengi üritanud oma näitusi nii komponeerida, et ekspositsioonil oleks mõni konks, mille külge haakida pikem mõttevahetus. Mul on hea meel, et selle näituse puhul see potentsiaal realiseerus ja temaatika nii kirglikult üles võeti. Samuti olen rahul, et arutelu jõudis ka *mainstream*-meediasse, mitte ei jäänud ainult Sirpi ja Artishokki. Arvan, et oleme teinud sel aastal festivaliga head tööd!

Kaisa Eiche: Samas sai selleks päästikuks ikkagi väga konkreetne teos, Jaan Toomiku legendaarse installatsiooni „15. mai – 1. juuni 1992" *remake* ja pinged, mille „purgivaras" 20 aastat hiljem kurikuulsa trofee raekojaplatsile kukutades džinnina vallanduda laskis. Inimesed arutasid teemal, mis on kaasaegse kunsti mõjuväli meie kultuuriruumis, mida sellest hoomatava negatiivsusega peale hakata jne. Kuid paljuski käis jutt erinevate teoreetikute toel ikkagi eelistatult kunsti funktsiooni kui inimpsüühikale ürgomase ilujanu kustutaja ja teisalt kunsti mõiste ajaloolise arengu ümber (Mikk Salu „Purkisittujate tulevik", Postimees, 13.10.2012, Krista Kodres „See kole kaasaegne kunst", Postimees, 06.11.2012). Loomulikult oli meie jaoks oluline, et meedia diskussiooni käimas hoidis, tellides arvamuslugusid, mis hoidsid pinget, kuid olid samas ka põhjalikult üldharivad.

R.A.: Selles arutelus üllatas mindki, nagu selle tõi välja ka Eha Komissarov oma Eesti Ekspressi kunstiaasta arvustuses, et ei räägitud kunsti piiridest. Viimane oli suur vaidlusobjekt 1990ndatel seoses Sorose aastanäituste ja kunsti „keeleuuendusega". Täna aga tundub, et kapitalism on tõesti kohale jõudnud ja jutt läks rohkem kaasaegse kunsti eluõigusele – kas üldse tohib rahva raha eest sellist asja teha, kas ja kuidas võib end väljendada. Mulle tundus, et probleem jäi kinni sellesse, et toode ei rahuldanud tarbijat, või küsimusse, kas selline toode peaks rahuldama tarbijat. Diskussioon jäi paljuski tarbimise, meelelahutuse, kunsti ja publiku ootuste vahelisse ruumi. Aga loomulikult oli mul väga hea meel näha päevalehes meie kunstiteaduse raskekahuriväe, nagu Krista Kodres ja Eha Komissarov, artikleid. Vähemalt selles osas kordaläinud festival!

Kui diskussioon kaasaegse kunsti teemal läks Toomiku maiprojektist ikkagi edasi ja üldisemaks, siis kriitika jäi väga Toomiku töö kestkeks. Mulle tundub, et teised kunstnikud jäid täiesti teenimatult tagaplaanile. Kõik tundsid vajadust selgitada ja põhjendada Toomiku tööd, kuid samas viis ülejäänud huvitavat kunstiteost jäid tähelepanuta, rääkimata väliskuraator Chris Fitzpatricku näitusest „Sõida tasa üle silla", mis jäi täiesti ilma iseseisva kriitikata. Keskenduti ühele skandaalsele probleemile, kuid festivali kui terviku mõtestamine kriitikas jäi nõrgaks.

R.A.: Mind üllatas MÖH-näituse kriitika puhul asjaolu, et sellest näitusest ei rääkinud keegi meie generatsioonist või noorema põlvkonna kriitikutest – me hakkame ju kunstiajalugu alles kirjutama, miks mitte juba mingeid positsioone kujundada? Sellest kirjutasid Heie Treier, Kaire Nurk, Andri Ksenofontov – inimesed, kes olid ise 1990ndatel tegevad. Samuti vaadati mööda asjaolust, et see oli katse kirjutada näituse kaudu mingit peatükki kunstiajaloos – selle näituse puhul on mitmeid aspekte, mida pole keegi välja öelnud...

K.E.: Samas mainis Eha Komissarov festivali haridusprogrammi raames toimunud vestlusringis, et korraldajatena oli see meie poolt julge samm võtta 90ndad ja nn võtmeteosed niiviisi ette. Ta millegipärast arvas, et Tallinnas ei tuleks sellise näitusekontseptsiooni teostamine kõne allagi ja et meil on piisav ajaline, ruumiline ja ealine distants, et 90ndaid kompleksivabamalt kommenteerida või taasmõtestada või animeerida. Meie kui korraldajad põhjendasime oma kontseptsiooni ära, kuid dialoogipartnereid ikkagi ei leidnud. Kas siis selle tõttu, et nn Tallinna jopede suhted kaasaegses kunstis on ikka suhteliselt keerulised ja Tartus kestab endiselt 19. sajand; et me ei leia liivakastiväliseid reflekteerijaid?

Mis teistest näitustest mittekirjutamisse puutus, siis osutab see lihtsalt konkurentsile leheruumi üle, sest avaldati artikleid, kus kirjutati põgusalt ja ülevaatlikult festivali kõigist kolmest näitusest või üldistatult kaasaegse kunsti problemaatikast „purkisittujate" näitel.

Mis on purgijuhtumist saanud? Kas kriminaalasi on lõpetatud? Leitud mingisugune lahendus?

K.E.: Meieni on jõudnud Tartu Kunstimuuseumi vahendusel ametlik teave, et uurimine on lõpetatud ja teo eest vastutavale Jass Kaselaanele määrati ka karistusseadustiku varavastase süüteo paragrahvi alusel karistus.

R.A.: Mulle tundub, et näitusesaalis vandaalitsemine on kasvav trend. Sellist asja ei saa taluda. Kõigepealt see purgijuhtum näitusel „MÖH? FUI! ÖÄK! OSSA! VAU!", kus üks kunstnik ründas teise teost, siis viis Jaak Visnap näitusel „Eesti kunstiskeenede arheoloogia ja tulevik" Pärnu toast osa materjali kaasa. Mingit tüüpi jõmluse on see äratanud ka kunstnikes.

K.E.: Kui kellelegi miski näitusel ei meeldi, siis reageeritakse teose lõhkumise või vargusega? Mis on eriti huvitav mõlema *case*'i puhul, on see, et nii toimisid kodanikud, kes tegutsevad ise kunstiväljal kunstnikena, s.t tegemist oleks justkui mingi *statement*'iga? Aga millisega siis?

R.A.: Ootaks siis *statement*'i, mitte hädist tagantjärele tarkust laadis „tahtsin diskussiooni tekitada" või pretensiooni stiilis „see näitus ei meeldi mulle". Need pole mitte kuidagi kontseptuaalselt põhjendatud manifestid, mis teoga kaasas käivad, vaid lollid ja küündimatud vabandused. Ei avalikkus ega ka kunstiprofessionaalid ei anna endale aru, et ei rüüstatud mitte ainult konkreetse kunstniku teost, vaid ka kuraatoriprojekti, mille koosseisus teost eksponeeriti. Ma näen seda ka rünnakuna enda tegevuse suhtes ja ei kavatse purgijuhtumi puhul umbjoobes kunstniku purjus peaga tehtud rumalusi kunstina võtta.

Kas teose materjaliks on pronks, lõuend või orgaaniline materjal, ei mängi minu arust üldse rolli. Siinkohal lingiks hoopis teise Eha tähelepanekuga ühe teise süveneva trendi kohta, milleks on vaimse vägivalla nautimine. Kuidas nauditakse enda mingisugust üleolekut, nauditakse ärapanemist, persse saatmist, ütlemist, et ühel või teisel asjal ei ole eluõigust. Samas teostavad kunstnikud ise seda suhtumist näitusesaalides. Muidugi olen ka selles suhtes ise eriti tundlik, kuna paari kuu jooksul on rüüstatud kahte mu näitust.

Kaire Nurk kirjutas oma Sirbi artiklis, et tunneb ART IST KUKU NU UTi puhul puudust avalikus ruumis paiknevatest kunstiteostest. Mina olen temaga täiesti nõus. Tartu Kunstimuuseumi ja Y galerii aknakatted on väga nutikas ja hea vahend festivalile linnaruumis rohkem tähelepanu tõmmata, kuid Tartus on selge puudus avalikus ruumis paiknevatest kaasaegse kunsti teostest. Ja kui veel mõelda ART IST KUKU NU UTiga paralleelselt algavale draamafestivalile, mis ujutab linna üle punaste plankude ja diivanitega, siis võiks visuaalkunstifestival end ka linnaruumis kindlamalt kehtestada. Miks mitte luua festivali raames uusi teoseid ka linnaruumi?

R.A.: Ma olen sinuga täiesti nõus ja eks mul ole endalegi see mõte pähe tulnud, et festival võiks liikuda natuke kunstisaalist kaugemale. Samas on elu näidanud, et inimesed, kes hea meelega näeksid kunsti linnaruumis, arvavad, et see kukub sinna taevast. Tihti ei olda kursis, kui palju selline asi maksab ja kuidas seda organiseeritakse. Siinkohal tahaks meenutada, et festivalil on väga konkreetsed piirid, need on rahalised piirid, ja see on inimressurss, professionaalne tööjõud. Festival olemegi ju meie, kolm inimest siin ümber laua, kaks üliõpilast ja vabakutseline, kelle jaoks festival on tegevus igapäevase ellujäämise ja saja muu töö kõrvalt. Loomulikult võib öelda, et see pole vabandus, aga te ilmselt teate, kui palju maksis vabadussammas ja kuidas seda organiseeriti. See on ressursimahukas ja pikaajaline protsess, kui tahta midagi adekvaatsemat kui *stencil*-grafiti kuskil silla all, postrikampaania kuskil plangul või punane diivan raekojaplatsil. Et luua midagi, mis oleks ilmastiku-, pättide ja tuvide kindel, on omaette töö ja teema. Loomulikult poleks mul midagi selle vastu, et üritada seda teha, ja võib-olla proovimegi järgmisel aastal. Aga nendele, kes soovivad sellist toitu süüa, tuleb enne teada anda, et selle küpsetamine on keeruline ja kallis. Puuduvad ka tugistruktuurid – asju oleks palju lihtsam ajada, kui Tartus oleks kas või mingi kunstnike residents või saaks kasutada mingeid linna ressursse jms.

Siit tuleb ka küsimus, kas see objekt peaks olema pikaajaline. Miks mitte teha näiteks ajutisi teoseid?

R.A.: Aga Triin, miks sa räägid üldse objektidest praegu?

K.E.: Üks asi on kujutada ette mingit avalikus ruumis paiknevat konkreetset objekti, nagu sammas, kuid avalikku kunsti võib käsitleda ka teiste meediumite ja formaatide kaudu, nagu heliteosed või kontserdiformaat üldse, tekst, keha, etenduskunstid, mood jne. Nad on ajas limiteeritud, pigem protsessikesksed, kuid samas väljapaistvad. Selle teemaga meenub mulle festivaliformaadi mõtestamise problemaatika kaasaegses kunstis üldisemalt. Käisime Raeliga möödunud sügisel Riias linnafestivali Survival Kit raames korraldatud diskussioonil „Art festivalization vs critical tradition", kus jagasid oma kogemusi ka teised korraldajad Lätist ning Leedust (Cēsis Art Festival ja Mindaugas Triennial).

Eestis assotsieerub „festival" selliste märksõnadega nagu suvi, õlu, batuut, suhkruvatt, kontserdid, telgid, muda jne ning see kõik kestab intensiivselt kaks päeva kuni nädal ja nii kuni septembrikuu külmadeni. Kunstifestival ART IST KUKU NU UT on järsku midagi, mis kestab 60+ päeva ja sobituks nii hoopis biennaalide või triennaalide formaati. Riias teiste Balti festivalide korraldajatega kohtudes tuligi välja, et ka nende tähenduses on kunstifestival hästi lühiajaline ja palju meelelahutuslikum. Riia Survival Kitil osaleb palju inimesi ja nii rõhutab see pigem urbanistlikke ühistegevusi, kuid on selle võrra pealiskaudsem ja ka sisult suvalisem. Leedus vastupidi tundus festival olevat väga spetsiifiline ja kontseptsioonilt veel hermeetilisem kui näiteks ART IST KUKU NU UTi väliskuraatorite näitused kipuvad kriitikute sõnul olema. Mul on tunne, et meie Raeliga suhtume jälle kolmandat moodi,

et festival võib vabalt olla pikaajaline, tõsine, näitustekeskne ja läbimõeldud asi.
R.A.: ...kärts-mürts!
K.E.: Jah. Tartus ei ole glamuuri ega ka suurlinlikku fiilingut. Festivalile annab tähenduse ja selle oma *touch*'i ikkagi iga linna aurale omane kohaspetsiifika.
R.A.: Just nimelt. Nii on iga mõistega. Ma mäletan väga hästi noorte kunstnike biennaali kriitikat Maarin Mürgilt ja Elnara Taidrelt, kes ütlesid, et miks ei olnud glamuuri ja sära. Sest biennaal peab ju tähendama glämmi ja sära ja bände mängimas. Ma arvan, et me justnimelt ei pea alluma formaatidele, reprodutseerima mingit formaati oma maalt ja hobusega ettekujutuse järgi. Ma arvan, et me võime ise need formaadid uuesti leiutada ja uuesti läbi mõelda. See ei ole ju midagi fikseeritut või etteantut.
Mina tahan küsida hoopis Triinu käest. Sina olid vastutav selle tohutult suure ja mahuka haridusprogrammi eest, võib-olla üks massiivsemaid, mis viimastel aastatel kunstiürituste ja -näituste juures on toimunud. Kuidas sa ise selle realiseerumisega rahul oled? See on ju samuti üks tegevus, mis edastab seda kunsti avalikku ruumi.
Triin Tulgiste: Ma oleksin tahtnud rohkem tagasisidet. Kuna see oli mulle endale väga uus asi, siis seetõttu lahendasin ma selle ka suhteliselt turvaliselt, võtsin eeskuju varem toimunud üritustest. Publik oleks võib-olla oodanud mingeid teistsuguseid formaate. Järgmisel aastal võiks korraldada vähem klassikalisi loenguid ja rohkem interaktiivseid üritusi. Sel aastal näiteks juba kunstiõpetajad, kes võiksid olla kunstist veidi sügavamalt huvitunud kui n-ö tavaline inimene, ei tulnud diskussioonis osalemise ega mõttevahetusega kaasa ning siis ma otsustasin jätta kogu programmi pigem eksponeeritud kunsti tutvustavaks ja keskendusin just erinevate vaatenurkade avamisele. Mulle tundus, et ehk on loeng parim formaat, millega alustada, kuna inimene ei pea otseselt osalema aktiivselt milleski, milles ta end võib-olla mugavalt ei tunne, samas tal on see võimalus potentsiaalselt ikkagi olemas. Selles osas oli palju abi Piret Karro korraldatavast Semiosalongist, mis keskendus igal näitusel erinevatele aspektidele ja oli ka mulle endale väga huvitav kuulata. Seega kogu programmi laiem eesmärk oli info jagamine ja väga põhiliste mõistete lahtirääkimine, võib-olla isegi teraapia. Nagu ka muuseuminäitus ise, mis oli väga selgelt hariduslik – anda teadmine, millest me üldse räägime, kui kasutame üht või teist metafoori.

Ma tunnen, et haridusprogramm ei peaks olema mitte niivõrd tellimus eri gruppidelt, et mida nad soovivad teha, vaid ideaal võiks olla pakkuda inimesele just seda, mille peale ta pole veel ise tulnud ja mida ta ei oska oodata. Sest see on ehk rohkem arendav ja ka huvitavam. Tuleks mitte enam karta, et publik ei tule kaasa, vaid kehtestada programm kui normaalne seis.
R.A.: Hakata harjutama organismi natuke teistsuguste praktikatega lihtsalt.
K.E.: Järgmisel aastal oled sa ikka sama probleemi ees, sest tagasiside oli tehnilisest plaanist see, et lastele mõeldud õppetrükis oli liiga mahukas ja nad ei jõudnud ekskursiooni jooksul seda läbi võtta.
T.T.: Sellega ma olen ise ka nõus, et laste trükis sai liiga mahukas. Aga eks see selguski alles ekskursioone tehes ja reaalsete gruppidega töötades.
K.E.: Niikaua kui sa seda haridusprogrammi teed, jäädki, ma arvan, nende põhiliste ABC asjade juurde ehk spetsiifilised teadmised, mille sa saad korraldamisvigade või õnnestumiste läbi. Parimal juhul leiad sa üles mingisuguse osa nendest inimestest, kes on huvitatud ja nõus tegelema asjaga ka intensiivsemalt.
R.A.: Mulle tundub, et osad asjad ongi kompleksed ja keerulised. Kõik ei ole nagu SL Õhtulehe pealkiri, mille loed läbi ja nii on. Kõik lihtsalt pole kiiresti tarbitav. Mõned asjad ongi keerulised. Ja seda tuleb endale jälle meelde tuletada.
K.E.: Või saada üldse aru, et näitus ei ole ainult „tordiga näkku" tüüpi visuaalne efektikogemus. See võib olla hoopis teistmoodi praktika ka publiku seisukohalt.

Mis te arvate, kas muuseuminäituse retseptsiooni mõjutas kuidagi ka see, et see oli muuseumi tavaprogrammist nii kardinaalselt erinev?
R.A.: Tuletan meelde, et ka selle „ametliku kuvandi" on keegi loonud, ja see ei tähenda, nagu oleks see igavene või seda ei saaks ümber luua. Minu arust pole midagi loogilisemat, kui vaadata muuseumis kunstiajaloo seisukohalt märgilisi töid. Ja täpselt nii see MÖH-näituse puhul oligi.

Ja paluks meid aktsepteerida!
K.E.: Võtke meid sellisena, nagu me oleme!

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Seekord küsime, kuhu on kadunud huligaanid?

MÕISTLIKEST TÜDRUKUTEST JA HULIGAANSUSE VÕIMALIKKUSEST

Maarin Mürk

Ma ei osalenud 90ndate kunstielus.
See *statement* võib kõlada küll sutsu dramaatiliselt, aga mul on tunne, et selles osalemine/mitteosalemine määrab siiamaani kunstielu dünaamikat. Tundub, nagu valitsenuks siis rohkemlubavuse atmosfäär, kus tavapärased käitumisnormid heideti kõrvale ning kõik haarati mingisse keerisesse. Inimesed elasid läbi spetsiifilise kogemuse ja suur osa sellest oli võimalus olla milleski esimene – kõikide võimaluste avardumise hetkel oli võimalik importida mingi uus suund, silt, mõte, elustiil. Eufoorilisuse kõrval tundub aga seejuures, et inimesed käitusid üksteisega niivõrd destruktiivsetel viisidel – seda oleks raske praegu toimuvana ette kujutada.

90ndad tunduvadki nagu mingi erikord. 00ndad olid selle vaimne pohmell. Siis tegutsemist alustanute jaoks on 90ndad ühelt poolt liiga lähedal, teisalt liiga kaugel, s.t tegutsemine toimub nii või naa ikka veel selle mõjusfääris. 90ndad on muutunud kogu oma tormilisusega mütoloogiliseks ja meid kummitab alati kerge hilinemise tunne – *rock'n'roll* hakkas just lõppema, kui meie saabusime. Tegutsemise teevad raskemaks tollal teravaks aetud isiklikud suhted, mis on loonud kaevikud, kust kostab aeg-ajalt siiani blaseerunud tulistamist. Tahes-tahtmata hiilib kuskil tunne, et midagi ei muutunud... ja järgmist lainet iseloomustabki väsimus keerulistest suhetest, draamadest ning sellele kõigele vastureaktsioonina koostöö rõhutamine ja mõistlikkus.

Terve mõistuse kriitika

Põhimõtteliselt on mõistlik olemisel kõigi suurepäraste omaduste kõrval ainult üks puudus – see on täiesti karismavaba seisund. Meie kultuurilisse koodi on liiga sügavalt sisse kirjutatud, et turvalised valikud jms kuuluvad kodanlastele *and this ain't cool*. Avangardi iseloomustab huligaansus – teatud intensiivsus, küte ja hea maitse ning turvaliste piiride ületamine.

90ndad Eesti kunstis kujutasid endast avangardi, millest väsiti ära. Olid huligaanid – palju markantseid tegelasi, eskaleeruvad suhtlusrägastikud, rollimängud jms. 90ndate pärand tähendab 00ndatel areenile kerkinute jaoks muu hulgas ka huligaansustest loobumist. Ma ei igatse mitte avangardi loogika järgi toimivat kunstielu, kuid last – huligaani – ei tohiks koos pesuveega välja visata. Huligaansust võiks vaadata konstruktiivse positsioonina kui võimalust teha *shortcut*'e ning saada spetsiifilist sümboolset kapitali. Öeldakse, et nahaalsus on inimese teine õnn. Teadliku strateegiana mõjub huligaansus meeleheitlikult, kuid spontaanse sooritusena on see võimalus katalüüsida teatud situatsioone millekski rohkemaks, tekitada nihe. Selles põimuvad mäng, bravuur, iroonia, enesekindlus, veendumus ja natuke meeleheidet, sest see kätkeb endas alati üle mingite piiride astumist, see nõuab riskimist, hetkega kaasaminekut.

Naishuligaansus

Huligaansus positiivses, produktiivses võtmes tundub olevat kaasajal eriti raskesti aplitseeritav käitumine just naiste jaoks. Olles muuhulgas isegi postfeministliku laine laps, on mõnevõrra üllatav tõdeda, et üks indikaator, mille abil soorollide jätkuvat olemasolu varitseda, on just huligaansus. Teatud asjad mõjuvad naiste puhul ikkagi teisiti kui siis, kui mehed neid teevad, *à la* „laamendavad" naised mõjuvad labaselt, kuid „laamendavad" mehed võivad olla küll tüütud, aga selles on ikkagi ka midagi arhetüüpselt „pahadele poistele" omast *cool*'i.

Samas peaks meil olema juba kolmanda laine feminism, huligaansus peaks kuuluma valikusse nagu ka kõik teised enesemääratlemise versioonid. Kuid palju rolle on ka juba ära proovitud ja mässamine on muutunud keerulisemaks, me oleme mässu loogikas juba pettunud. Huligaansus on muutunud raskemaks, kuna me oleme seda kõike juba näinud. Psühho-*bitch*'id, milfid, *femme fatale*'id, lolitad jt. Lisaks reklaamib *mainstream* meile pidevalt „üleannetuid tüdrukuid", täiesti tavalised noored naised kirjutavad endast oma blogides stiilis „issand, ma ikka päris normaalne ei ole", „ma olen ikka nii *crazy*" jne. „Natuke hullu panna" ongi uus normaalsus, sellest on saanud ülimalt konventsionaalne käitumisviis. Kaasaeg on sidunud naishuligaansuse selle kitsa tähendusega ja „pahelisust" on üle ekspluateeritud.

Foto: erakogu

Seega ongi meil praegu kunstielus mõistlike tüdrukute laine, kelle eneseasetus on kujunenud vastandudes mitmele teisele: ühelt poolt 90ndate kunstivälja (auto-)destruktiivsus ja teisalt *mainstream*'i poolt ära lörtsitud „üleannetus". „Mõistlik olemine" võib aga tähendada ka teatavat lõksu – enese tagasihoidmist mingites situatsioonides, liigseid kompromisse ja enda mingist spetsiifilisest karismast ilmajätmist. Ilmselt peab iga laine leiutama oma versiooni *enfant terrible*'st – kui 90ndatel rokkis Ilge Naisterahvas (Mare Tralla), siis mida võiks naishuligaansus kujutada endast nüüd?

KAASAEGNE KUNST KESET LUITEID JA MÄNNIMETSA

Triin Tulgiste

Leedu ainsal saarel asub Nida kunstikoloonia, mis tähistab märtsis oma teist sünnipäeva. Käisime kohapeal asja uurimas.

Residentuuriprogrammid on Baltikumis endiselt suhteliselt uus nähtus ning kunstnike liiklus on siinmail seetõttu veel suures osas ühesuunaline. Viimastel aastatel on residentuurimaastik aga juba kordades avardunud ning tulemused on ka kohalikus kunstipildis üha enam nähtavad. Kui Eestis on residentuuriprogrammid seotud valdavalt projektiruumidega, siis Leedus asuv Nida kunstikoloonia (Nida Art Colony – NAC) on tekkinud Vilniuse Kunstiakadeemia osana ning mõeldudki esmajoones akadeemiasse värske vere vahendamiseks.

NAC avati märtsis 2011 Neringa saare looduskaitsealal *ca* 360 kilomeetri kaugusel Vilniusest. Unikaalse loodusliku ümbrusega kunstikoloonia traditsioonid ulatuvad tagasi 19. sajandisse, mil kirjanike järel hakkasid külastama kohta üha enam ka ümberkaudsed kunstnikud. Tänane kaasaegsele kunstile spetsialiseerunud koloonia meelitab kunstnikke eelkõige just oma romantilise distantseerituse ning vaikusega, mis suurlinnakeskses kunstimaailmas väga eksootilise ning luksuslikuna mõjub.

Kuna NACi näol on tegemist võrdlemisi uue organisatsiooniga, pole sel kujunenud veel välja ka oma selget profiili või nägu. Detsembris kolooniat külastanud Johan Pousette näeb selles just koha potentsiaali, kuna tema arvates peaksid residentuuriprogrammid olema paindlikumad ning muutuma

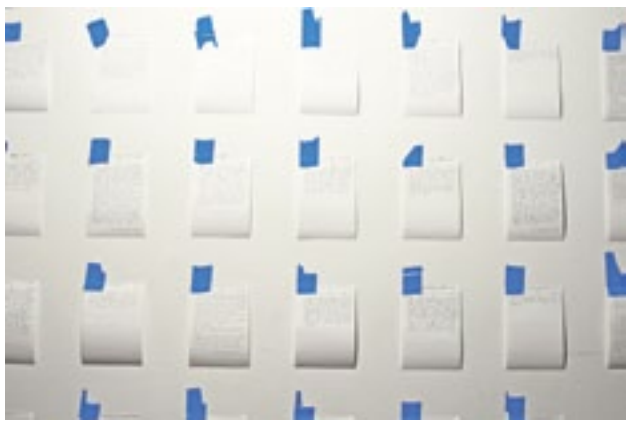

Marta Bogdanska, Sinise teibi märkmed. Foto Marta Bogdanska.

koos kunstipraktikatega. NAC on näidanud selle kahe aasta jooksul institutsiooni kohta väga suurt avatust ja dialoogivalmidust: regulaarselt kutsutakse kunstiprofessionaale andma tagasisidet seal resideeruvatele kunstnikele, kuid samamoodi ka kolooniale endale.

Detsembris toimunud mõttevahetuses jäigi kõlama Pousette'i seisukoht, et hetkel pole kunstiväljal piisavalt protsessikeskseid residentuure, mis lubaksid kunstnikul riskivabalt katsetada, ning võib-olla on see just midagi, millele NAC peaks orienteeruma. Pousette on viidanud sarnasele mõttele ka ühes oma artiklis: „Kuna kunstiinstitutsioonid muutuvad üha enam meelelahutustööstuse osaks, on jäänud alles vähe paiku katsetamiseks ja eksimiseks, arenemiseks ja uurimistööks. Nagu Groys ennustas, on kunstiline uurimustöö ülikoolides üks neid kohti, kus projektid võivad areneda väljaspool turgu ja neoliberaalset loogikat."[1]

Taolised protsessikesksed residentuurid peaksid varustama kunstnikku kõige loominguliseks tööks vajamineva-ga, esitamata seejuures tingimusi või nõudmisi konkreetse kunstiteose loomiseks. See on kahtlemata ilus mõte, kuid siin tõusevad esile kohe ka mõned probleemid. Esimene on muidugi sellise projekti rahastus. Rootsi kontekstis hästi töötavad mudelid käivad Balti riikidel enamasti juba puhtmajanduslikult üle jõu. Teiseks tähendaks see Nida jaoks ka põhimõtteliste muudatuste tegemist. Hetkel on keskmine NACis viibimise aeg 1,5 kuud, mille sisse jääb koloonia personali sõnul ka 1–2 nädalat vaimustunult metsas hulkumist ja luidetel jalutamist. Ehk siis protsessikesksed residentuurid on enamasti pikemaajalised pühendumised mingile huvipakkuvale teemale. Seega peaks NACi juhtkond mõtlema tõsiselt residentuuriaja pikendamisele, et anda kunstnikele/kuraatoritele tõesti aega süvenemiseks. See sobiks ka paremini koloonia tegevdirektori Rasa Antanavičiūtė visiooniga NACist kui „aeglasest teraapiast".

NACi hoone on endine juurviljajaotuskeskus, mis suudab majutada üle 60 inimese. NACi kunstiline juht Vytautas Michelkevičius näeb kolooniat kunstihariduse uuendamise ning eksperimenteerimise kohana. Arvestades, et NAC on Vilniuse Kunstiakadeemia osa, on see ka igati mõistlik. Siiski tundus mulle, et koloonia võiks pakkuda veidi enam ka Nida kohalikule kogukonnale. Kahtlemata on siin olukord oluliselt erinev (suur)linnades asuvatest residentuuridest, mida ümbritseb asjatundlik ning kultuurihuviline publik, kuid kui koloonia alustaks diskussiooni, tooks see kasu mõlemale poolele.

Kogukonnale „tagasi andmist" saab mõista ka laiemalt. Hetkel jäävad NACis resideeruvate kunstnike ning kohaliku kunstimaailma kontaktid Vilniuses toimuvate NACi kunstnike näituste tasemele. Arvestades, et koloonia plaanib panna senisest rohkem rõhku ka kuraatorite residentuuri kutsumisele, võiks siit areneda püsivam suhtlus väliskuraatorite ja kohaliku kunstimaailma vahel. Itaalias näiteks on residentuure, kuhu kutsutud külaliskuraatoritele tehakse ülesandeks külastada intensiivselt kohalikke kunstnikke ning töötada nendega koostöös residentuuri lõpuks välja ka näituseprojekt. Kahtlemata nõuab selline projekt jällegi raha, kuid samas oleks kasu Leedu kaasaegsele kunstiväljale kahtlemata märkimisväärne.

Nagu mainitud, korraldab NAC Vilniuses resideeruvate kunstnike (tavaliselt grupi)näitusi. Viimane neist kandis pealkirja „Aeg maha" („Taking Time") ning see toimus Vilniuse Kunstiakadeemia galeriis 11.12.–15.12.2012. Näitus oli ebatavaline selles mõttes, et kõrvuti olid välja pandud nii valmisteosed kui ka alles töös olevad projektid. See asetas kriitiku ebatavalisse positsiooni. Harjumuspärase lõpptulemuse hindamise asemel tekkis avamisel elav diskussioon teemal, kuidas üht või teist teost võiks edasi arendada või mis suunas võib antud katsetus kunstniku hilisema loomingu viia.

Enamik teoseid tegeles materiaalses plaanis Nida vahetu ümbrusega – eriti populaarsed olid rannast leitud objektid. Kuna osad projektid olid läbimõelduse astmelt väga algelised, oli teoste tase äärmiselt kõikuv. Teistest selgelt tugevam oli Myroslav Vayda (Ukraina) installatsioon „Taimed" („Plants"). Teoses kasutas Vayda Nida tänavatelt leitud vanu teleriantenne, mis olid digitelevisiooni tulekuga minema visatud. Nii tekitas ta ühenduse kahe vastandliku elustiili vahele – need, kes elavad metsas, vajavad televisiooni, et püsida ühenduses muu maailmaga, need, kes elavad aga linnas, vajavad potitaimi, et püsida ühenduses loodusega. Teos on ühelt poolt selgelt Nida suhtes kohaspetsiifiline, kuna kommenteerib sealset eraldatust ning igatsust teise poole järele, samas on see piisavalt universaalne, et kõnetada mis tahes taustaga inimest.

Teiseks näitusel selgelt esile tõusnud suunaks olid isiklikud narratiivid. Parimad selle suuna näited pärinesid vene kunstnikult Natalia Zintsovalt ning poola kunstnikult Marta Bogdańskalt. Zintsova „Mu oma väike merevaigukollektsioon" („My Own Small Private Collection of Amber") koosnes erinevatest kollakatest esemetest, mille kunstnik oli rannalt merevaigu pähe korjanud. Zintsova oli lapsena Läänemere ääres suvitamas käies alati kirglikult merevaiku otsinud ning nüüd vanemana üritas ta oma lapsepõlvetoimingut kuidagi teises võtmes mõtestada. Bogdańska „Sinise teibi märkmed" („Blue Tape Notes") oli seeria kunstniku Nidal tehtud märkmetest, millele olid lisatud joonistused teibist, mida ta märkmete seinale kinnitamiseks kasutas. Märkmete korrapärase seeria katkestas paberi otsalõppemine märkmikust. Mõlemad teosed tegelesid ühe isikliku loo reprodutseerimisega ning katkestatusega – Zintsova puhul oli lapsepõlvemälestuste merevaigust saanud prügi ning Bogdańskal sai lihtsalt märkmepaber otsa.

Näituse lõppedes jääb siiski õhku küsimus, mil määral on poolikute projektide avamine laiemale avalikkusele õigustatud või hea mõte? Kunstikriitikuna on väga huvitav vaadata, mis suunas üks või teine kunstnik liigub. Näitus tekitas tunde, nagu oleksid sattunud kunstniku ateljeesse. Samas oli näituse tase ikkagi väga hüplik ja headest töödest enam oli projekte, mille väärtus selgub parimal juhul alles tulevikus, kui need saavad hüppelaudadeks kunstniku järgmistele, juba rohkem läbi töötatud projektidele. Protsessi avamine pole siiski täiesti halb mõte, kuid ehk töötaks see paremini Nidal kui Vilniuses. Kuna paljud tööd on olnud Nida unikaalse ümbruse tõttu tahes-tahtmata siiani väga kohaspetsiifilised, siis võiksid need kõnetada just kohalikku kogukonda, kellel oleks ehk tuttava ainese kaudu ka kergem kaasaegse kunsti keelega suhestuda.

1 Johan Pousette „RE-tooling RESIDENCIES. A Closer Look at the Mobility of Art Professionals", 2011, lk 44 (www.re-tooling-residencies.org/media/upload/img/ReToolingResidencies_INT.pdf).

MUUSEUMINÄITUSED VS. TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIAJALOO TUDENGID

näitus	kunstnik/kuraator	toimumisaeg	toimumiskoht	Maris Ilves	Bok Eum Kim	Kadri Asmer	Priit Mürk	kokku
Raoul Kurvitz	Kati Ilves	18.01.–21.04.2013	Kumu	5	5	5	-	**5**
Vapruse, vabaduse ja rõõmuga! Endel Kõks	Reet Mark, Reet Pulk-Piatkowska, Tiiu Talvistu	14.11.2012–24.03.2013	Tartu Kunstimuuseum	4	4	5	5	**4,5**
Eesti kunstiskeenede arheoloogia ja tulevik	Rael Artel, Hilkka Hiiop, Kati Ilves, Eha Komissarov	19.10.–30.12.2012	Kumu	5	-	-	4	**4,5**
Geomeetriline inimene. Eesti Kunstnikkude Rühm ja 1920.–1930. aastate kunstiuuendus	Liis Pählapuu	31.08.2012–06.01.2013	Kumu	4	-	-	5	**4,5**
IRWIN. Konteksti loomine	Ellu Maar	28.09.2012–27.01.2013	Kumu	3	5	4	-	**4**
Tallinna 6. rakenduskunsti triennaal „KOGUMISE KUNST"	Love Jönsson (Rootsi)	24.11.2012–03.02.2013	Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	-	4	-	-	**4**
Mood ja külm sõda	Eha Komissarov, Berit Teeäär	14.09.2012–20.01.2013	Kumu	4	3	-	3	**3,33**
Talvevalgus	Reeli Kõiv	23.11.2012–27.01.2013	Tartu Kunstimuuseum	2	2	3	2	**2,25**

5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata

KRISTEL SAAN / RAGNE UUTSALU

Esitasime kahele noorele kunstnikule küsimuse, kuidas on töötada rahvusvahelisel kunstiareenil ning mis tähtsust on enam meediumil?

1

Kristel Saan

Okei, „rahvusvaheline areen". Sattusin mõni päev tagasi jagama nuudlibaaris lauda kahe meesterahvaga. Põgusas vestluses toidust, Hiina söögikultuurist ja sealjuures kunstist jõudsime sinnamaani, kus üks meestest ulatas mulle oma visiitkaardi: „Mul on galerii, juba üheksa aastat, ja see siin on minu sõber Austraaliast, kelle maalinäituse avamine on 8. veebruaril." Ahhaa, nojah, mul on küll just üks projekt silmapiiril, mis kindlasti galeriipinda vajab. Koju guugeldama. Mhm, Vancouveri parim eragalerii 2012, sümpaatne.

Olen küll lõpetanud keraamika eriala, kuid ennast toorelt keraamikuks nimetada küll ei oskaks. Suur muutus minu loomingus toimus õppides Central Saint Martinsi ülikoolis (CSM) Londonis. Sealt tuli vabadus, julgus seilata enesekindlalt materjalide ja meediumite vahel. Oma töödes olen liikunud rohkem skulpturaalses suunas. Tegelen sealjuures kohaspetsiifiliste installatsioonide ja ruumi ümbermõtestamisega, siinkohal ei pea ma ruumi all silmas pelgalt nelja seina.

Reisides või vahetusõpilasena erinevates riikides viibides olen jõudnud ka rohkem joonistuse ja maali juurde. Eks see ikka nii kipub minu puhul olema, et tahaks teha kõike seda, mida ei ole ülesandena ette kirjutatud, ja just siis, kui isu on. Dave Kinsey on üks, kelle poole olen viimasel ajal vaadanud, tema tööd on väga inspireerivad. Mood on samuti üks kirg, mis mind üles suudab kütta ja mitte kunagi külmaks jätta. Alexander McQueen on isa ja ema ja nii edasi. Tema, nüüdseks tema brändi, moesõud ja kollektsioonid on midagi enamat kui liikuv garderoob. Arvan, et see oli 2010. aastal, kui tema mannekeenid olid meigitud nagu Marilyn Manson ja lava keskel oli üks suur prügihunnik. Aah, ma armastasin seda kollektsiooni.

Materjalivalik on üliioluline, et edastada just seda sõnumit, mida on peetud silmas idee edasiandmisel. Meedium ei oma enam ammu suurt tähtsust, kui see just ei ole taotluslik.

Üks suur erinevus Eesti ja läänelikuma kunstiõppe vahel on see, et mujal põhineb töö uurimisel, Eestis peamiselt ülesandel. Seega, kui endal ei ole kindlat kätt, võib ka töö jääda pisut tagasihoidlikuks. Karakter saab tekkida vaid isikliku kogemuse läbi, sina oled iseenda juhendaja. See kõlab veidi nagu Hinkuse „mina ise tulin endale peale" „Hukkunud alpinisti hotellist", kuid nii see on. Eesti kunstiõppe tugevuseks on vaieldamatult materjali harukordselt hea valdamine ühes kindlas meediumis. Samuti üldainete suur osakaal, näen joonistamist ja maali baastarkvarana. Sellist süsteemi mujal kohanud ei ole.

Kui rääkida kaasaegsest kunstist üldiselt, siis see on muutunud kontseptuaalsemaks kui kunagi varem, narratiivil on teose juures tähtis osa. Millegi valmistamine lihtsalt selleks, et vot tahtsin teha, ei pea eriti vett. Tabuks ei ole abiliste kaasamine või ka lihtsalt idee generaatoriks olemine. Tänapäeva kunstiladvikusse kuuluvate kunstnike tööd enamasti nii valmivadki. Anish Kapoor, Mona Hatoum, Thomas Heatherwick või kas või Ai Weiwei kuulus tohutu päevalilleseemnete projekt, kuhu oli kaasatud terve küla. Need on vaid mõned näited, kuid enamik mastaapseid kunstnikke võtavad küll konstantselt osa protsessist, aga mitte materjalist endast. Leidobjektid ja ümbertöötlus on enam kui tervitatav nähtus.

Ma tahaksin hirmsasti kirjutada, et kunstnikud on üks pere, aga samas ei taha seda ringi nii koomale ka tõmmata. Aina rohkem sekkub kunsti eri valdkondade esindajaid ja sellest võib tekkida imeline kollaboratsioon. Koostöö, ideede vahetamine ja eelnev uurimine (no lihtsalt võimatu on leida sõnale *research* eestikeelset vastet) viivad märklauale lähemale. Liikumine, suhtlemine, mängimine nii materjalide kui ideega, paindlikkus ja sihikindlus on head lähtekohad. Eesti kunstnikest kõige lahedamate ideedega tegelane on minu jaoks Kris Lemsalu.

Leian, et iga noore kunstniku jaoks on üliioluline liikuda ringi ja näha maailma ja kunsti erinevatest vaatenurkadest. See aitab ennast ära tunda ja leida oma koha selles kirevas ühiskonnas. Töötada rahvusvahelisel areenil on kindlasti keeruline ja positsioneerimine ei ole nii selge ja üheplaaniline, kui see on oma kodulinna turvalises tsoonis. Rikastav on õppida ja töötada nii erinevates süsteemides ning samal ajal tajuda ja kogeda, kuidas kunstnikud jõuavad lõpptulemusele läbi keerukate ja väga eriomaste protsesside. Pealegi, olles üliõpilane, ei oma nii suurt tähtsust, kas lõpptulemuseni üldse jõutakse. Hea on katsetada ja võtta seda kui laboratooriumi.

Üks asi, mis ei ole kindlasti muutunud, on idee tähtsus. Sellest algab kõik ja sellega ka lõppeb. Kunstiteose vastastikune mõju ning side teose autori ja vaataja vahel on võtmesõna.

Soovitan kõigil lugeda Marek Tamme artiklit „Kaasaegne kunst ja tema publik", mis ilmus Postimehes 14. jaanuaril.

Ragne Uutsalu

Kolmandal kursusel läksin Erasmuse stipendiumiga Slovakkiasse. Minu meelest on Erasmuse välisõpe praeguseks ülikooli normaalne osa ja mitte ainult kunstiakadeemias. See aeg laiendab üleüldist ja erialast silmaringi.

Mis on minu jaoks Berliinis inspireerivat? Vast see, et siin on koos palju oma kunstnikuteed just alustanud noori. Eks nii on see paljudes suurlinnades, igaühe asi on endale see õige koht leida. Palju kunstnikke tähendab ka tihedamat konkurentsi. Rahvusvahelisel areenil on tase väga kõrge, inimesed töötavad meeletult ja on äärmiselt motiveeritud. Seda on ühelt poolt innustav, teisalt hirmutav vaadata.

Bratislava vabade kunstide ja disaini akadeemias sattusin magistrantidega ühte gruppi. Ma arvasin kuni hindamiseni, et tegemist on bakalaureuse esimese-teise kursusega. Alguses ehmatas nende eriti kõrge tase päris ära, kuid tagantjärele olen rõõmus, et nii juhtus. Teistest oli palju abi ja inspiratsiooni, sundis ennast ka kõvasti pingutama.

No sellest kõrgest ja madalast kunstist on väga palju räägitud. Minu jaoks on kunst väga lai mõiste, erinevad teosed inspireerivad/töötavad/meeldivad mulle hoolimata sellest, millega ise tegelen. Jagelemised stiilis, mis on kunstim kunst, ei ole minu jaoks vajalikud. Peamine on teha oma asja hästi. Publikul on erinev maitse ja tahan loota, et iga kunstniku jaoks on kuskil oma koht.

Meediumil ei ole vahet. See, millise meediumi üks või teine valib, taandub isiklikele eelistustele. Kui meedium on valitud, hakkab pea sellesiseselt mõtlema, erinevaid võimalusi ära kasutama jne. Eri aegadel on erinevad meediumid populaarsemad, aga see ei tähenda, et otseselt paremad.

Minu jaoks on oluline visuaalsus, see kuidas midagi on kujutatud. Aga mitte päris nii, et ma teen pilte, sest mulle meeldivad värvid ja pliiatsid. See on ilmselgelt üks osa sellest, aga kindlasti mitte ainuke. Visuaalsus ei tähenda loomulikult ideede ja mõttekuse eitust. Kaasaegne illustratsioon ei tähenda teksti pildilist ümberjutustust, vaid pigem pildi ja teksti seost kui tervikut. Ei ole erandiks juhud, kui pildile ei eelne tekst. Näiteks võiks tuua Laura Carlini, Philip Giordano ja Mari Kanstad Johnseni tööd. Vaadates maailmas ringi, kui populaarne illustratsioon on ja kui heal tasemel seda tehakse, on ka selge, et selle jaoks on olemas publik. Aga mitte ainult mujal maailmas, vaid ka Eestis.

3

4

2

Kristel Saan on elanud ja õppinud Londonis, reisinud võrdlemisi palju, osalenud mitmetel rahvusvahelistel näitustel, korraldanud oma esimese isikunäituse Helsingis ja on hetkel omandamas teadmisi mainekate kunstnike käe all Vancouveris.

Ragne Uutsalu on lõpetanud EKA graafika erialal, enne seda õppis EKAs ka keraamikat. Illustratsiooni alal on täiendanud end Slovakkias ja Inglismaal. Hetkel elab hoopis Berliinis. Põhiliseks huviks ja tegevusalaks võib pidada illustratsiooni, mida mõistab kui loo visuaalset jutustamist.

1 Kristel Saan „Äraviskajad" 2012 / 2 Kristel Saan „Mu vanemad ei ole kristlased, kuid nad on alati öelnud, et jagamine on hoolimine."2 / Fotod 1 ja 2: Kristel Saan // 3 Ragne Uutsalu, pealkirjata 3 / 4 Ragne Uutsalu, pealkirjata 2

PIRAADID HÕIVAVAD LAVA

VISAND EESTI *PERFORMANCE*-TEATRI AJALOOST

Anders Härm

„Von Krahli teatri ja Hamburgi rühma [Showcase] Beat Le Mot ühisprojekt „Piraadid" on oma pealkirja vääriline. See on bravuurne sissetung, ametlikku teatrikultuuri õrritav *underground*'i puhang. Stanislavski-Panso doktriini peal kasvanud eesti teatrikehandis toimib Von Krahli lavastus nagu nunnakloostrisse roninud vagabund, kes häirib kodukorda, võrgutab ja viljastab ja haihtub enne, kui abtiss millestki aru saab. Huligaani visiiti jäävad meenutama noorte nunnade hajameelsed õhked ning vales asendis prillaud." Nii kirjutas **Andres Maimik** 2001. aasta 7. juuli Eesti Ekspressis.[1] Tõepoolest, ma olen Andresega nõus – ka mina arvan, et „Piraatide" etendus kannab mingis mõttes märgilist tähendust Eesti lähimas kultuuriajaloos, sellega initsieeriti Eestis nähtus, millel on väga selgelt äratuntavad *performance*-teatri tunnused. Seetõttu võiks seda etendust pidada üheks olulisemaks Krahli teatri etenduseks läbi aegade, kui mitte kõige olulisemaks, ning kindlasti märgilise tähtsusega sündmuseks Eesti teatri- ja kunstiajaloos. Olles vaadanud ETVst Von Krahli 20. tegevusaasta puhul valminud telesaadet, on rõõm tõdeda, et ka paljud näitlejad tajusid seda justnimelt sellise pöördelise tähtsusega sündmusena.

„Piraatide" topelttähendusele viitab ka Maimik. Ühelt poolt oli tegemist etenduse teemaga, teisalt kasutab ta piraatluse metafoori teatri kontekstis, võõrkehade invasiooni/penetratsiooni tähenduses Eesti n-ö puhta teatri nunnakloostrisse. Ainult et ühes punktis ei ole ma Maimikuga nõus – piraadid tulid, et jääda. Käesolevas artiklis üritakski skitseerida kohaliku *performance*-teatri ajaloo kohta sellist visandit, mida oleks võimalik hiljem edasi arendada. Kõigepealt peaks aga tegema selgeks mõisted ning heitma pilgu *performance*-teatri kujunemislukku.

Teatriteadlane **Marvin Carlson** on defineerinud teatri ja *performance*-kunsti erinevust väga lihtsalt: kui esimese puhul on rõhk referentsiaalsel funktsioonil – loo jutustamisel näitlejate kehastatud tegelaskujude kaudu, siis teisel juhul performatiivsel aspektil – millegi vahetul läbitegemisel, kogemisel, mingi endale püstitatud ülesande täitmisel. 80ndate performatiivsetes praktikates näeb ta performatiivsete ja referentsiaalsete elementide ühtesulamist, kuigi referentsiaalseid hetki võib leida ka varasemast *performance*-kunstist, nii nagu ka performatiivseid aspekte teatrist.[2]

Performance-teater (ingl *performance theatre*) on mõiste, mis võeti kasutusele 1990ndate alguses – täpsemalt võttis selle kasutusele 1991. aastal **Michael Vanden Heuvel** –, et iseloomustada 1980ndatel alanud protsesse, kus üritati ühendada omavahel *performance*-kunsti ja teatripraktikaid.[3] 1993. aastal lisas **Roselee Goldberg** oma raamatu „Performance Art: From Futursim to Present" uustrükis (esmatrükk 1978) arengud 80ndatel aastatel, mille käsitlemisel keskendub ta põhiliselt nihetele *performance*-kunsti ja teatri suhetes sellel kümnendil.[4] *Performance*-teatri alguspunkt on muidugi tinglik, kuid selles kontekstis käsitletakse pioneeridena **The Wooster Groupi** (alustas tegevust aastal 1980, retroaktiivselt 1975), **Forced Entertainmentit** (alustas 1984), **Baktruppenit** (alustas 1986) ja teisi erinevaid, sageli interdistsiplinaarseid kunstnikerühmitusi ja nn *devised theatre*'i või kollektiivse teatri mudeliga seonduvaid nähtuseid, aga ka lavastajaid ja koreograafe, nagu **Pina Bausch**, **Robert Wilson**, **Jan Fabre**, **Xavier Leroy**, kui nimetada tuntumaid. Juba 1980ndatel aastatel oli briti kunstikriitika võtnud kasutusele mõiste ***live art***, iseloomustamaks ühelt poolt *performance*-kunsti pihustumist erinevatesse interdistsiplinaarsetesse allianssidesse ning teisalt katset neid erinevaid performatiivseid praktikaid, mis on seotud elava esituse ning distsipliiniülesusega, ühe terminiga hõlmata.[5] Need protsessid on seotud otseselt distsipliinide kriisiga postmodernismis, nii teatri kui *performance*-kunsti ideoloogiliste puudujääkide ning ideedevaegusega ning üldise postmodernse vaimustusega interdistsiplinaarsusest ja hübriidsusest kultuuris, identiteetide paljususest ja nihkumistest, nende vabast vahetamisest või siis risomaatilisusest vastandina puu metafoori kaudu kirjeldatavale identiteedimudelile.

Performance-kunst oli murrangulistel kuue- ja seitsmekümnendatel üks põhimeediume, milles uus kunstimõte materialiseerus, ja selle kuldaeg jääbki nendesse kümnenditesse. 70ndate lõpus aga eemaldusid mitmed *performance*-kunsti klassiku staatusesse tõusnud kunstnikud performatiivsetest praktikatest või muutsid üsna olulisel määral nende iseloomu. **Otto Muehl** loobus juba seitsmekümnendate aastate alguses avalikest *performance*'itest ning keskendus oma Aktionsanalytische Organisationi raames uue poolsektantliku kogukonna loomisele ning *performance*'i kui psühhoanalüütilise ravipraktika rakendamisele. **Vito Acconci** ja **Chris Burden**, ühed põhjalikumad 70ndate kehakunstnikud, loobusid performatiivsetest praktikatest sootuks. Esimene neist keskendus arhitektuurile ja teine installatsioonikunstile. **Marina Abramovići** radikaalsed kontrollist loobumise ja surmalähedase kogemuse otsimise žestid asendusid peale põgenemist Jugoslaaviast 1970ndate keskpaigas *performance*'itega koos oma tollase elukaaslase, austria kunstniku **Ulayga**, mille keskmes olid nende omavahelised suhted, üldistatult mehe ja naise suhted. 80ndatel muutusid need aga järjest efemeersemaks, saades otseseid mõjutusi zenbudistlikest praktikatest jms. *Performance*-kunst kadus ühtpidi kunstimaailma fookusest sellisel moel, nagu ta oli seal eksisteerinud varem, moodustades ühe kesktelje kuue- ja seitsmekümnendate kunstipraktikas, ja teisalt toimus performatiivsuse laialdane ekspansioon ja pihustumine teistesse eluvaldkondadesse: lisaks teatrile tants, *stand-up*, nn *artist's cabaret*, poliitilise aktsionismi praktikad jmt ning tekkisid ka hübriidsed kunstivormid. Teisalt on igasugune tegevuslikkus 90ndate ja nullindate kunsti alusmõiste, nii et kaob ka vajadus seda eraldiseisvana fetišeerida.

Samas soodustasid erinevad protsessid ka teatripraktikates *performance*-teatri tekkimist, mida seostatakse paljuski 70ndate ja nn piltide teatri – *theatre of images* – mõistega. Selle võttis kasutusele **Bonnie Marranca** 1977. aastal ja selle kaudu iseloomustas autor teatrit, kus oli toimunud pööre verbaalse jutustamise juurest visuaalse jutustamise suunas.[6] 1999. aastal avaldatud raamatus „Postdramaatiline teater" ühendab **Hans-Thies Lehmann** selle mõiste alla erinevad žanrid ning käsitleb selles traditsioonis Antonin Artaud'st ja Cabaret Voltaire'ist alguse saanud *performance*-kunsti traditsiooni kui ka *performance*-teatri praktikaid ning näeb selles mingis mõttes koherentset protsessi.[7] Samas tundub mulle, et postdramaatilise teatri mõiste on natuke liiga lai, kuna nivelleerib erinevusi, mis on ju jätkuvalt eripraktikates alles. Antud kontekstis kasutan ma *performance*-teatri mõistet, mida võib käsitleda ühe postdramaatilise teatri või *live art*'i alaliigina.

Elinor Fuchs iseloomustab *performance*-teatrit järgmiselt: „*Performance*-teater sarnaneb konventsionaalse draamateatriga selles mõttes, et asetab teatraalse sündmuse kujuteldavasse maailma, mille loomiseks kasutatakse visuaali, valgust ja heliefektide kaasabi ning esitajate ansamblit. Samas sarnaneb see *performance*-kunstile kahes aspektis. *Performance* on pidevalt teadlik iseendast kui *performance*'ist ning seda *performance*'it on võimatu representeerida. See tähendab, et teos seostub just nimelt lavastaja või esitajate visuaalse ning stilistilise originaalsusega, nii et teksti pole võimalik ette kujutada kellegi teise esituses isegi siis, kui see oleks justkui uuesti lavastatav."[8] **Sara Jane Bailes** peab oma üle-eelmisel aastal avaldatud raamatus „Performance Theatre and the Poetics of Failure" neid kahte omadust olulisimateks, mis eristavad *performance*-teatrit teistest, samuti eksperimentaalsete teatri liikidest ja isegi grupiteatrist või *devised theatre*'ist. Ta lisab, et psühholoogilise kandva narratiivi asemel domineerib *performance*-teatris järgmine struktuur või printsiip: „Nad [paljud grupid ja kunstnikud] töötavad väljaspool realistlikke ja illusionistlikke süžee- ja karakteripõhiseid stseene. Esitajad adopteerivad sageli nn lavalise performatiivse *persona* (mis baseerub lavavälisel „minal" ja viitab tolle iseloomuomadustele, kasutades samal ajal juhuslikkust kui elementi), rakendades reaalajas toimuvaid ülesandeid, kestvust ja kordust kui materjali käsitlemise alusmõisteid."[9]

Von Krahli teatri „Piraadid" oli kollektiivne looming, mis ei põhinenud dramaturgilisel narratiivsel tekstil ega tegelaskujudel, vaid seda läbis strukturaalne assotsiatiivsus: käiku läks kõik, mis seostus „piraatide" mõistega, näitlejad kõnetasid üksteist oma kodanikunimedega (laevatäitmislaul või nn ületrumpamisdialoog, mis oli suuresti improvisatsiooniline) ja olid pidevalt rõhutatult teadlikud sellest, et tegemist on performatiivse olukorraga – kas või publiku saalist väljamängimine etenduse lõpu bändistseenis („Go Home"). Eesmärgiks polnud rääkida lugu, vaid tekitada seoseid. Selleks kasutati erinevaid meetodeid. Teisalt jälle oli Showcase Beat Le Mot, see saksa teatri poistebändiks kutsutud üksus, selleks ajaks oma versiooni „Piraatidest" juba esitanud ning see oli neil üldse esimene kord tuua välja *performance* näitlejatega, mitte ise lavale minnes. Nad olid ise üsna üllatunud sellest, et Krahli teater neile sellise ettepaneku tegi. Kusjuures prooviaega oli kaks nädalat, millest esimene ku-

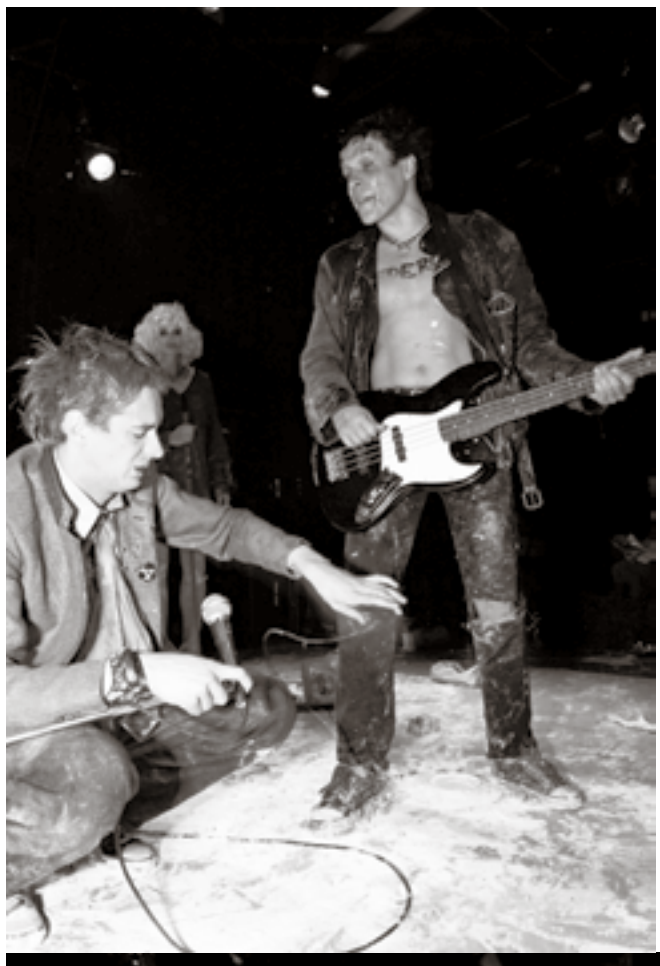

„Ainult võltsid jäävad ellu". Fotod: Alan Proosa.

lus näitlejatel olukorraga kohandumiseks ning näitlejatest *performer*'iteks ümberkehastumiseks – Stanislavski kool tuli endast ju ometi välja peksta. Samas ei olnud Von Krahli „Piraadid" Showcase'i algse versiooni kohandamine, vaid alustati n-ö nullist, algusest peale. Ja võrreldes algse versiooniga ei olegi seal peaaegu kattuvusi.

Praeguseks näib selline kollektiivne loomemeetod üsna tavapärane – meenutagem kas või **Tiit Ojasoo** „Pedagoogilist poeemi" lavaka III kursusega –, kuid sellel hetkel oli tegemist kohalikus kontekstis kahtlemata millegi enneolematuga. Ühte või teist võtet on teatris ka varem kasutatud, ma ei hakkagi selle üle vaidlema, aga sellise kompleksse ideoloogiliselt lõpuni teostatud murranguna on see kahtlemata esmakordne. Samas polnud *performance*-teater siin iseenesest siiski päris tundmatu. Seesama Showcase oli etendanud oma sajandivahetuse hitt-*performance*'it „Burn, Cities, Burn" Krahli teatris 2000. aastal, ja 2001. aasta Augusti Tantsufestivalil osales ka Baktruppen oma etendusega „Europæ".

„Piraatidest" alates võib loetleda Von Krahli teatris veel mitmeid *performance*-teatri mõiste kaudu käsitletavaid etendusi, nagu Tiit Ojasoo „No More Tears" ja „Sünnipäev" 2002. aastal, Krahli 10. tegevusaastale pühendatud etendus, ning **Marko Raadi** Sex Pistolsist rääkiv „Ainult võltsid jäävad ellu" 2004. aastal. Viimane oli *performance*-teater veel ka selles mõttes, et baseerus suuresti Ameerika lääneranniku *performance*-kunsti klassiku **Paul McCarthy** kuue- ja seitsmekümnendate video-*performance*'itel, kohati neid ka üsna otseselt taaslavastades. Sex Pistolsi infantiilset raevukust väljendati McCarthy infantiilsete toidumängude kaudu. Samas oli etendus jällegi rõhutatult narratiivne, korrates Sex Pistolsi niigi tuntud tõusu ja languse lugu.

Kõige puhtamakujuline *performance*-teater on aga minu meelest siiski Von Krahli „The End", mis on tõepoolest algusest peale trupi enda loodud etendus ilma igasuguste väliste impulssideta ja mida pole tõepoolest võimalik reprodutseerida. Mingis mõttes viidi „Piraatidega" antud tõotus, et trupp võtab n-ö üle ja hakkab ise ennast lavastama ning loobub lavastajate teenustest sootuks, üheksa aastat hiljem lõpuks ometi ellu. „The Endis" on näitlemistehnikad ja lavastuslikkus seostatud suurepäraselt performatiivsuse ja (pseudo)rituaalsusega ning need on trupi maailmatajuga täielikus sünkroonis. Nii nagu *performance*-teatris kombeks, pole näitlejad siin enam interpreedid, vaid kunstnikud.

Teine koht, kus *performance*-teater sajandivahetuse Eestis esile kerkib, on niinimetatud uue tantsu väli: **Mart Kangro** „Start. Based on a True Story", mis pärineb nagu „Piraadidki" aastast 2001, ja **Katrin Essensoni** „so far so good..." (2003) on esimesed etendused, mis selles kontekstis kohe meenuvad. Kangro autobiograafiline ning kontseptuaalselt metatantsuline *performance* haakub Leroy, Fabre'i ja teiste autobiograafiliste etendustega ning Essenson ühendab oma *performance*'ites suurepäraselt isiklikud lood, ülesannete tulemuste juhuslikkuse ning dialoogi publikuga. **Kanuti Gildi SAALil** on suuri teeneid sellise hübriidse teatri-, kunsti- ja tantsuskeene loomisel. *Performance*-teatri mõistega võiks seostada veel majaga tihedalt seotud koreograafe, nagu **Krõõt Juurak**, **Sandra Z** ja **Taavet Jansen**. Samas on *performance*'i traditsioonis tantsijate ja kunstnike koostööl oma ajalugu, mis ulatub **John Cage'i**, **Robert Rauschenbergi** ja **Merce Cunninghami** proto-*happening*'ideni 1950ndatel ja **Bruce Naumani** ning **Meredith Monki** ühistööni kuue- ja seitsmekümnendate vahetusel, mil mõlema huvi koondus argisele, igapäevasele, triviaalsele liikumisele.

Kõige suuremad puudujäägid esinevad Eestis paradoksaalselt just seoses kujutava kunsti suunast tekkinud *performance*-kunsti keeleuuendustega. Eesti *performance*-kunsti kuldaeg oli 80ndatel – siis oli *performance* ainuke kättesaadav uus meedium kunsti tegemiseks (videot veel polnud ja fotot kunstina ei tunnustatud). 80ndate *performance*-kunsti keel, mida esindasid **Rühm T** ja **Siim-Tanel Annus**, oli suuresti rituaalne, sümbolistlik, kohati ka autoagressiivne ja parareligioosne, kandus nii edasi üheksakümnendatesse ja sellesse sajandisse, mil seda traditsiooni kandis edasi **Non Grata**. Non Gratat iseloomustab samuti kehalisus, rituaalsus, automatistlike impulsside ja vaimuhaiguse sümptomite etendamine ning samas suutmatus ja soovimatus viia seda mingisuguselegi väljapoole kommunikeeruvale tasandile.

Murrangut ei toonud ka selle sajandi alguses interdistsiplinaarsete kunstide osakonna ehk IDK asutamine EKA juurde, mis keskendus *performance*-kunstile selles vallas suuresti 80ndate väärtusi kandva **Jaan Toomiku** juhendamisel, kuigi seal on eelmise kümnendi jooksul õppida üritanud nii **Katrin Essenson**, **Krõõt Juurak** kui ka **Riina Maidre**, keda võib seostada jätkuvalt *performance*-teatri mõistega.

Performance ise taandus kunstimaailmas üheksakümnendatel video ja foto kõrval meediumina tagaplaanile. Nii ei olegi midagi imestada, et *performance*-teatri võtmes käsitletavaid praktikaid eriti esile ei kerkinud. See puudujääk oli ka üks põhjuseid, miks sai loodud 2005. aastal koos Priit Rauaga **NU Performance Festival**, mille eesmärgiks oligi uue performatiivse praktika kodustamine ja maaletoomine, näidata nii Gob Squadi, Baktruppeni kui ka teiste etendusi ning teisalt produtseerida kohalike kunstnike *performance*'eid. Üks olulisemaid NUPFi tegusid oli ka **Leonhard Lapini** 1980. aastal noorsooteatris lavastatud „Multiplitseeritud inimese" *reenactment* Von Krahlis, millel on kahtlemata nii tehnoloogilise teatri kui ka *performance*-teatri ajaloo seisukohalt äärmiselt oluline koht kohalikus kultuuriloos.

Samas on viimasel ajal hakanud *performance*'i praktika ka kujutava kunsti taustaga artistide hulgas uuenema. **Sandra Jõgeva** on teinud viimasel paaril aastal autobiograafilisi loeng-*performance*'eid, mida ta ka *stand-up*-tragöödiateks nimetab. 2010. aastal lõpetas IDK magistrantuuri **Mai Sööt**, kelle etendused ja eriti tema magistritööna valminud „Ekstaas" (2010), mis käsitles paastu ja loomingu vahekordi, on huvitavad katsed ühendada klassikalisi kehakunsti ja feministliku *performance*'i praktikaid teatraalsema eneseväljenduse ja koreograafiaga. Samuti meenub selles kontekstis koreograafi taustaga **Henri Hüti** ja maalikunstniku taustaga **Mihkel Ilusa** „Kapriisid" 2011. aastast. Samas on need aga siiski pisut liiga juhuslikud näited, et rääkida mastaapsest diskursiivsest pöördest.

Eesti *performance*-teatri ajaloo kontekstis ei saa kahtlemata jätta mainimata ka **Andrus Laansalu** *alias* **Andreas W-d** ning Tartu Teatrilabori tegevust, ent paraku tean ma sellest üsna vähe ja sedagi vähest peamiselt loetu põhjal, kuid ma usun, et neil on suuri teeneid justnimelt tehnoloogilise, installatsiooniteatri initsieerimisel Eestis. Esile on kerkinud ka **Cabaret Rhizome**, mille retroesteetiliste valikute, avangardi pila ning moraliseeriva konservatiivsusega seoses on mul kohati suuri küsimärke, kuigi samas on nende etenduste puhul seosed *performance*-teatri praktikatega vägagi selged.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et praeguseks on *performance*-teatri keel täielikult adopteeritud ning Eesti teatris opereeritakse sellega üsna vabalt, piisab kui vaadata kas või NO teatri suhteliselt lõtvu ümberlülitusi erinevatesse režiimidesse, Kanuti Gildi SAALi jätkuvat tegutsemist ning katsetusi Krahlis. Samas on sündimata selline puhas *performance*-teatri trupp *à la* Showcase Beat Le Mot või She She Pop, millest ma ausalt öeldes tunnen praeguses väga kirjus kunstipildis kõige rohkem puudust. Selle ootusega täidetud tõdemusega olekski ehk paslik praegu lõpetada.

Käesolev artikkel põhineb Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühenduse aastakonverentsil „Nulli ja lõpmatuse vahel: eesti teater 2000. aastatel" peetud ettekandel 5. jaanuaril 2013.

1 Andres Maimik „Täidan, täidan laeva", Eesti Ekspress, 07.07.2001.
2 Marvin Carlson „Performance: a Critical Introduction", 2003, lk 81–83.
3 Michael Vanden Heuvel „Performing Drama / Dramatizing Performance", 1991, lk 8–9.
4 Roselee Goldberg „Performance Art: From Futurism to the Present", 1993, lk 184–202.
5 Vt nt Joshua Sofaer „What is Live Art?" (www.joshuasofaer.com/2011/06/what-is-live-art).
6 Bonnie Marranca, ed. „The Theatre of Images", 1977 (viide Sara Jane Bailes „Performance Theatre and the Poetics of Failure", 2011, lk 18).
7 Hans Thies Lehmann „Postdramatic Theatre", 2006 (1999), lk 23–24.
8 Elinor Fuchs „The Death of Character: Perspectives on Theater After Modernism", 1996 (viide Sara Jane Bailes „Performance Theatre and the Poetics of Failure", 2011, lk 21).
9 Sara Jane Bailes „Performance Theatre and the Poetics of Failure", 2011, lk 21–22.

TUDENGITEATRITE MAAGILINE MAAILM

Müürileht haaras sabast ja sarvedest neljal tudengiteatril, mis on Eesti harrastusteatrite hulgas tugevalt kanda, nime ja mainet kinnitanud. Eks on nii mõnigi kord juhtunud, et harrastajad suudavad mõnele professionaalilegi silmad ette teha. Trupid räägivad, kes nad on ja mida teevad. Ehk leiab ka mõni Müürilehe lugeja endale siit uue huvitava trupi, mille tegemisi jälgima asuda või millega liituda.

Tartu Üliõpilasteater. Vasakult Kätlin Armei, Enor Niinemägi ja Kristin Uusna lavastuses „Õnnestunud elu". Foto: Merilyn Merisalu.

T-teater. Foto: Uku Rooni

Tudengi teatri trupp Altermannid. Foto: erakogu.

Improgrupp Jaa. Foto: Mikk Pärast.

Tartu Üliõpilasteater – mõnus nagu grupikas

Sven Paulus ja Enor Niinemägi

Tartu Üliõpilasteatri eellugu ulatub otsapidi 1960ndatesse, kui TÜ juures tegutses vaheldumisi näitering või draamastuudio. 1993. aastal aga tuli kokku kamp näitlemishimulisi tudengeid, kes panid aluse Tartu Tudengiriigi Nõmeteatrile. Hetk enne sajandivahetust kasvas sellest välja Tartu Üliõpilasteater. Ettepaneku moodustada poolprofessionaalne teater tegi lavastama tulnud Kalev Kudu, kes on senini teatri kunstiline juht. Aegade jooksul on käinud TÜTist läbi üle 150 inimese, kellest osa on läinud teatrikoolidesse, saanud näitlejateks ning lavastajateks. Mõne viimase aastaga on siirdunud TÜTist Viljandi kultuuriakadeemiasse ning lavakasse õppima 15 inimest. Samas on olemas piisav kogus nn raudvara, kes on kujunenud aastatega teatri tugisammasteks ning hoolimata tudengistaatuse minetamisest kannavad hoolt jooksvate ning tehniliste küsimuste eest.

TÜT on jõudnud nii loominguliselt, majanduslikult kui ka organisatoorselt seisu, kus lisaväärtuste loomine selle kvaliteeti ja kunstilist potentsiaali oluliselt võimendaks, *status quo* säilitamine aga senitehtule suure tagasilöögi annaks. Tajutavad raskused on oma statsionaarse prooviruumi ja produtsendi puudumine, TÜTi käsitlemine huviringina, nägemata selle asutuse tegelikku potentsiaali olla praktikavõimaluseks nii TÜ teatriteaduse tudengitele kui Viljandi kultuuriakadeemia lavakunstide osakonna tudengite jaoks. Positiivse näite-

T-Teater – ütle T!

Piret Eesmaa

T-Teater on Tallinna Tehnikaülikooli tudengiteater, mis on sündinud siirast soovist teha teatrit. Seesama siiras soov ongi kogu truppi edasiviivaks jõuks. Mõnikord on seda rohkem, mõnikord vähem, aga vähemalt viimase 11 aasta jooksul on seda alati olnud piisavalt selleks, et teater kasvaks ja areneks. Seda siirust on publiku sõnul ka laval näha ning seda tavaliselt tudengiteatri juures kõige rohkem armastataksegi.

T-Teatrile panid 2001. aastal aluse kaks TTÜ „rebast", kes olid mõlemad kooliteatri taustaga. Nad ei läinud teatrikooli, aga tahtsid teatrit ikka edasi teha. Kuna tehnikaülikoolis seda võimalust siis ei olnud, otsustasid nad lihtsalt luua ühe teatri, kus saaks teatrit teha. Ja tuli välja, et rauakoolis oli teatrihingega inimesi peale nende veel küll ja küll, alustades tollasest rektorist Andres Keevallikust, kes ideele algusest peale kahe käega kaasa aitas, ja lõpetades kõigi nende tudengitega, kes juba 11 aastat igal sügisel T-Teatri vastuvõtukatsetele tulevad. Trupi koosseis muutub igal aastal – keegi otsustab minna, keegi otsustab tulla, keegi, kes on ära läinud, otsustab naasta. Vahelduvatele nägudele lisaks on trupis ka inimesi, kes püsivad paigal ja leiavad ikka aastast aastasse vähemalt kaks korda nädalas aega, et tulla töö ja pere kõrvalt teatriproovi, kuigi nad pole juba ammu enam tudengid. See on kindlasti üks põhjustest, miks T-Teater on, nagu ta on, ning see on omane kindlasti kõigile tudengiteatritele. Mis see on, mis neid inimesi ikka ja jälle selle tegevuse juurde tagasi toob?

T-Teater on toonud lavale üheksa etendust, esinenud Tallinnas, Viljandis, Tartus, Kärdlas, Kuressaares, Rakveres, Turus, Londonis. Elanud oleme TTÜ (vanas) kolmandas ühikas, Teatrilaboris (nüüd Cabaret Rhizome), Telliskivi loomelinnakus. Nüüd tegutseme taas TTÜ linnakus eelmisel aastal valminud Tudengimajas. Meie lavastajateks on olnud Kristel Leesmend, Tamur Tohver ning tänaseni on suutnud meiega vastu pidada Margo Teder (mille eest oleme talle igavesti

Altermann – alternatiivsete ideede vann

Hedvy Altermann ja Kadri Altermann

Kõik algas Suurest Paugust. Ehk kui Auli Auväärt asutas MTÜ Altermanni raames tudengite trupi. Ja nii saidki meist altermannid. Kelle jaoks meelelahutusekilluke rutiinsesse argipäeva, kelle jaoks vabastav elamusehetk, kelle jaoks tõsiseltvõetav missioon, kelle jaoks päikesekiir, mis muutis elu kardinaalselt, kelle jaoks koht, kus on head sõbrad koos, kelle jaoks teatrialane eksperiment – ühisosana tunnetame aga kõik, et tudengiteater on meis midagi muutnud ja sümbioosi tagajärjel on tekkinud täiesti uus kooslus. Meie – altermannid. Koos veedetud aeg – mängulised proovid, kus saab palju naerda ja improviseerida, töised, eesmärgistatud hiliste õhtutundideni kestvad proovid nälgimisvastaste näksidega peale pikka kooli- või tööpäeva, ühised jõulu-, sõbra- ja igasugu muud päevad, vaikivad üksmeelsed hingekeelsed hetked lava taga enne etendusi... Kõik see on meid kokku põiminud. Ja seda ei kirjelda paremini ükski sõna kui lihtsalt TudengiTEA(L)TERmann – mitte demokraatlik diktatuur, vaid demokraatlik anarhia.

Ja see kõik ongi põhjus, miks me ei jäta kaks korda nädalas Tiigi seltsimajja või Lille majja kokku tulemata ja proovi(ta) mata. Sest me ei mõtle, et me ei taha. Sest me tahame. Ja tudengiteatrit peakski tegema seetõttu, et tahetakse – teistmoodi poleks see enam õige asi. Eks ta ikka üks lurr ole, kui Tõnissoni tsiteerida. Seetõttu oleme kõik retseptid ise välja mõelnud (ja supi ära ka söönud) ehk lavastused valmivad alati trupivaimust vaimustatuna ja mine tea – ehk kunagi an-

Improgrupp Jaa! töötab improsünergia jõul

Rahel Otsa

Improgrupp Jaa! sai alguse ühel 2009. aasta sügisõhtul mõttest ja vajadusest hakata avastama omal käel Eestis seni veel vähetuntud teatriliiki improteatrit. Osad Improgrupp Jaa! esimese koosseisu liikmed olid käinud siin töötubasid korraldanud soome impromeistrite koolitustel ja saadud õppetundidest see idee vaikselt idanema hakkaski. Improteater on selles mõttes üsna omapärane kunstiliik, et sellega tegelemine avaldab osalistele endile kohest positiivset ja ligitõmbavat mõju. See ei tähenda, et improtamist ei peaks harjutama nagu iga teist publiku ees ettekantavat esitlust, aga improteatri endaga kaasas käiv filosoofia on lihtsalt nii elujaatav, et impro harjutamine on lihtsalt sõna otseses mõttes puhas rõõm. Ja eks see ole ka põhjuseks, miks meie tegevus aina kasvanud ja laienenud on. Meie Tallinna grupi kõrvale on tekkinud ka väga aktiivselt tegutsev grupp Tartus ja improstuudio Tallinnas, mis pakub kõigile soovijatele võimalust improga tegeleda, kohustuseta seda hiljem laval esitada. (Selgituseks siis, et Improgrupp Jaa! üheks eesmärgiks on ka improtehnika abil loodud etenduste andmine ja selle teatriliigi populariseerimine. Improstuudio toimub veidi vabamas

Teatrite ankeedid

Tartu Üliõpilasteater

- Asutati: 1999. aastal
- Asutajad: Auli Auväärt, Sven Heiberg, Ester Vaitmaa, Evelin Silgo, Indrek Tulp, Sven Paulus, Tanel Jonas, Randel Veerits, Silja Helistvee, Indrek Apinis, Andreas Aimse, Kristjan Kaljund, Mari Arold, Marko Mäesaar ja Kalev Kudu
- Ruumid: oma prooviruum puudub, kasutatakse erinevaid Tartu ruume, näiteks TÜ peahoone, üliõpilasmaja, Genialistide klubi
- Mängukavas: „Õnnestunud elu" (lavastaja Kalev Kudu)
- Proovisaalis: märtsis esietenduvad „Rääkiv inimene" (Jüri Ehlvesti novelli põhjal, lavastaja Kalev Kudu), „Elad muudkui ja ei märkagi, kuidas teise ilma satud" (tekst Pavel Prjaško,

lavastaja Enor Niinemägi)
• Hetkel lavastamas: Enor Niinemägi ja Kalev Kudu
• Internetis: www.ut.ee/teater, otsi ka Facebookist

T-Teater

• Asutati: 2001. aastal
• Asutajad: Marko Kiisa ja Kaidi Lillep
• Ruumid: Tallinnas TTÜ Tudengimaja
• Mängukavas: „A. on keegi teine" (TTÜ linnakus)
• Proovisaalis: kevadel esietendub „Puukoristajad"
• Hetkel lavastamas: Margo Teder
• Internetis: www.tteater.ee, otsi ka Facebookist

Altermannid

• Asutati: 2008. aastal
• Asutaja: Auli Auväärt
• Ruumid: Tartus Tiigi seltsimaja ja Lille maja
• Proovisaalis: „Arm" (omalooming)
• Hetkel lavastamas: Kadri Toomsalu ja Evelin Rootsi
• Internetis: „Altermanni näitemängutrupp" – otsi neid Facebookist

Improtrupp Jaa!

• Asutati: 2009. aastal
• Asutajad: Piret Soosaar ja Rahel Otsa
• Ruumid: Tallinna Toomklubi
• Proovisaalis: praegu väljatöötamisel üks uus formaat, mida nähti eelmisel aastal Soomes toimunud rahvusvahelisel improfestivalil; plaan sellega välja tulla Viljandis veebruarikuus toimuvatel Tudengite Teatripäevadel
• Hetkel lavastamas: ühislooming
• Internetis: www.jaa.ee, otsi ka Facebookist

na oleme kaasanud TÜVKA inimesi lavastusprotsessi, võimaldades neil oma kursusetööd meie juures teha.

TÜTi võib kirjeldada mitmeti. Ühelt poolt võiks öelda, et see on arenev ning iseorganiseeruv kaos. Teisalt jälle tõdeda, et tegu on huviliste inimeste seltskonnaga, keda ühendab professionaalne kirg ja armastus teatri erinevate esinemisvormide vastu. Kus mujal võiksid näha ühe eesmärgi nimel ennastunustavalt tegutsemas (praegust ehk tulevast) keemikut, arsti, psühholoogi, teatriteadlast, veterinaari, filoloogi või filosoofi? Lisaks stuudiotööle ja lavastuste väljatoomisele (mida on kogunenud TÜTi kontole nüüdseks enam kui 30) käiakse omavahel tihedalt läbi ka vabal ajal ning jagatakse rõõmsameelselt erisuguseid maailmavaateid. Ühtne vaim tekib tihtilugu reisidel ehk välisfestivalidel käies. Või näiteks teatri suvekoolis, kus tudengnäitlejad võivad end hommikusse laulda. Eelkõige on see teater koht, kus õppida hetkes olemist ja usaldust kõigi ja kõige toimuva vastu, sest nagu eluski tuleb lavalgi ette ootamatuid olukordi. Samamoodi saab käed külge panna teatri tehnilise poole juures – kleepida plakateid ja müüa pileteid, kujundada helipilti, ehitada üles lava ja hoolitseda kostüümide eest ehk pista nina sisse asjadesse, millega teatrikülastajana eales kokku ei puutuks.

TÜTi roll Eesti ja Tartu teatrielus on rikastada kultuuripilti, tuua publikuni uusi kaasahaaravalt julgeid lavastusi, mida riigiteatris või harrastusteatris tavaliselt ei kohta. Uute autorite tutvustamine, tabuteemade kõnetamine ning vajadusel vindi peale keeramine – seega provokatsioon ja piiride nihutamine kuuluvad vaieldamatult TÜTi arsenali.

tänulikud). Senine publikurekord ehk 84 inimest ühel etendusel saavutati Nikolai Gogoli „Sineliga" Telliskivi loomelinnakus. Materjalivalik hõlmab nii klassikat (nt Shakespeare'i „Lõpp hea, kõik hea") kui ka kaasaegset teatrit ning oleme ka ise materjali loonud. Möödunud aastal mängisime tükki pealkirjaga „Meie elu köögis", mis oli pandud kokku ühisel inspiratsioonil põhinevatest lugudest.

Meil on vaja neid inimesi, seda tegevust, seda sehkendamist ja seda toimetamist. See ei ole ainult näitlemine, mida me seal teeme, see on terve teatri toimima panemine. Lisaks loomingulisele poolele sisaldab see ka päris palju organiseerimist, mille me kõik ise teeme, alustades raamatupidamisest ja promost ning lõpetades lava valmisseadmisega. Sellel kõigel on mingi eriliselt magus maik. Me oleme nõus selle eest lausa peale maksma ja maksamegi – 7 eurot kuus. Odavam kui nii mõnigi teine hobi, aga vastu saab selle eest hindamatus koguses energiat, kogemust ja värskust.

Tudengiteater on meie spunk. Ja kui sa ei otsi spunki, siis ei jää sa ka tudengiteatrisse pidama... Isereguleeruv mehhanism. Vot see on veel üks sõnaühend, millega T-Teatrit kirjeldada, sest meil puudub organisatsioonisisene hierarhia. Igaüks võtab ise endale vastutuse, mitte keegi ei ladusta seda kellegi õlule. Ja selline õhkkond tekitabki selle, mida meie vaataja meie esituses näeb – mingi värske energia.

Iga aasta Viljandis toimuvatel Tudengite Teatripäevadel öeldakse meile kõigile ikka: „Mässake! Tehke midagi pöörast! Te ei pea raha teenima, rääkige ausalt südamelt ära, mis teie hinge kriibib!" Tegelikult me natuke ikka peame raha ka teenima ja tühjale saalile ei meeldi kellelegi esineda, aga eks me ikka üritame selles suunas tüürida, et teha midagi pöörast ja natuke mässata. Mis tudengiteater me muidu oleks! Kes see siis veel mässab kui mitte tudeng! Viimasel ajal mässatakse muidugi üha tihedamini ka „päris"-teatris, aga maailm on täis põnevaid lugusid. Ma ei usu, et Eestis nii palju teatreid oleks (koos kõigi harrastusteatritega kokku), et me hakkaks üksteise eest huvitavaid lugusid ära rääkima.

name ka kaua hellitatud kokaraamatu välja...?

Altermannid – nagu nimigi vihjab – otsivadki alternatiive. Tavalist saab ju ometi ka imelikustada. Miks minna otse, kui saab ka ringiga? Miks jääda foorumiteatri juurde, kui on veel olemas komöödia? Ja miks üldse komejantida, kui saab ka draamakuningannatada? Ja milleks üldse draamat teha, kui krimka hoiab pulsi kõrgel? Ja milleks üldse nii pikalt rääkida, kui saab ka öelda, et Altermann on tudengiteater, mis on teatraalselt isepäine?

SÕNASTIK *(mitte lavale ilmumise ega kronoloogilises ega üldse mingis järjekorras)*
retseptid – näidendid
kokaraamat – näidendiraamat
lurr – täielik jamaaaa! (mitte segi ajada supiga!)
supp – olukord, kus altermannid mõtlevad, et oleks ka lihtsamini saanud ja suur tükk ajab suu lõhki või lausa hauda, aga ikkagi närvad end kõigest läbi, mis ette võetud, ega anna teps mitte alla, vot
ringiga – keerulisemat teed pidi
eksperiment – võimalus teha kõike, mis pähe tuleb
demokraatlik diktatuur – lavastajateater
demokraatlik anarhia – kõik võivad mässata (enda arvamust avaldada) seni, kuni tulemuseks on kompromiss (kõiki rahuldav)
TudengiTEA(L)TERmann – tudengiteater + Altermann = tudengite teater Altermann
altermann – (nimisõna) Altermanni trupi liige, (persoon) Theodor Altermann
[tühik] – loe ridade vahelt

vormis ning selle eesmärgiks on pigem anda kõigile soovijatele võimalus lihtsalt lõbusalt aega veeta ja ennast improteatri tehnika abil arendada. Aga juhtub ka, et stuudio liikmed saavad hamba nii verele, et tulevad esinemisgruppi üle.)

Improteatri võlu ja valu seisneb selles, et impromeetoodika sunnib kõiki trupis olijaid laval toimuvasse võrdselt panustama. Kuna loo kulg ei ole ette määratud, siis võib iga näitleja oma järgmise pakkumisega seda muuta ja seetõttu peavad kõik lavalolijad olema väga tähelepanelikud. Seega on impros tugeval kohal nii koosloomise sünergia kui ka pidevalt kaasamõtlemise vastutus. Aktiivne kaasalöömine laval mõjutab aga ka kindlasti impronäitlejate proovivälist ellusuhtumist ning seega võib öelda, et improviseerimisest saabki väga kergelt ka elustiil. Kõik Improgrupp Jaa! liikmed pole küll enam tudengid, aga kuna improtamise juures on väga oluline olla avatud silmaringi ja ellusuhtumisega, siis võib vabalt öelda, et me kõik oleme vaimult väga nooruslikud. Oma lühikese tegutsemisaja jooksul oleme käinud esinemas nii erinevates paikades üle Eesti kui ka mitmel korral meile lähimas improvabariigis Soomes, kus tegutseb kuulujuttude põhjal vähemalt 200 truppi. Loodame tulevikus kindlasti veel rohkem ise reisida ning ehk põnevamaid välismaised improtruppe ka siia esinema kutsuda. Ikka selleks, et ka meie endi impromaastik siin Eestis mitmekülgsemaks muutuks.

Eesti Teatri Agentuuri 2013. aasta näidendivõistlus

Eesti Teatri Agentuur ootab võistlusele uusi algupäraseid teatritekste nii alustavatelt kui ka juba kogenud näitekirjanikelt, dramaturgidelt, kirjanikelt, teatripraktikutelt ja -huvilistelt. Võistlustööd ei tohi olla avaldatud ega lavastatud enne 2013. aasta novembrit. Pikkuse, žanri- ega teemapiiranguid uutele näidenditele ei esitata.
Võistluse preemiafond on 6500 eurot.

Eesti Teatri Agentuur (enne 2008. aastat Eesti Näitemänguagentuur) on võistlusi korraldanud alates 1995. aastast. Nende hulgas nii lastele- ja noortele suunatuid kui ka koostöös naaberriikidega läbiviiduid. Mullusel mononäidendite võistlusel, mille korraldas Eesti Teatri Agentuur koostöös rahvusvahelise teatrifestivaliga Monomaffia, sai peapreemia kirjaniku ja poeedina tuntud Tõnu Õnnepalu kirinäidend „Vennas".

Kaheksateistkümne aasta ja kokku neljateistkümne võistluse jooksul on lavale, teleekraanile ja raadioeetrisse jõudnud üle kolmekümne võistlusteksti. 2011. aasta näidendivõistluse võidutöö „Näha roosat elevanti", mille autoriks on Piret Jaaks, esietendub PolygonTeatris 2. veeburaril 2013. Paljud võidutöödest on lavastamisel juba mitmendat korda ning mitmed neist on tuntust kogunud ka väljaspool Eestit. Varasemate võitjate seas on olnud praeguseks juba tuntud kirjutajad Jaan Tätte, Mihkel Ulman, Urmas Lennuk, Urmas Vadi, Jaan Undusk, Loone Ots, Martin Algus jt.

Võistlustööde esitamise tähtaeg on **15. juuli 2013** ning need tuleb saata järgmisel aadressil:
Eesti Teatri Agentuur
Narva mnt 1, pk 439
10504 Tallinn

Võistlusel osalemise tingimused
• Võistlusele on oodatud algupärased näidendid; pikkuse, žanri- ja teemapiiranguid ei ole.
• Võistlustööd palutakse esitada viies eksemplaris masina- või arvutikirjas ning soovitatavalt ka ühel elektroonilisel infokandjal.
• Autori nime asemel palutakse kasutada märksõna ning lisada võistlusnäidendile suletud ümbrik autori nime ja kontaktandmetega.
• Võistlustööd ei tohi olla avaldatud ega lavastatud enne 2013. aasta 1. novembrit.
• Võistlustöid ei tagastata.

Võistlustöid hindab seitsmeliikmeline žürii, kuhu kuuluvad näitlejad, lavastajad ja teatriteadlikud kirjutajad. Näidendivõistluse võitjad kuulutatakse välja septembris Tartus festivalil DRAAMA.

PREMIERE 2013: KELLEGA MEIL ON AU?

Küsis Teve Floren

Sõltumatu Tantsu Ühendus on meid ikka julgete ja omanäoliste tantsukunstnike töödega kostitanud. Juba viiendat aastat järjest ,,prömjeerivad'' meie ees noored põnevad koreograafid, kes on saanud võimaluse tuua STÜ toel publikuni oma esimese suurema tantsulavastuse. Tänavu on väljavalituid kaks: Triin Marts lavastusega ,,Kirke'' ja Helena Krinal tööga ,,Lulu ja Maru''. Teie ees on intervjuu Triin Martsiga.

Tegeled oma töös nõiateemaga?
Ideekavandis, mille STÜle esitasin, kirjutasin jah, et mind huvitab nõia-motiiv – aga mitte nii teatraalses võtmes, kui võiks eeldada. Mulle pakub huvi nõid kui läbi ajaloo jookstnud tüüp. See, mille alusel on üldse kunagi kedagi nimetatud nõiaks, mille alusel keegi ütleb, et mina olen nõid. Neid tüüpe on olnud väga erinevaid – on müüte, kus nõid on see tark inimene, kelle poole pöördutakse, teistes on ta kuri nõid, kes toob õuna ja tahab kangelannat ära tappa, keskaja nõiaprotsessid olid juba hoopis omaette müstiline kultuurinähtus. Kuidas ja miks on selle sõna tähendus muutunud?

Triin Marts GreenFieldil. Fotod: Taavi Rekkaro.

Otsustasingi kirjutada sellest, mis mind teoreetiliselt huvitab. Aga samas, kui nüüd minna tantsu juurde, siis üldiselt kahtlen, kas tants peaks tegelema selliste suurte sotsiaalsete teemade ja probleemidega, kas tegu on ikka õige meediumiga. Sest kui asjast saab palju rohkem rääkida ja see on ka teoreetilises plaanis väga huvitav, siis kas sellest on mõtet tantsu teha. Lisaks taandab tõlkimispüüe tantsu vaid vahendiks ja seeläbi alahinnatakse liikumist kui midagi iseenesest väärtuslikku või ainulaadset. Ja teisest küljest, kui võtta puhas liikumine, abstraktne tants, mis on puhtalt geomeetriale üles ehitatud, siis see on ilus, aga see ei lähe korda. Vähemalt mitte minule. Võib-olla proovingi leida tasakaalu – et ei jätaks külmaks, aga et tõlgendus ei oleks nii täpselt vaatajale ette antud.

Lavastuse tutvustuses selgitad, et lähtud arusaamast, et maailm ei tööta narratiivides, vaid kujuneb fragmentidest, eredatest hetkedest ja ümbritsevast vormitust hämarusest. Kas näedki maailma nii või pigem eksperimenteerid mõttega?
Näen ka maailma niimoodi. Ma ei ole lookirjutaja, isegi peas ei loo ma selliseid põhjus-tagajärg-lugusid. Pigem on hetked, mis jäävad särama.

Minu jaoks oleks kurb, kui vaataja etenduselt koju minnes meenutaks, et oh, lõppes nii, tore lõpp oli. Pigem meeldiks, et jääks meelde seigad või mingisugune üldine tunne.

Kui oluliseks pead hallata kõike laval toimuvat – detailidest tervikuni? Ehk kui suur „kontrollifriik" oma tööde puhul oled?
Mulle meeldib, kui tõlgendusfookus jääb lai, ja arvan, et seda on väga raske kontrollida, kuidas inimene midagi mõistab. Aga samas eelistan kontrollida visuaalset fookust. Sest tegelikult on see, mida vaadatakse, ja see, mida aru saadakse, kaks täiesti erinevat asja. Kui ma tegelen kätega, käte liikumisega, siis ma tahan tähelepanu sellele suunata, mitte taustale või lakke või jalgadele. Nii et selles suhtes mulle meeldib vaataja tähelepanu ka valguse ja heliga juhtida.

Koreograafi ja lavastajana tegeled sa peamiselt terviku ja liikumisega. Kuidas sa valid enda kõrvale inimesed, kellele sa usaldad heli ja valguse ja teised olulised lavastuse komponendid?
Pigem selle järgi, keda ma inimestena usaldan ja kelle tööd on siiamaani kokku läinud sellega, kuidas mina asju näen. Villu (Konrad – toim.) tegi minu koreograafi lõputööle valguse ja olin väga rahul. See oli ühest küljest see, mida tahtsin, aga teisalt ka rohkem, kui ma oskasin ette kujutada. Taneliga (Kadalipp – toim.) olime koos muusikaprojektis „Painter's Job". Laval oli kolm muusikut ja mina sattusin juhuslikult n-ö kunstniku rolli – eesmärgiks oli leida improvisatsiooni teel sümbioos muusika ja maalikunsti vahel. See oli väga vahva kogemus. Lisaks on Tanel väga tore ja katsetamisaldis.

Dramaturgiline tugi Kai (Valtna – toim.) oli mu õppejõud. Temaga toimub pidev arutelu, siiamaani küll suuremas osas kirja teel, aga sellest on juba palju abi – oma mõtete teadlik sõnastamine ja läbikirjutamine aitab mul selgemalt aru saada, kuhu ma oma tööga liigun.

Ettenäitamisel kuulsime, et inimesed interpreteerisid nähtud episoode väga erinevalt. Mis tundeid see sinus kui autoris ja esitajas tekitas? See oli sulle ootuspärane?
Jah, mainisin ka enne, et mulle meeldib tõlgendamisruumi jätta, aga minu jaoks oli kõige meeldivam kompliment see, et keegi ütles, et hakkas füüsiliselt toimuvale kaasa elama. See on mulle endale tantsu vaatamisel üks nauditavam osa, kui jalg hakkab tõmblema ja füüsiline empaatiavõime töötab.

„Kirkes" on üks episood, kus sa liigud põlvili publiku poole, selg ees. Mida sa sellega öelda tahad?
Kui ma mingit teoreetilist teemat käsitlen, siis üldjuhul mul tekivad liikumuslikud visuaalsed kujundid, mis on sellega seotud, aga tavaliselt ma isegi ei taha nende tähendust täpselt sõnastada. Seda liikumist tehes ma küll saan aru, mida see võib tähendada, aga teadlikult väldin sellega tegelemist. Minu põhipaanika ongi tavaliselt see, kui mul hakkab liiga ühetähenduslik joon tekkima, sest ma kaotan liikumise vastu huvi, kui saan aru, mis ta täpselt on.

Dramaturgilise toe puhul tõid välja just sõnadesse panemise positiivse mõju…
Verbaliseerimine on oluline pigem selles protsessis, kus ma töötan liikumisega või sellega, mida see minu jaoks tähendab, pean silmas koreograafiat iseenesest ehk tantsuga seotud „metajuttu". Arvan, et tantsuetenduse puhul on suur sisuline lahtiseletamine enamasti ülearune. On hea, kui tekivad seosed, nad tekivad mul endal ka. On huvitav, kuidas ükskord on üks tähendus, teinekord teine, aga mulle meeldibki, et neid jääb palju, ja ma ei taha seda konkreetset ühte suunda juhtida. Näiteks põlviliolek on väga tähendusrikas asend ja mulle meeldib sellega mängida, et vaadata, kas seda on võimalik teha totaalselt abstraktseks, kas ühel hetkel kaob ajalooline taak ära, kas see on üldse võimalik.

Kas su käekiri on tantsukunstniku ja maalikunstnikuna sarnane?
Maalikunstis olen ma alles nii õppimisfaasis, et iga töö on tehniline avastus, „näe, nii saab ka pintsliga teha!". Aga mõlemas vallas olen saanud tagasisidet, et mul on puhas ja selge joon. Ma ei tea, kas see on hea või halb, see ei ole tahtlik ega taotluslik, võib-olla on see mu iseloomuomadus, aga selle vastu ei hakka ma vägisi töötama.

Mida sa tahaksid oma edasistes töödes koreograafina edasi anda?
Pigem ma ei sõnastaks, mida ma tahan teha, vaid kuidas. Mulle meeldib detailide läbitöötatus ja mõtestatus enda jaoks ja ma loodan, et seda on näha ka mu töödes. Tantsus tahaksin tegeleda keha- ja liikumiskesksete asjadega, mitte väljaspoolsete teemadega; kuidas keha suudab liikumisega midagi edasi anda ja endas kanda.

Triin Martsi "Kirke" Ja Helena Krinali "Lulu ja Maru" etenduvad Sõltumatu Tantsu Ühenduse produktsioonina sarja Premiere raames 12., 13., 15., 16. veebruaril ning 22., 23. märtsil Tallinnas Okasroosikese lossis ja 18. veebruaril Tartu Uues Teatris.

Koreograafi CV

Nimi: **Triin Marts**
Sünniaeg: 01.11.1987

Hariduskäik
al 2012 Tartu Ülikool, maalikunst
2006–2011 TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, tantsukunst (sügis 2009/2010 Palucca Schule Dresden Saksamaal vahetusüliõpilasena)

Töid tantsija/koreograafina
2011 „Kodustatud oravatest, maanteedest ja muutustest" (TÜ VKA koreograafi kutse lõputöö tantsulavastus)
2010 „Seltskondliku vestluse kunst" (TÜ VKA tantsuõpetaja kutse lõputöö tantsulavastus)
2009, 2010, 2011 suved „Body Lounge", Eesti etendused, koreograaf Ina Stockem (tantsija)

Tantsuõpetajana
Alates sügis 2012 Tähtvere Tantsukeskus – *jazz*-moderntants, ballett täiskasvanutele, kaasaegne tants
Suvi 2009 Koolitantsu suvelaager 2009 – grupitöö juhendaja
Talv – kevad 2009 SA Eesti Tantsuagentuuri Tantsukeskus, Kaie Kõrbi balletistuudio – loovtants 5–7-aastastele

PLAHVATUSLIKKE KATSETUSI DOKUMENTAALFILMIS

Terje Toomistu

Maailmarändur ja antropoloogiadoktorant Terje Toomistu kirjutab Amsterdami dokumentaalfilmifestivalist IDFAst ning peatub pikemalt ka Hollandi-Ameerika filmitegijate duo **Kel O'Neilli** ja **Eline Jongsma** installatsioonil, esitades neile mõned küsimused.

Foto: Terje Toomistu @IDFA

Igal aastal Amsterdamis toimuvat IDFAt (*International Documentary Film Festival Amsterdam*) peetakse maailma suurimate dokumentaalfilmifestivalide ässaks. Just IDFA kipub olema see koht, kus esilinastuvad mitmed aasta tähtsaimad tõsielufilmid, mis leiavad sealt edasise teekonna lugematutele teistele festivalidele. IDFA püüab tõsta esile stilistiliselt huvitavaid, eriliselt uuenduslikke ning olulistest sotsiaalsetest teemadest kõnelevaid filme. Sellest piisab, et lennutada kokku tuhandeid fänne ja professionaale üle maailma. Või on siin ka omaette motiiviks *business as usual*, kuivõrd IDFAt võib pidada pigem tööstuse- kui publikukeskseks festivaliks, kus seltsivad festivalide korraldajad, produtsendid, autorid ja meedia esindajad.

Üheteistkümnepäevase festivali jooksul linastub üle paarisaja värske dokumentaali, mis võivad erineda üksteisest radikaalselt nii sisult kui vormilt. Paralleelselt uue toodanguga väisavad ekraane ka mitmed retrospektiivid, aasta jooksul teistel filmifestivalidel end tõestanud filmid (programm Best of Fests) või valik varasemaid tähtteoseid. Nii leiab vaatamist igale maitsele – kõrvuti linastusid hingestatud draama motoneuroni tõve põdevast inglasest ja tema viimaste elupäevade ühepoolsest kirjavahetusest oma paariaastase pojaga („I Am Breathing", režissöörid Emma Davie, Morag McKinnon); särtsakas feministlik sissevaade ilu ja seksikuse konstruktsioonidesse USAs („Sexy Baby", režissöörid Jill Bauer, Ronna Gradus) või kummaline Põhja-Korea perspektiivist kirjutatud Lääne meediaühiskonda kritiseeriv essee („Propaganda"), mis oli kogunud IDFAl linastumise ajaks Youtube'is üle neljasaja tuhande vaataja, kes Uus-Meremaa „sala-autorite" meeleheaks tõenäoliselt arvasid, et film ongi toodetud Põhja-Koreas.

Võib-olla kõige radikaalsemal viisil tekitasid põnevust IDFA programmid DocLab ja Paradocs, mis püüdsid näidata suundi, kuidas jutustatakse dokumentaalset lugu tulevikus. Siin on märksõnadeks uuendus, eksperimentaalsus ja seiklus mööda ristmeedia peadpööritavat platvormi. Digitaalselt esitletakse interaktiivset insomniapäevikut („A Journal of Insomnia") või jagatakse õpetusi noortele linlastest lapsevanematele („Mödern cøuple").

Pikemalt peatusin Hollandi-Ameerika filmitegijate duo **Kel O'Neilli** ja **Eline Jongsma** installatsioonil, mis koosnes viiest samaaegselt esitletavast lühifilmist, mis omakorda jagunesid kahele või kolmele ekraanile. Kolme aasta jooksul rändasid Kel ja El mööda Hollandi kunagisi koloniaalvalduseid Sri Lankal, Jaaval, Ghanas, Surinamel, Indias, Lõuna-Aafrikas, Brasiilias ning tõid igast paigast kaasa koloniaalaja tahtmatuid tagajärgi kaardistava loo. Nagu nende projektki toonitab – maailm on üha rohkem omavahel seotud –, olin kohtunud Kel'i ja El'iga juhuslikult ka varem, hoopis teisel pool maakera, kui nad monteerisid parajasti oma Indoneesia-teemalist konfliktset dialooglugu. See kõrvutas Jaava radikaalseid neonatse, kes on millegipärast joovastunud Hitleri kummitusest, ja Indoneesia ainsat sünagoogi kuskil Sulawesi mägedes, mis seisab üksiku erisusena islami ülemvõimus. Kuu aega varem avastasid nad elu, mis pöörleb ümber rikka Hollandi onu, kes on ehitanud oma maitse ja stiilitunnetuse järgi küla sügavale Sri Lanka troopikasse ning on kohalikele uueks jumaluseks.

Palusin Jongsma-O'Neilli tiimil jagada oma kogemusi Eesti filmihuvilistega ning uurisin lähemalt, kuidas on neil läinud katsetusliku vormi ja massiivse sisu haldamisega.

Milline on olnud eksperimentaalse, mitmel ekraanil projitseeritava töö senine vastuvõtt?
Alustasime „Empire'i" tootmist ja esitlemist aastal 2010 ning senise kogemuse põhjal võime öelda, et projekt on olnud väga edukas. Noored inimesed üle maailma on olnud vastuvõtlikud. Olles üles kasvanud globaliseerunud maailmas, mõistavad nad teemat intuitiivselt ning aktsepteerivad kergesti mitme ekraani formaati. Vanemad generatsioonid haa-

Eline Jongsma ja Kel O'Neill. Foto: Terje Toomistu.

kuvad rohkem „Empire'i" ajaloolise küljega, kuna projekt paljastab „varjatud" ajalugusid ja tundmatuid subkultuure.

Miks valisite just sellise loo jutustamise viisi?
Otsustasime struktureerida „Empire'i" videoinstallatsioonide seeriana, mida esitletakse samaaegselt ühes ruumis. Ise viitame me sellele kui „plahvatuslikule" (*exploded*) täispikale filmile: külastajad liiguvad installatsioonilt installatsioonile, loolt loole. Vaataja loob oma narratiivi ning jõuab oma tähenduslike järeldusteni. Teemad, nagu Aasia/Euroopa või Aafrika/Euroopa segataustast tekkinud dislokatsioonitunnetus, on läbivad mitmetes töödes, nagu ka tööjõu, võimu ja loodusressursside kurnamist käsitlev. Pole juhuseks, et meil on üks lugu kullakaevandusest Surinamel ning teine graniidikaevandusest Indias. Seega esitleme mitmeid korduvaid elemente, kuid samas ka situatsioone, mis on konkreetsele maale/videoteosele unikaalsed. See kõik peaks panustama tundele, et „Empire" on rohkem kui selle üksikute osade summa. Killustunud ajalugu nõuab ka killustunud loo jutustamise viisi.

Selleks et inspireerida ja julgustada (või vastupidi) Eesti filmihuvilisi noori – millised on võimalikud viisid sellise dokumentaalfilmi turustamiseks?
„Empire'i" üksikud videoinstallatsioonid võivad liikuda mööda tavalisi levikanaleid. Samas platvormid kogu projekti korraga näitamiseks on alles loomisel. „Empire" ristab mitmeid distsipliine, nagu dokumentaalfilm, videokunst, ajakirjandus, ristmeedia. Kindlat mudelit sellise töö levitamiseks ei ole. Niisiis sõltub tehnoloogilistest lahendustest, kuidas viia selline töö sellele sobilikus vormis auditooriumini.

Kas sellisel määral vormiga eksperimenteerimine on ka päriselt põhjendatud?
Ha-ha-ha! Mis üldse ON põhjendatud? Me usume, et selline töömeetod ning erinevate meediumite kombineerimine on alles lapsekingades. Inimesed püüavad leiutada, kuidas anda edasi informatsiooni, lugusid, visuaalsust jne, kasutades erinevaid tehnoloogiaid leidlikult. See on põnev. Selles maailmas oleme praegu Metsiku Lääne perioodis ja see on hea, kuna meie kangelased on alati olnud kauboid. Ja indiaanlased.

Te töötasite nii erinevates kultuurilistes kontekstides, milles oli küll ühendavaks elemendiks Hollandi koloniaalvõimu kogemus, kuid ometi olid need väga erinevad kultuurid. Mida peate oma kogemuse juures kõige valgustuslikumaks ja kõige muserdavamaks?
Töötasime igas riigis siiski oma projekti raames, mis juba iseenesest piiritles meie kogemuse. Esimese nelja installatsiooni käigus tegime koostööd kohalike kunstiorganisatsioonidega – selleks et garanteerida endale teatud turvaline võrgustik ja kohtuda võrratute inimestega, mis oli kindlasti üks parimaid kogemusi. Tööstitu keskkonnakahjustuse nägemine Surinamе kullakaevandustes oli ilmselt muserdavaim.

Kuidas tulite toime küllaltki lühikese aja jooksul nii mitmete kultuuridega kohanemisega?
Me ei tulnudki. See pole võimalik. Nii me lihtsalt püüdsime hakkama saada ning keskendusime oma tööle.

Mida õppisite?
Seda, et maailm on uskumatult väike ning inimesed on omavahel rohkem seotud, kui nad seda ise teavad.

Vaata „Empire'i" veebis: www.empireproject.eu
IDFA, Amsterdam 2012
www.idfa.nl

Empire video stillid: India (vasakul) ja Indoneesia (paremal)

ALAR KIVILO: INTERVJUU

Küsis Martin Oja

Pimedate Ööde filmifestivalil 26.11.2012

Alar Kivilod on nimetatud Eestis „meie meheks Hollywoodis". Maailmatasemel filmioperaator Kivilo tegutseb aktiivselt nii televisiooni kui mängufilmi vallas; teda on tunnustatud muu hulgas ühe mainekaima, ASC (Ameerika filmioperaatorite ühingu) auhinnaga. Kanadas sündinud ja Los Angeleses elavale filmimehele meeldib igal suvel Eestis käia ja oma tööplaanid ikka nii seada, et ükski filmiprojekt vahele ei segaks. Seekord tuli ta aga PÖFFile, et hinnata filme võistlusprogrammi „EurAsia" žüriiliikmena. Järgnevalt räägib ta operaatoritööst, Hollywoodi kitsaskohtadest ning sellest, mida ta terav pilk on Eestis märganud.

Milline on Hollywoodis operaatori tööprotsess? Mis järgneb, kui sul on stsenaarium loetud ja sa otsustad, et tahaksid seda filmi teha?
Esimese sammuna saad kokku režissööri ja peakunstnikuga ja vaatad üle kõik võttekohad – režissöör ja peakunstnik on need tavaliselt juba paika pannud. Tähtis on, et kohad sobiksid ning poleks mingisuguseid fotograafilisi või kinematograafilisi probleeme. Üldiselt on mul enne võtteid ettevalmistusaeg neli kuni viis nädalat. Sellal kui mina ette valmistan, otsib režissöör näitlejad, viimistleb stsenaariumi. Mina panen oma meeskonna kokku, hakkan uurima, millist varustust kasutame, vaatan koos oma assistentidega kohad üle. Samal ajal hakkan ise teisi filme vaatama, lähemalt stsenaariumi uurima, tutvun ka ajaloo ja taustaga. Põhiliselt hakkan laadima endasse igasuguseid muljeid ja ideid. Ettevalmistusaeg ongi selline laadimisaeg. Sinna kuuluvad ka proovivõtted näitlejatega, kus otsustad, millised läätsed on nende jaoks kõige paremad, sest igal läätsel on omapära, ühtlasi otsustad, milline valgustus sobib sellele näitlejale kõige rohkem. Samaaegselt teeme koostööd peakunstnikuga, kes tahab võib-olla plaani mingit kindlat värvi värvida, ja vaatame, kuidas see näitlejatega sobib. Peaaegu kogu selle aja vältel proovin kohtuda režissööriga, et võtta samm-sammult kogu stsenaarium läbi – vähemalt üks kord, kui mitte kolm korda. Siis lasen režissööril rääkida, mida iga stseen tähendab, kas temal on ettekujutusi ja ideid, kuidas seda võiks filmida. Ja mina väljendan oma ideid. Peamised ongi inspiratsiooni laadimine ja tehnilised küsimused. Kui läheb võtteks, siis justkui unustad kõik ära ja hakkad lihtsalt tegema ning kasutad rohkem instinkti, kuna päevad on kiired ja tihedad. Siis pole enam suurt mõtlemist, lihtsalt teed.

Kui pikalt võtteperiood tavaliselt kestab?
Tundub, et aasta-aastalt see aeg kahaneb, läheb lühemaks. Aga ütleks ikkagi, et keskmiselt üheksa nädalat.

See on igal juhul rohkem kui näiteks Eestis või Euroopas. Alles rääkisin ühe Kim Ki-duki sõbraga, kelle sõnul Ki-duk tahab teha võtted ära alati kümne või kaheteistkümne päevaga.
Raudselt, raudselt, me räägime ju sellistest keskmistest ja suurematest Hollywoodi filmidest. Kui hakkasin operaatoritööd tegema, olid telemängufilmide võtted kakskümmend või kakskümmend viis päeva pikad.

Tahtsin küsida operaatori meeskonna kohta suuremates filmides, kus kaamera ja valgusega tegeleb palju inimesi. Kuidas seal rollid jaotuvad, mis on nende nimetused ja ülesanded? DoP on kõige tähtsam, aga talle allub veel hulk asjamehi...
Just, mina olen DoP ehk *director of photography*, ma olen põhimõtteliselt kinematograafia režissöör ja minu kohustus on olla režissöörile toeks ja aidata tal stsenaarium visuaalselt teoks teha. Mulle meeldib öelda, et ilma minuta poleks see film, vaid kuuldemäng. Minu poolt on ühesõnaga pilt. Minu meeskonda kuulub kaamera poolelt (Hollywoodi filmides erinevalt paljudest Euroopa filmidest) eraldi operaator, kes istub kaamera taga ja sooritab vajalikud liigutused. See rollijaotus on tekkinud seoses ametiühingutega. Loogika sealjuures seisneb selles, et kui stseen peaks toimuma kuskil väga suures paviljonis või võttekohas, siis mina panen paika, et kaader algab siit ja lõpeb seal, aga minu *camera operator* hakkab seda harjutama ja viimistlema ja hoolitseb selle eest, et kõik oleks hästi tehtud. Mina samal ajal hakkan koos oma *gaffer*'i ehk peavalgustusmehega valgustama. Valgustades istun muidugi ise palju kaamera taga, valgustan läbi kaamera, eriti kui tegemist on filmilindiga. Digi puhul kasutan rohkem kuvarit. Kaamera taga on tegelikult põnev, seal sa näed filmi esimest korda, oled esimene inimene, kes näeb, mis ekraanile tuleb. Lähedased sidemed on ka näitlejatega.

Tagasi veel kaamerameeste juurde – lisaks *camera operator*'ile on ka *focus puller*. See on töö, mis tundub esialgu väga tehniline. *Focus puller*'i kohustus on hoida kaamera töös, tagada, et pole probleeme ja pilt on terav, aga asjal on ka loominguline ja tunnetuslik külg. Sa pead tajuma, kus näitleja on, sest fookus liigub pidevalt näitlejaga kaasa, fookus on tugev operaatori tööriist. Mõnikord tuleb millelegi tähelepanu juhtida just fookusega. Siis peab olema õige tunnetus, see ei juhtu kuidagi mehaaniliselt, vaid peab tulema fiilinguga. *Focus puller*'ile allub *second camera assistant* ja tänapäeval on digitaalsete filmide puhul veel *digital technician*, kes võtab kõik päevavõtted ja kannab need kõvaketta peale, tehes neist koopiaid, et midagi kaduma ei läheks. Kõige tähtsam töökaaslane on mul *gaffer* – peavalgustaja. Erinevad operaatorid on erinevad – mina tavaliselt ei ütle *gaffer*'ile ette, et paneme siit 10-kilovatise tule, ma ütlen lihtsalt, et siit aknast peaks tulema selline tugev valgus, ja tema ise valib, mis tööriistadega ta seda teeb. Meil on rohkem loominguline suhe, tema tõlgendab selle tehnilistesse terminitesse. *Key grip* – tema ülesandeks on valguse kontrollimine. Kui filmime päiksepaistelisel päeval, kus kontrast pidevalt läbi päeva muutub, siis paneme tihti üles suured sirmid, mis pehmendavad päikesevalgust. Tema töö on need suured sirmid paika panna, valgust kontrollida. Ka kaamera statiivid ja kraanad ja muu selline allub temale.

Ilmast sõltub siis väga palju. Kas vahel on ka nii, et ilm ei luba üldse võtet teha ning sunnib seda edasi lükkama?
Ilm mõjutab palju. Paljud mõtlevad, et väljas filmida on ju lihtne, päevavalgus ja kõik, aga...

Kui pilv tuleb päikese ette, muutub valguse temperatuur...
Jah, temperatuur muutub ja üldse valguse kvaliteediga seotud tunnetus. Kui filmid kuus tundi järjest mingisugust lõiku, mis kestab filmilinal mõnikümmend sekundit, siis peab see kõik kokku sobima. See nõuab ka väga head koostööd režissööri ja režissööri assistendiga. Näiteks teeme esimesena kõik võtted ühes kindlas suunas, kuna me teame, et päike on seal, hiljem teeme teises suunas. Oluline on teada, kus päike teatud kellaajal on.

Mõnikord on see näitlejate jaoks raske, kui nad peavad hüppama ühest stseeni osast teise. Filmitegemise puhul on üldse nii, et võtad natuke siit ja natuke sealt. Tihti jäädvustad viimase kaadri esimesel võttepäeval ja vastupidi.

Seda otsustab tavaliselt režissöör?
See on jälle koostöö küsimus, nõupidamine operaatoriga. Samuti sõltub see võttekohtadest, mõned neist pole teatud kuupäevadel saadavad.

Kui võtteperiood läbi saab, kas ja kuidas operaator tänapäeval digitaalses järelproduktsioonis osaleb?
Digitaalne järelkorrektuur kuulub tõesti minu kohustuste hulka. Seda tehakse tunduvalt hiljem, pärast võtteid, monteerimise viimases faasis. Tihti juhtub, et ma ei ole samas linnas, pole isiklikult kohal. Tänapäeval on vahendid, mis sel puhul aitavad. Näiteks viimase filmi „The Lucky One" puhul istusin ma Tallinna vanalinnas, film oli läpakaga kaasas. Värvikorrektuuri tegija istus samal ajal Austraalias, temal oli ka läpakaga film ees ja me arutasime omavahel. Tema joonistas teatud kaadri peale midagi, et tähelepanu tõmmata, mina nägin seda oma kuvari peal. Üldiselt mulle meeldib niiviisi töötada, et vaatan värvikorrektuuri koos vastava inimesega läbi. Valime välja umbes kümme põhistseeni, kindlasti ühe suure plaani ja kõige tähtsamad pidepunktid, ning teeme nendele värvikorrektuuri. Siis mina lahkun ja meie otsuste põhjal ühtlustab värvikorrektor kogu ülejäänud filmi.

Selles faasis siis tasandatakse päris palju ilmast tulenevaid probleeme?
Raudselt, tänapäeval on see palju lihtsam. Vanasti oli filmilindil väga raske teatud asju muuta. Praegu annab kõvasti mängida, võib kas või uue taeva panna.

Foto: isiklik arhiiv

Millist tüüpi režissööriga sulle meeldib kõige rohkem koostööd teha?
Mul on vedanud viimaste projektidega – on olnud režissöörid, kes on ka ise stsenaristid. Mulle õudselt meeldib, kui režissöör on tugevasti materjaliga seotud, tunnetab seda läbi ja lõhki. Siis on selline kindlustunne. Kui režissöör teeb filmi kellegi teise kirjutatud stsenaariumi põhjal, pole tee nii otsene. Mulle raudselt meeldivad režissöörid, kes on stsenaristid. Muidugi on ka selliseid, kes töötavad ainult näitlejatega ja neil pole aimugi visuaalsest küljest. Sellisel juhul saan ma kõvasti aidata. Samas ma muidugi eelistan režissööri, kellel on tugevad ideed ja ettekujutlusvõime ja kes tajub filmi filmina, mitte teatri või ilukirjandusena.

Operaatori elukutse on füüsiliselt nõudlik. Kuidas on sul lood pingetaluvusega? On sul mingi saladus, et edukalt hakkama saada?
Tihti toimuvad võtted võõras linnas, tööpäevad on pikad, lisaks tekib kodu- ja pereigatsus. Füüsiliselt on töö raske ja tihe. Kirg ja huvi selle vastu kustutavad kõik negatiivse ära, nii et seda ei tajugi. Viimasel võttepäeval saabub küll metsik pingelangus, tihtipeale jääb siis isegi haigeks. Kui batsill või nohu tahab tulla võtte ajal, siis stress või adrenaliin viib selle ära. Üldiselt olen küllaltki rahulik inimene. Mu suhtumine nii elus kui ka filmitegemisel on veidi zenlik, ma ei proovi vägisi ümmargust pulka neljakandilisse ruutu suruda. Ma tajun, mis on reaalsus, ja proovin selle piirides töötada. Stressi vastu aitabki paindlikkus. Tihti tuleb sellest ka loominguliselt väga huvitavaid lahendusi.

Tulles vahepeal su elu ja lapsepõlve juurde, siis sa räägid ju perfektselt eesti keelt. Kuidas su peres eesti kultuuri säilitati ja hoiti?
Vähesed väliseestlased mõtlesid sõja ajal põgenedes, et alustame nüüd uut elu. Kõigi arvates oli see siiski ajutine asi. Mõeldi, et okupatsiooniaeg ei saa kaua kesta. Paljud ikkagi elasid selle nimel, et kunagi tagasi minna, ja ka selle nimel, et juhtida maailma tähelepanu sellele, mis Eestis toimus. Kindlaim viis kultuuri hoida on ikkagi läbi keele. Peaaegu kõikides Välis-Eesti kogukondades toimusid koolitused ja olid rahvatantsurühmad ning skautlus. Seitsmeteistaastasena kolisin Torontosse, enne seda elasin Montréalis, kus veetsin oma lapsepõlve. Sealne eestlaste kogukond ei olnud eriti suur, aga

seltsitegevus oli väga intensiivne. Mu isa oli ühiskondlikus plaanis ja ka seoses eestlusega väga aktiivne. Eesti keel oli mu esimene keel, inglise keelt ma ei õppinudki enne kuueaastaseks saamist. Prantsuse keelt samuti esialgu ei õppinud. Montréal oli jaotatud sel ajal ida- ja lääneosaks. Prantslased elasid ida pool ja inglased lääne pool. Mina elasin ka lääne pool. Kuigi hakkasin kolmandas klassis prantsuse keelt õppima, ei saa öelda, et see oleks mul täiesti suus.

Kui sa hakkasid poisina raamatuid lugema, siis kas nende hulgas oli ka palju eestikeelseid?
Jah, nii võiks täitsa öelda, see oli selline tähtis ja mõjutav asi. Mul tuleb keeleoskus päris lihtsalt. Lugemine on hea viis, kuidas keelt õppida ja arendada. Ja ma lugesin palju raamatuid. Seltsielu ja sõpruskond tekkisid peamiselt eestlaste ümber. Käisid küll koolis, aga lisaks sellele oli veel seltsielu, mis oli seotud eesti kultuuriga. Kodune keel oli eesti keel ja on ka nüüd, viimased kakskümmend kolm aastat. Mu abikaasa on pärit Tallinnast.

Sa käid Eestis päris tihti?
Püüan iga suve Eestis veeta. See on päris keeruline rihtimine, et projektid lõpeksid ära kevadel või vahetult enne suve ja sa tunneksid, et oled puhkuse ära teeninud. Eesti suvi on nii lühike, et kõik tuleb täpselt ajastada.

Selles mõttes on sul unikaalne vaatepunkt, see kujuteldav kaamera, läbi mille sa Eesti ühiskonda näed. Oled vahepeal ära ja tuled jälle mingi aja pärast, siis märkad paremini muutusi ühiskonnas. Kuidas sa neid muutusi kommenteerid?
Olen näinud erinevaid faase. Olin siin esimest korda 1972. aastal, Brežnevi stagnaajal. Nägin, milline oli riik siis ja kuidas inimesed käitusid. Umbes samal ajal käisin Kuubal. Huvitav on see, et Kuubal oli inimestel lootust ja nad olid justkui õnnelikud. See võis olla seotud kultuuri ja inimeste põhiolemusega, eestlased on tõsisemad. Kui ma tulin siia, oli kõik metsikult hall, inimesed olid kurjad, igasuguseid ebameeldivusi tuli ette. Järgmine kord olin siin laulva revolutsiooni ajal, see oli moment ajaloos, kus tõesti tunnetasid, et kogu riik, noored ja vanad, oli kokku tulnud. Siis oli põnev aeg. Keegi ei teadnud täpselt, kuhu see kõik viib. Kui iseseisvus oli saavutatud, nägin ma, et läks kuidagi kiiresti sinnapoole – see on arusaadav, sest ühiskonda oli kaua vaos hoitud –, et selle uue vabadusega ei tekkinud mingisuguseid aateid, vaid inimesed hakkasid metsikult autosid ostma. Läks selliseks olmeelu parandamise hulluseks. Tallinnas oli jalakäijana lausa ohtlik, kõik tahtsid sind oma uue mersuga maha sõita. Aga nüüd mulle tundub, et praegu on järjest uued generatsioonid peale kasvanud, on nii kihvt näha, et Eesti noored on kursis sellega, mis maailmas toimub. Nad on haritud ja avatud. Olen alati seostanud eestlastega sellist kohmetust ja vaikust, aga tundub, et tänapäeval seda probleemi pole. Palju elurõõmsamaks on kõik läinud, paremuse poole.

Tuleks veel filmiteema juurde tagasi. Üks küsimus, mis on oluline ja õhus, on digitaalkinode tulek ja üldse probleemid, mis ümbritsevad digitaalset filminäitamist ja selle vahekorda 35 mm filmiga, mis hakkab nüüd taanduma. Kuidas paistavad need probleemid eksperdi pilgu läbi?
Kogu digitaalne linastamine on kahe teraga mõõk. Filmilindile üles võetud ja filmilindilt näidatud filmi iseloomustab vilkumine, millega oleme harjunud, selle juures on neuroloogiline ja sügavam põhjus, miks ta jätab meile tugeva mulje. Lisaks on filmil ka selline liikuv kude, mis kaob ära, kui film on digitaalselt üles võetud ja linastatud. Plusspool on see, et kui ma teen digitaalselt järeltöötluse, värvikorrektuuri, on šansid vähemalt potentsiaalselt palju suuremad, et see, mille ma paika panin, jääb igas kinos täpselt ühesuguseks. Fotokeemiliselt on keerulisem – filmiprojektoreid on igasuguseid, operaatoreid on igasuguseid. Ameerikas on olnud siiamaani suur probleem, et sa teed oma värvikorrektuuri, võttes arvesse õige standardiga rihitud projektorit, aga film jõuab kuhugi Ameerika keskpunkti, kus pole kuus aastat lambipirni vahetatud, ja pilt on ähmane. 35 mm filmi puhul on suurem võimalus, et tekib selline kvaliteedivahe. Mulle meeldib, et nüüd on vähemalt potentsiaal, et see, mida ma nägin ja mille paika panin, jääb igal pool ühesuguseks. Lisaks on see mu isiklik maitse ja arvamus, aga mulle meeldib, kui kinopilt on väga terav. Kõige parem viis on digitaalselt üles võtta ja teha korrektuur, seejärel trükkida filmilindile ja näidata. Siis lisandub ka see liikuv kude. Ma arvan, et tänapäeval on võimalik isegi seda liikuvat kude digitaalselt üles võetud filmile juurde lisada. Läheb järjest paremaks. Üldiselt usun, et digitaalsest pääsu ei ole. Trikk on selles, et kõik kinod saavad sarnased aparaadid ja järelevalve on korralik. Minu arust on see hea asi.

Pole enam nii, et 35 mm on tingimata parem, seda nii värvisügavuse kui dünaamilise ulatuse mõttes?
Filmil on need näitajad ikkagi paremad, aga kui sa teed loomingut, siis sa ei räägi tihti äärmustest. Nagunii töötad pigem keskel. Võime ühes või teises suunas nihutada ei tähendagi nii palju. Digitaalseid kaameraid on ka igasuguseid. Kahjuks on sellega koos tekkinud ka uus kultuur tehnilisi inimesi, kes räägivad minule võõras keeles igasugustest kvaliteedikõsimustest, et vaata selle RED-kaameraga saab palju rohkem ja... Kõik räägivad numbritest, aga numbrid ütlevad ikka üht asja, silm teist asja. Kui ühel digitaalsel kaameral on suuremad ja sügavamad näitajad, ei tähenda see veel, et pilt näeb parem välja, on elutruum või loomulikum. Kerge on sinna lõksu kukkuda, et RED on 6k-d ja Arri peaaegu ainult kaks. Vahel kostub, et pole mõtet seda kahest üldse proovida, kuna kuus on igal juhul parem, aga silmale on Arriflexi kaamera minu meelest palju mõnusam.

Kui uued tehnoloogiad tulevad peale, kas sa ise kohandud nendega kiiresti, õpid kogu aeg juurde?
Jah, ma näen kogu seda tehnilist arengut, need on kõik ainult tööriistad, mis arenevad. Minu töö jääb ikka samaks, ükskõik mis ajastusse me jõuame. Minu töö on võtta üks jutt, tõlgendada seda ja tuua see pildikeelega publikuni. Tekib selline emotsionaalne moment. Paljudes tehnilistes aspektides aitavad ka assistendid. Minu põhiline mõtlemine on ikka, et kas see koht siin pildis peaks olema heledam või tumedam, kas värvirikkam või vastupidi. Need otsused on alati samad, ja need on kõige tähtsamad otsused.

Tahan küsida kommentaari. Nimelt üks suur probleem nii Hollywoodis kui ka Euroopas on filmide eelarve – mõeldes näiteks Polanski hiljutiste filmide peale, siis „Carnage'i" eelarve oli 25 miljonit dollarit, „Pianisti" oma 35. Erinevus pole suur, jääb samasse suurusjärku, kuid filmid ise on väga erinevad. „Carnage" on filmitud ühes korteris nagu teleteater, „Pianist" on hoopis suuremõõtmelisem. Tundub imelik, sest sellist väikest filmi saaks teha palju odavamalt, aga ei tehta.
Ma olen ennegi nurisenud selle üle, et filmitegijatel on Hollywoodis raske lasta filmi käiku enne, kui on olemas mingi staar. Vanasti oli pigem nii, et režissöör leidis käsikirja, mis talle meeldis, luges selle läbi ja otsis näitlejad, kes rolli sobisid, vaatas rohkem selle pilguga. Nüüd käib esialgne näitlejate valimine selle järgi, kelle kaudu saaks kõige rohkem raha. See on väär suhtumine. Esiteks võivad sattuda filmi inimesed, kes pole oma rolli jaoks üldse sobivad. Rahainimesed aga arvavad, et see garanteerib nende kassa. Selline nokk kinni, saba lahti olukord, et sa ei saa lasta filmi käiku ilma rahata, aga rahamehed ei anna raha ilma staarita. Sealt tulebki see, et staaride agendid mõjutavad palju. Mida kõrgem on näitleja palk, seda kõrgem on agendi teenistus. Kõik on kunstlikult üles aetud, kõik on nagu tagurpidi, mis puudutab inimesi ja võttekohti. Keegi kirjutab näiteks stsenaariumi, mille tegevus toimub New Yorgis, aga raha pärast ei saa seda filmi New Yorgis teha, peab näiteks Torontos tegema. Seal siis pingutad metsikult, et jääks New Yorgi mulje, aga palju parem oleks loomingulisel inimesel olla New Yorgis, kus võiks tekkida palju rohkem ideid ja huvitavaid vaateid. Teatud piirangud on loomingulises töös head, aga mõned on liiast. Ameerikas on erinevates osariikides erinevad soodustused maksude osas. Tihti juhtub nii, et võtad vale näitleja ja lähed valesse kohta filmima puhtalt majanduslikel põhjustel. Ja see pole hea.

Sa oled kunagi ühes intervjuus rääkinud, et Hollywoodi suurte stuudiote juures on osakonnad, mis on mõeldud rohkem sõltumatute ja kunstiliste filmide jaoks. Mismoodi neis asjad teistmoodi käivad?
Ma ei teagi täpselt, palju neid praegu on, üksvahe hakkasid tulema need filiaalid, kus oli teistmoodi mõtlemine, kus polnud vaja näiteks staari ning kus oli lihtsalt eesmärk huvitavat filmi teha. Olen kuulnud, et vanasti tegi iga stuudio aastas vähemalt 40–50 filmi, nüüd on see kahanenud 5–6-ni. See on väikse põntsu pannud filmitööstusele. Kui sa ikka teed ainult kuus filmi aastas ja paned palju raha sinna sisse, siis see muudab araks, sa ei julge astuda teistmoodi samme. Tulebki see loomingulisuse vaenlane, kindlustunne. Rahamehed tahavad alati kindla peale välja minna. Tuleks ikkagi riskida nagu iga asjaga, mis on seda väärt. Üldiselt otsitakse ikkagi mingit imevalemit. See hämmastab mind, et keegi pole aru saanud, et sellist asja ei eksisteeri. Näiteks „The Blind Side", mida ma tegin – lihtne, tõestisündinud lugu, aga stsenaariumit lugedes polnud ilmselt kellelgi aimu, et sellest tuleb *blockbuster.* 350 miljonit teenis. See oli vast kolm aastat tagasi, eelarve oli 25 miljonit. Ma olen isegi märganud, et stuudiod leidsid sellest mingi valemi, nüüd nad ei tahagi rohkem kui 25 miljonit kuhugi investeerida. Aga seda on väga raske ennustada, mis läbi lööb. Suuremad šansid on, et miski lööb läbi, kui teed seda julgelt ja proovid teha midagi, mis läheb inimestele kuidagimoodi südamesse, selle asemel et seda metsiku reklaamiga sisse taguda. Ja filmide turustamine on Hollywoodis ka huvitav, mind on alati rabanud, kui vanamoeline ja arhailine see kõik on. Eriti tänapäeval, kui on internet ja kõiksugu noored reklaamiinimesed. Ei mõelda välja huvitavaid viise, kuidas inimesi kinno saada. Ikka on samad treilerid, iga treiler näeb umbes samasugune välja. Hämmastav on see, et treileris näidatakse tavaliselt kogu film ära, eriti lihtsamate Hollywoodi filmide puhul. Tihti polegi mõtet filmi vaatama minna, sest treiler näitab kõik pöördepunktid ära.

Treilerite viimase aja fenomeniks on üldse see, et nad toovad küll ühelt poolt välja filmi pöördepunktid, aga samas valetavad filmi žanri kohta. Näiteks uus film „Killing Them Softly" Brad Pittiga, mida reklaamitakse kui *action*-filmi, aga mis on pigem dialoogfilm, kergelt tarantinolik, kergelt kunstiliste ambitsioonidega ja omalaadne. Müüa tahetakse seda kui *action*'it.
Ma elasin selle ise läbi, kui tegin „Harti sõda" Colin Farrelliga. Käsikirja lugedes oli see suur moment – kogu tegevus toimus vangilaagris ja siis leidis aset mõrv ja süüdistatu kaitsmine kohtus. Siis aga tuli korraga selgest taevast välja, et kõik toimub selle nimel, et vangistusest pääseda, ning kogu protsess on suitsukate. See oli metsik pöördepunkt stsenaariumis, õudselt põnev. Kui vaatasin reklaami, mille nad tegid, jäi mulje, et see on vangilaagrist põgenemise teemaline *action*-film. Aga ei olnud tegelikult, oli kohtudraama hoopis, mis tegi ühesainsas kohas suure pöörde.

Lõpetuseks küsin, millised filmid või perioodid filmikunstis on sind kõige rohkem fotograafilises mõttes inspireerinud?
Võib-olla isegi mitte ainult fotograafilises mõttes, aga lihtsalt filmikunsti mõttes on Ameerika filmid, mis tehti 70ndatel ja 80ndatel, mulle alati sügava mulje jätnud. Ei teagi, kas siin on mängus ealised iseärasused. Nii palju oli tollal filme, mis olid suured kassanumbrid, aga läksid inimestele peale, ja samas olid need filmid intelligentsed ja sügavad.

Varane Scorsese ja Cassavetes...?
Cassavetes jah, aga tema on rohkem äärmuslik näide, kaldub kunstifilmi poole. Ma pean rohkem silmas selliseid filme nagu „Ristiisa", „Klute", „All the President's Men". „The Verdict" on üks mu lemmikuid. Oli selline ajastu, kus domineeris tugev inimlik jutt ja üldiselt olid filmid tegijate poolt ilusti teostatud. Kuigi seda peab ütlema, et fotograafiline kvaliteet ja eriefektide kvaliteet on jõudnud viimaste aastate jooksul tippu. Peaaegu iga film on silmale ilus vaadata. Puudu on just tugev dialoog ja see, kuidas siduda ilu sisuga.

Kas võib öelda, et 70ndad on võrreldavad 20ndatega, kus filmikeel muutus enne helifilmi tulekut omal moel täiuslikuks ja küpseks? Et 70ndatel sai küpseks mingi järgmine etapp – värvi- ja helifilm?
Võib küll olla, kahekümnendatel oli just selline filmikeele avastamise buum, igasuguseid filme tehti. Kuna heli ei olnud, uuriti ja kasutati igasuguseid montaaži- ja ülesvõtmistehnikaid, mis kõik heli tulles ära kadusid. Film muutus väga dialoogikeskseks. Võib-olla juhtuski, et 70ndatel tuli sisu tugevamini tagasi ja kaamerad läksid väiksemaks. Selle asemel et paviljonis filmida, mindi päris võttekohtadesse.

Ja Kubrick võttis kasutusele suure valgusjõuga objektiivid...
Jah, et saaks küünlavalgel filmida. Selline filmikeel on väga huvitav fenomen, mis mind alati hämmastab. Minu meelest pole me jõudnud veel sinna punkti, kus saaks kindla peale öelda, et suur plaan tekitab niisugust tunnet või lai kaader tekitab teistsugust. Ja et kiire kärusõit on üks emotsioon ja aeglane teine. Iga filmi ja iga jutu puhul on asjad erinevad. Aga on veel palju, mida uurida ja millega eksperimenteerida. Põnevad ajad ootavad ees!

MEINE KLEINE HANNAH

Emilie Toomela

Ladyfestiga samal lainel on ka selle numbri filmiarvustus. ,,Hannah Arendt'' räägib ühest oma aja säravast mõtlejast, filosoofiaprofessorist ja politoloogia teoreetikust, kelle nime ka linateos kannab. Filmi oli võimalik näha viimase PÖFFi EurAsia programmis ning Eesti vaatajateni jõuab see uuesti alates märtsikuust kinos Sõprus.

Öeldakse, et naisrežissöörid suudavad naisfiguuridega paremini samastuda. „Hannah Arendt" on tõeline pärl Margarethe von Trotta filmide reas, mis keskenduvad võimsate naistegelaste kujutamisele. Film jutustab Hannah Arendti lugu ajast, mil ta töötas ajakirja The New Yorker heaks. Sellal kirjutas ta raamatu 1961. aastal Jeruusalemmas aset leidnud kõmulisest kohtuprotsessist natsikurjategija Adolf Eichmanni üle. SSi kolonelleitnant Eichmann töötas Kolmanda Reichi ajal „juudiasjade eksperdina". Tema juhatuse all toimus juudi rahvusest inimeste maade võõrandamise, juutide getodesse deporteerimise ja surmalaagrite tegevus. Kohtus aga väitis mees end olevat süütu ning leidis, et ta oli täitnud vaid talle antud käske.

Eichmanni protsess pani ideelise aluse Stanley Milgrami hilisematele elektrišoki-eksperimentidele, mis näitasid, et vastutusest vabastatud inimesed võivad teha väga kohutavaid asju. Hannah Arendt jõudis samale järeldusele, kuigi paljud selle ajastu inimesed ei suutnud teda mõista. Eichmanni isiku tavalisus ja normaalsuse kriteeriumitele vastav psüühika ajendasid Arendti looma „kurjuse banaalsuse" teooriat: kõige õudsemad pahateod saadavad korda täiesti tavalised inimesed. Eichmanni kuritööd teeb eriti jubedaks see, et tal ei olnud isegi mingit väärastunud eesmärki või suurt paatost, mida ta oleks järginud. Ta lihtsalt tegi oma tööd ja püüdis karjääriredelil edasi jõuda.

Filmi operaatoriks on aukartustäratava kogemustepagasiga Caroline Champetier, kes oli kaamera taga ka teise PÖFFi menuki „Holy Motorsi" filmimisel. Väga edukalt on kasutatud laiekraani võimalusi. Linateoses on mitmeid kauneid kaadreid, kus tegevus toimub ekraani erinevates osades, mõjudes peaaegu teatrilavalikult. Teatraalsust kannavad ka Hannah Arendti tegelaskuju kõned ja kohtuprotsessis esinenud prokuröri Gideon Hausneri maneerlikud monoloogid. Dialoogide ulatuslikkus oli tänapäeva filmitööstuses julge valik, arvestades seda, kui lühikeseks on Hollywoodi filmide dialoogid kulunud. Võimas näitlejatöö ja peen kaamerakäsitlus kannavad kahekõnede dünaamika näiliselt pingevabalt välja. Ääretut tähelepanu detailidele saab nautida läbi terve filmi ka grimmi ning võttekohtade huvitavate lahenduste puhul.

Küll aga õõnestas Hannah Arendti isiku süvaanalüüs teis-

IMDB – KAHE TERAGA MÕÕK

Emilie Toomela

Emilie Toomela mõtiskleb Internet Movie Database'i hindamissüsteemi üle ning arutleb ohtude teemal, mida võib tuua kaasa selle liigne usaldamine.

Papp, paber, pakendid, klaas ja biojäätmed. Ideaalis tuleks ka vananenud patareid ja elektroonika spetsiaalsetesse jäätmekäitluskonteineritesse viia. Taara eest saab natuke raha. Kõigi majade juures ei ole eraldi prügikaste, kõik inimesed ei viitsi prügi sorteerida ja on liikunud jutud, et hoolsasti eraldi hoitud jäätmed visatakse Eestis tegelikult prügilas ühte hunnikusse. Nii et igasugune sorteerimine võib olla täiesti mõttetu – lõpuks ei huvita see kedagi. Väga ei huvita kedagi ka see, miks seda just nii tehakse. Miks paljude välismaiste õllepudelite eest saab taararaha, aga veinipudelite eest ei saa midagi? Paljud veinipudelid on ju ka standardkujuga.

Samamoodi sorteeritakse inimtegevuse teisi saadusi ehk siis siinkohal loomeprodukte filmimaailmas. Väga hästi ei ole aru saada, kuidas see täpselt käib. Uusi filme luuakse aastas lugematul hulgal. Mõned neist saavad tuntuks, teised vajuvad võrdlemisi kiiresti unustuse hõlma.

Kahtlemata kõige populaarsem ja käepärasem vahend filmide valimisel on internetilehekülg IMDb (Internet Movie Database). Üle 100 miljoni kasutaja ja tohutul arvul registreerimata külastajatega on IMDb filmiarvustuste ja muu teemakohase info lipulaev. Iga filmi kohta on saadaval tegelasi ja stsenaariumit puudutav teave, kasutajate kommentaarid ning palju muudki. Kokkuvõtte filmi kvaliteedist teeb filmi hinnang kümne palli süsteemis, mis põhineb kasutajate antud hinnetel.

Nagu paljudel statistikamudelitel, on ka IMDb süsteemil oma puudusi. Hinnete genereerimiseks loodud statistilise meetodi jaburusest arusaamiseks leiab kummalisi näiteid juba ilma hinnete arvutamisviisi süvenemata. IMDb keskkonnas leidub kõiksuguseid pingeridasid, mis panevad imestama – kuidas on nii erinevad filmid muutunud hindamisskaalal võrdseteks. Näiteks kõigi aegade saja parima filmi hulgas on „Ratatouille" (2007, rež B. Bird, J. Pinkava) saanud väärikad 8 punkti, sama palju kui täiesti teisest ooperist kultuslinateosed „La Strada" (1954, rež F. Fellini) ning „Nosferatu" (1922, rež F. W. Murnau). Filme, mida inimesed on kõrgelt hinnanud, eristavad väga erinevad tunnused. Draama, komöödia, legendaarsed ajaloolise väärtusega filmid, poliitilised dokid, animatsioon – kõik on ühes pajas.

Ühtsete kriteeriumide puudumine teeb IMDb filmihinnangud fundamentaalselt erinevaks elukutseliste filmikriitikute arvustustest, mille eesmärgiks on anda edasi läbimõeldud kavaga professionaalne ekspertiis.

Nende filmiarvustuse vaatlusspektri keskmes on enamasti stsenaarium, lavastus, näitlejatöö, stsenograafia, muusika ja tehnilised aspektid. IMDb-s on küll tohutult palju andmeid, aga vaatajate antud hindeid nende aspektide kaupa välja ei tooda. Pigem kirjeldatakse lugu, mida film jutustab. Filmi teostusele antud hinnangut IMDb-s välja tuua ei saa. Siin tekib aga küsimus: kui vaatajad ei hinda filmiloomise meisterlikkust, siis kuidas on võimalik anda hinne nendele emotsioonidele, mis seoses vaadatud looga tekkisid?

Lõppude lõpuks ei ole võimalik öelda, mis on täpselt need ajendavad jõud, mille põhjal ühe filmi skoor IMDb-s formuleerub. Erinevate inimeste puhul võivad need olla väga mitmesugust laadi.

Järelikult ei ole erinevate filmide hinded selles andmebaasis võrreldavad, sest need põhinevad erinevatel alustel. Tegelikult võib isegi öelda, et need komakohtadega numbrid, mis filmi pealkirja all seisavad, ei pruugi teatud juhtudel olla isegi ligikaudseks suuniseks filmi kvaliteedi hindamisel. Kui vaatajate isiklikud arusaamad ja hindamiskriteeriumid on olnud filmi skoori kujundamisel lahknevad, siis ei ole sellel hindel mingisugust sisulist väärtust. See ei pruugi alati nii olla, aga pole ka ühtegi viisi, et teha kindlaks, milliste filmide puhul antud hinne on miskit väärt ja milliste puhul mitte.

Usun, et IMDb on kõigest hoolimata niivõrd menukas peamiselt seetõttu, et infole soovitakse pääseda juurde kiiresti ja kompaktselt, ilma süvenemata. Mitmed ajalehetoimetajad on kurtnud, et inimesed ei soovi enam pikki artikleid lugeda. IMDb-st saab vajaliku teabe kätte kergemini kui erinevaid filmiarvustusi otsides ja omavahel kõrvutades. Filmiandmebaasi jõudsale kasvule aitab kaudselt kaasa ka üldine tähelepanuvõime languse tendents aktiivsete internetikasutajate seas. Ühele ja samale tekstile ei suudeta kaua oma mõtteid keskendada. IMDb skooride, faktide ja piltide uurimiseks ei olegi vaja niisugust kontsentreeritust, kui on tarvis ajalehe-artiklite mõistmiseks.

Teisalt on film niivõrd mitmetahuline meedium, et seda ei saa mõista linnulennult. Arvestades linateose pikkust ja audiovisuaalse märgikeele tähendusrikkust, ei ole võimalik paari minuti jooksul filmist ammendavat ülevaadet saada. Selge on see, et paljud vaatajad ei otsigi iga nähtud filmi täielikku ja üdini tungivat mõistmist. Kino on ka meelelahutus ja lõõgastumisviis. Tavavaataja jaoks, kes otsibki pealiskaudset vaatamiskogemust, on IMDb arvatavasti piisav.

Tänapäeva turundusstrateegiad räägivad ka kunsti vallas üha enam rõhuasetuse nihkumisest kunstnikult ja tema loomeproduktilt lõpptarbijale. Lõpptarbija ja tema väärtused ning nendest tingitud vajadused on tõstetud esikohale. Kaasaegne turundus seab oma tegevuse keskmeks kliendi. IMDb kontseptsioon on läinud täielikult kaasa inimeste sooviga saada kiirelt teavet. Samal ajal aga teeb see karuteene inimese teravamõistuslikkuse säilimisele, aitab omal moel kaasa mõtlemisvõime kängumisele ning tekitab usaldust allika suhtes, mis ei ole tegelikult oma meetodites õiglane. IMDb-st infot hankiva inimese eesmärk on saada õigeid andmeid filmi kohta ning teha teadlik valik erinevate filmide vahel. Kui aga filme hinnatakse kallutatud süsteemiga, siis tegelikult ei kanna IMDb endas inimeste huvisid.

IMDb-sse tuleks suhtuda ettevaatlikkusega mitte ainult seetõttu, et filmide hinded võivad olla ebaõiglased. Kaugemale ette mõeldes tasub mõtiskleda selle üle, kas pikemate lugude väljapuksimisele meediast ning kaudselt tähelepanuvõime kängumisele soodsa pinnase loomine on ikka hea mõte.

Filmi kui üht kunstiliiki vaadeldes võib viia arutluse edasi ka selleni, kas filmikunsti on üldse võimalik pallides hinnata. Numbrid võivad tekitada väga edukalt väärarusaamu. IMDb-l on jõud lämmatada igasugune võimalus vahetu filmikogemuse tekkimiseks. Inimese ootused filmi suhtes mängivad hämmastavalt olulist rolli filmielamuse lõpptulemuses. Kui hinne IMDb-s on madal, siis nullitakse positiivne elamus juba eos ära. Kes ei oleks jätnud vaatamata mõnda filmi, sest selle hinne IMDb-s tundus liiga nõrk, et seda vaeva ette võtta? Võib vaid ette kujutada, millist frustratsiooni võib õnnetult

te tegelaste väljaarendamist. Kõrvaltegelased ei olnud nii põnevad. Jäi mulje, et stsenaarium ei andnud neile säramiseks väga palju võimalustki. Teine küsimus, mis jäi pärast filmi vaatamist kummitama, oli see, miks režissöör otsustas just praegu selle loo jutustada. Kuna film oli aga sedavõrd kõnekas ja tõi palju uusi momente juuditragöödiate mõistmisesse, mille jubedusest on ometi ju nii palju räägitud, siis õigustas stsenaariumivalik end täielikult.

Kaader filmist „Hannah Arendt"

Filmitegevuse ajal oma viiekümnendates olnud Hannah Arendt näitas läbi Barbara Sukowa värvika kehastuse üles tulist söakust ning sitket natuuri, mis võis tõe nimel minna üle igasuguste piiride. Sellegipoolest ei puudunud ka selle põneva persooni intiimne külg, *meine kleine Hannah* (sks minu pisike Hannah), mida nägid vaid tema abikaasa ja lähedased sõbrad. Minu jaoks muutis just selle mõõtme lisamine linateose „heast" „suurepäraseks".

„Hannah Arendt" (2012, Saksamaa, Heimatfilm)
Režissöör Margarethe von Trotta, stsenaristid Pamela Katz ja Margarethe von Trotta, operaator Caroline Champetier, muusika André Mergenthaler, osades Barbara Sukowa, Axel Milberg, Janet McTeer jt.

madal hinne režissööridele ning teistele filmiloomisprotsessis osalejatele tekitada. Tarantinole ilmselt IMDb aga meeldib. Vaadake või filmide top 100.

IMDb hinde kontrollimine enne uue filmi vaatamist teeb selle valimise inimese jaoks turvaliseks. Vähe sellest, et Google piirab, millist teavet me kätte saame ja kuidas maailmas toimuvat tajume. Samamoodi aitab IMDb kaasa inimeste mugavustsooni membraani läbilaskvuse vähendamisele ning mõttemaailma „mullistumisele". Filmikunsti siht peaks olema täpselt vastupidine – uute kogemuste pakkumine. Režissöörid ja teised filmi loomisega seotud tegelased oskavad luua koos selliseid asju, mida me ise ei suuda ette kujutada. Kõige meeldejäävamad on ikka need filmid, mis raputavad igapäevaelu rutiinist välja ning panevad elu teise nurga alt nägema.

Filmiblogidel ja igasugustel elitaarsemat laadi filmiarvustustel on kahtlemata omad miinused. Peamine viga, mida filmikriitikud teha saavad, on see, et asetavad end lugejast kõrgemale küsimuses „mis on hea?" või seavad end pjedestaalile kohatult intellektuaalitseva kõnepruugiga. Arvustuse eesmärk ei ole näidata kirjutaja intellektitaset ega võõrsõnadega bravuuritseda. Taoline tekst peletab inimesed eemale ning paneb lugeja tundma end ebaõiglaselt kohmetu ja rumalana. Vahel ajab lihtsalt naerma. Parimad filmiarvustused on mõnusa sõnadevooluga ja loetavad. Hästi seatud ning keeletundlikud sõnamängud ja väljendid panevad lugeja kujutama vaimusilmas ette filmi, millest jutt.

Kolmas oluline sõlmpunkt on see, et uutel filmiarvustustel kulub kauem aega, et need avaldataks. IMDb-s on huvitavat infot tavaliselt varem ning ka paljud väga soliidsed filmikriitikud kasutavad seda internetilehekülge, et saada esmaseid andmeid uue linateose kohta.

Ei saa eitada ja jätta tähelepanuta ka IMDb positiivseid aspekte. Neid on mitmeid ning ettevõtte tohutut populaarsust arvestades ei ole tarvis neid kõiki siin üles lugeda. Filmide kohta on võimalik saada väga palju erinevat teavet ühest ja samast kohast, ei pea kaua otsima, ega kulutama aega ja energiat. Lisaks saab sealt häid ideid juhul, kui ei suuda otsustada, millist filmi vaadata.

Tahan öelda, et IMDb-s leiduvasse informatsiooni, eriti filmide hinnetesse, tuleks suhtuda väga suure ettevaatusega ning kõrvutada teavet teiste allikatega. Lugeda näiteks häid filmiarvustusi. Peale selle ei ole üldse hea mõte luua huumusrikast pinnast inimeste mõttelühidusele, tähelepanuvõime vähenemisele. Tuleks hoiduda vaatamast filme eelarvamuste kütkes.

IMDb ei ole parim koht, kust saada andmeid filmi kvaliteedi hindamiseks. Küll aga saab sealt igasugust muud põnevat teavet.

UUS EESTI ANIMATSIOON: ROLAND SEER

Küsis Mari-Liis Rebane

Foto: Miina Prikk

Roland Seer (25) on noor ja lootustandev režissöör – ta on sündinud Otepääl, õppinud Tartus ja täiendanud end Taanis legendaarses Animation Workshopis ning resideerub seal praegugi, et end uute oskustega täiendada ja vilumust lihvida. Lisaks on ta kuulunud ka animatsioonistuudio Fork Film ridadesse, kus valmis ka Tenfold Rabbiti muusikavideo „Oblivion", ta on osalenud mitmete reklaamiklippide valmimisel ning viimati sai ta maha Candy Empire'i muusikavideoga „Lucky". Uurisime, mis masti mehega on tegu, ja lasime tal veidi oma sisekosmost avada.

Miks ja millal sind animatsioon huvitama hakkas?
Ma usun, et huvi tekkis seoses esimeste multikate nägemisega. Nukufilmi „Meemesilaste linn" meeleolu ja õhustik on siiamaani meeles. Ei ole seda hiljem näinud, et kas on siis tõesti nii ülim. Naabrite juures sai VHSi pealt Disney asju vaadata. Hiljem kuskil kaheksandas klassis hakkasin kodukaameraga väikseid katsetusi tegema ja sealt edasi hargnes suund animatsioonimaailma.

Sa oled õppinud Animation Workshopis Taanis. Kas Eesti jäi kitsaks? Räägi oma kogemusest.
Kitsikus ei olnud probleem, asi oli lihtsalt selles, et kõhutunne käskis mul Taani minna. Kool on ülihea – kombinatsioon professionaalsest haridusest ning muhedast kommuunist. Ideaalne varjupaik, kus on koos kõikvõimalikud animatsiooni-, koomiksi- ja (arvuti)mängunohikud. Kogu see kompott on kaetud mõnusa koorekihiga, milleks on õpetajad – noored professionaalid, muidu ässad ja legendaarsed vanad meistrid. Infot saab palju ja pidev tagasiside nii õpetajatelt kui ka kaasõpilastelt on see, mis hoiab selle kooli taset. Nagu üks õppejõududest illustreerivalt ütles: „See on sama, nagu üritaks tuletõrjevoolikust juua."

Kuidas suhtud koostööprojektidesse? Kas need leiavad sind või sina neid?
Mis puudutab Candy Empire'i videot, siis selle jaoks otsis mind üles bändi trummar ja mu vana sõber Kalle. Sinna kaasasin kohe oma lemmikfilmija naaberkülast ehk Armin Miti. Mulle meeldib inimestega koos töötada. Tihti kraban endale palju ülesandeid ja tänu tänapäevasele tehnoloogiale ongi võimalik üksi kõik ära teha, ilma et peaks aastaid kilesid värvima. Kui hoida tihedat suhtlust ja teha asjad õigeks ajaks ära, siis pole koostöö tegemisel viga. Töötasin vahepeal Tartu Kunstikoolis ja Fork Filmis, need kontaktid on sellised „vanad tuttavad", et ei teagi, kumb kumma leidis.

Sa oled eksperimenteerinud erinevate animatsioonitehnikatega. Mis väljakutsed sind veel ees ootavad?
Hetkel olen tagasi Taanis ja üritan 3D-st aru saada. See on hea tööriist, aga mulle ikkagi meeldivad liimised näpud ja savi rohkem. Armastan luua erinevaid keskkondasid ja ma väga naudin monteerimist. Nüüd oleks vist aeg rohkem raamatuid lugeda ja keskenduda teoste sisule.

Sinu viimane muusikavideo Candy Empire'ile keskendus rohkem *live-action*'ile. Kas see on kaugenemine animatsioonist ja lähenemine „päris" filmikunstile või lihtsalt katsetad erinevaid meediume?
Algselt oli plaan lihtsalt vähendada mu enda töömahtu, et ei peaks nii palju animeerima, aga lõpuks kõike kokku pannes sain aru, et olin teinud valearvestuse. Keeruline oli erinevaid stiile maitsekalt sobitada, kuigi ma arvan, et see sobis muusikaga, ja see on ju tähtis.

Kuidas leiad inspiratsiooni ning mis hoiab sind keskendununa? Kirjelda enda filmitegemistsüklit.
Inspiratsiooni tunneb igaüks ise ära. Minul on selline õrn surin ja kui seda toetab kindlustunne, et sellest ideest võib asja saada, siis ongi veel ainult teostus puudu. Keskendumist hoiabki idee ja selle aegumatus (loodetavasti). Kohe alguses fantaseerin ette ära, kas olen nõus sellele määramatul hulgal aega kulutama. Väga tähtis on eeltöö, sest siis on konkreetne animeerimine ja muu teostus selle arvelt kordades lihtsamad. Üldiselt üritan hoida tüüpilist lugu-disain-kompositsioon-animaator-animatsioon-montaaž tsüklit. Samas oleneb kõik teosest, kas selle puhul on tähtsam lugu, meeleolu, heli või veel midagi muud.

Kes on sinu eeskujud kaasaegse animatsiooni maastikul?
Michael Arias oma Tekkonkinkreetiga, Riho Unt oma karufilmiga, Atsushi Wada oma peenikese pliiatsiga, Miyazaki, Pärn, Norstein ja kõik teised vanameistrid ja muidugi on üheks suureks eeskujuks Peter Chan oma suhtumise ja filosoofiaga. Ta töötab enamasti ainult harilikuga, luues seiklusrikkaid ja lapselikke maailmu. Tema võluvat stiili võib näha parimates LucasArtsi seiklusmängudes ja Laika nukufilmides.

Mille kallal kujutad end viie aasta pärast töötamas? Kuhu oled arenenud?
Tahaks mõne arvutimängu ka teha. Aga kunagi ei tea täpselt, sellepärast tulevik ongi hea, et see on muudetav.

Vaata animatsiooni:

HOOANDJA

Jätkame Müürilehes koostöörubriiki ühisrahastusplatvormiga Hooandja, kus tutvustame lähemalt huvitavaid projekte ja tegemisi, mille teostumisele ka Müürilehe lugejatel on võimalik kaasa aidata.

MEMOKRAADI KOMMUNIKATSIOONI KÄSIRAAMAT

Kust saavad alguse kriisid? Kuidas neid vältida? Kuidas rääkida inimestega, kes on otsekui teiselt planeedilt? Kuidas rääkida ja kirjutada nii, et sellest oleks kasu? Memokraat kirjastab käsiraamatu, mis annab praktilisi soovitusi selleks, kuidas ennast mõistetavaks teha, kuidas vältida arusaamatusi, kuidas paremini esineda, kuidas paremini teisi kuulata.

Raamat on eestikeelne ja valminuna on see saadaval internetis tasuta lugemiseks ja allalaadimiseks. Raamatut hakkab kirjutama Daniel Vaarik, kes saadab järgneva kolme kuu jooksul toimuvast kirjutamisest hooandjatele ka iganädalasi lühiraporteid. Kuigi Daniel avaldas eelmisel aastal dokumentaalromaani „Praktikaaruanne", rõhutab ta ise, et käsiraamatuprojekt pole järg sellele, vaid see on pööre hoopis uues suunas.

Raamatu valmimise ajagraafik:
1. märts kuni 31. mai – esimese versiooni valmiskirjutamine;
1. juuni kuni 31. august – toimetamine, täiendamine, viimistlemine.

Käsiraamatu valmimisele saad aidata kaasa aadressil www.hooandja.ee või loe QR koodi.

Kaader Hooandja videost

RAINER SARNETI MÄNGUFILM „REHEPAPP"

„Rehepapi" tegevus toimub paganlikus Eesti külas, kus liiguvad ringi libahundid, katk ja vaimud. Külainimeste peamiseks mureks on elada üle külm ja pime talv. Selle jaoks pole miski tabu. Varastatakse üksteise, saksa mõisnike, vaimude, kuradi ja Kristuse tagant. Et endal hinge sees hoida, antakse see kratile, puust ja rauast olendile, et see aitaks peremehel rohkem varastada. Varastatakse ka siis, kui aidad on juba täis. Varastamine on muutunud ainsaks kinnisideeks ja külainimesed ise hingetuteks olenditeks, kes meenutavad üha rohkem kratte.

Filmi aluseks on Andrus Kiviräha romaan „Rehepapp".

„Rehepapp" on fantaasiafilm, mis baseerub eesti mütoloogial. See on segu maagiast, mustast huumorist ja romantilisest armastusest.

Hooandjate toetusel testime filmis tegutsevate krattide liikumist ja võimalikke miimilisi detaile. Krattide test on selle filmi ettevalmistuse kõige olulisem osa, sest kratid ei ole animeeritud, vaid tahame leida võimaluse neid reaalselt liigutada. Seda selleks, et säiliks kohmakas ehedus ja õige gravitatsioon. Kratte juhitakse nagu nukke, hiljem kustutakse nöörid ja muud abivahendid. Kratid peavad mõjuma elusalt – nad köhivad ja hingavad kui inimesed, kuid nende liikumisloogika lähtub tööriistadest, millest nad on tehtud.

MEESKOND: Režissöör Rainer Sarnet, operaator Mait Mäekivi, kunstnik Jaagup Roomet, krattide kunstnik Jaanus Orgusaar, kratijuht Kalju Karl Kivi, produtsent Katrin Kissa jpt.
Film valmib 2014. aasta sügisel.

Aita krattidel ellu ärgata aadressil www.hooandja.ee või loe QR koodi.

TAB210

Anna-Liisa Unt

Kas 95 aastat vabariiki on uhke seisukohavõtt või ebaõiglane valearvestus? Millist hetke saab lugeda ajaloo alguseks? Kas Olümpia hotell on aus Eesti kultuuripärand? Aga korstnaga rehielamu?

Selleaastase Tallinna arhitektuuribiennaali (TAB) kuraatorikonkursi võitis noor arhitektuuribüroo B210. Edu toonud idee arutleda sotsialismiaegse ruumi ja arhitektuuri üle ei avaldanud mulle pimesi erilist muljet. Jälle! Kepsakad stiilipeod ja „ENSV" sari, arvutud uurimistööd, erisaated ja suvekoolid on selle loo vindid ammu maha keeranud.

Aga kuraatoritega kohtumine oli veenev. Kultuuriministeeriumi kultuuripärandi aastasse sattunud algatus on meie põlvkonna ainuvõimalus fikseerida üks üleminekus olek. Tänased 25–35-aastased elavad kahe ajaloo piiri peal – kümmekond aastat *seal*, ülejäänud *siin*. Nõukogude Liidu kogemus on olemas, aga see ei näri, vaid lubab ennast erapooletult lahti kirjutada. Tundsin, et mind on isiklikult puudutatud, tekkis siduv *meie*-tunne ja missioon ühineda, aidata ja kuulutada.

Mälu

Eesti ajalugu ja pärand on praegu ja on olnud jooksvalt kellegi teise käe läbi ära segatud, vahepeal koguni kellegi teise dikteeritud ja üles märgitud[1]. Seda, et baltisaksa pärand ei ole etem nõukogude pärandist, on mu vanematel raskem mõista kui mul – minu jaoks ei ole too aeg absurdne rumalus. Absurdne rumalus oli tundidepikkune lahtise jäätise järjekord või pigem selle järjekorra puudumine. Putka oli vist kümmekond päeva (mu elus) üldse lahti. Midagi muud

Olümpiamängude ajaks totaalselt ümber ehitatud Narva maantee kangialused. Foto: Johanna Rannula.

VÕRU LUTT

Gregor Taul

Gregor Taul arvab, et võrulased ei tohiks Navitrolla-nimelise lutiga nõustuda, pooliku lahenduse asemel tuleks üheskoos tõele näkku vaadata ja sõnastada laiem probleem, millega silmitsi seistakse.

15. jaanuaril 2013 postitas Võru Linnavalitsus (VLV) oma Facebooki lehele järgmise info koos illustreeriva fotoga:

„Seoses veetorni valgustamisega tekkinud diskussiooniga, et paljudel kortermajadel puudub ilus väljanägemine, pakub Võru linn kõigile majaomanikele ja korteriühistutele, kes on nõus oma maja ära soojustama, võimalust saada oma maja fassaadile Võru oma kunstniku Navitrolla joonistused. Piltide eesmärk on mitmekesistada linnapilti ja lisada omapära.

Linn pakub majadele Navitrolla joonistusi tasuta, ainukeseks tingimuseks seatakse majade soojustamine, et hiljem tehtud tööd mitte ära rikkuda. Kui maja on soojustatud, palume pöörduda linnavalitsuse poole, et leppida kokku, millist pilti tahetakse ja kuna maalimisega alustatakse.

Huvilised saavad ise valida, millist joonistust nad oma majale tahavad. Antud pildile on lisatud vaid mõned mõtted, ülejäänud piltidega saab tutvuda Navitrolla Facebooki lehel: http://www.facebook.com/pages/Navitrolla/290172384374085."

Teade levis kulutulena ning 2. veebruari seisuga meeldis see 3061 kasutajale, 1338 olid seda jaganud oma seinal ning 191 olid lisanud pooldava kommentaari.

Ilmetute seinte piltidega katmine on klassikaline pseudolahendus, mille abil juhtida tähelepanu eemale milleltki olulisemalt. See on nagu tapeedi paikamine postkaartidega või jonnivale lapsele luti andmine. Lutt halvab lapse loomingulise impulsi, vaigistab uudishimu ja väldib arengut, kuna võtab väikeselt inimeselt stiimuli erisuguste olukordadega iseseisvalt hakkama saada. Kahest isesuunalisest võitlevast jõust – loovast instinktist ja omamisrõõmu ihast – asetab lutt rõhuteisele. Võrulased ei tohiks Navitrolla-nimelise lutiga nõustuda, pooliku lahenduse asemel tuleks üheskoos tõele näkku vaadata ja sõnastada laiem probleem, millega silmitsi seistakse. Küsimus pole mõnes koledas fassaadis, vaid sotsialismipärandi käitlemises: mida teha massilise sõjajärgse riiklikult ehitatud elamufondiga?

See ei ole põletav küsimus mitte ainult Eestis, vaid ka mujal Ida- ning Lääne-Euroopas. Viimastel on olukord kuigi palju lihtsam, kuna toonaste riiklike sotsiaaldemokraatlike otsuste eest vastutavad tänased valitsused. Ida-Euroopas on paneelmajade ehitajad kadunud, uued valitsused, eriti näitlikult Eestis, ei pea elamuehitust oma tegevusvaldkonnaks. Vastutus lasub omanikel ja korteriühistutel ning soovi korral ka omavalitsustel.

Küsimusele on pakutud põhjalike analüüside näol erinevaid lokaalseid lahendusi. Inspireerivaks näiteks on Rakvere Seminari tänava lineaarpargi maastikuarhitektuurne lahendus (b210, NU arhitektuur, Karisma)[1], mille puhul üks kesklinna kuivetu, paneelmajade vahel hingitsev tänav kujundatakse ümber inimkeskseks pargimõõtu linnaruumiks. Asjakohaseks näiteks on ka fantastiline väikelinn Cēsis, kuhu kogunevad suviti sealseid ruumilisi vajakajäämisi ajutiste installatsioonide, visiooniprojektide, töögruppide jms näol lahendama Läti ja muu maailma urbanistid. Ehk sobiks selline algatus ka Võru linna? Paneellinnade tulevikuga tegeleb ka septembri alguses toimuv Tallinna arhitektuuribiennaal, mille põhiteemaks on just nimelt sotsialismi taaskäitlemine („Recycling Socialism")[2].

Võru juhtum on iseenesest läbinähtav ja igavgi: alanud on kohalike omavalitsuste valimise aasta, kodanikele lubatakse

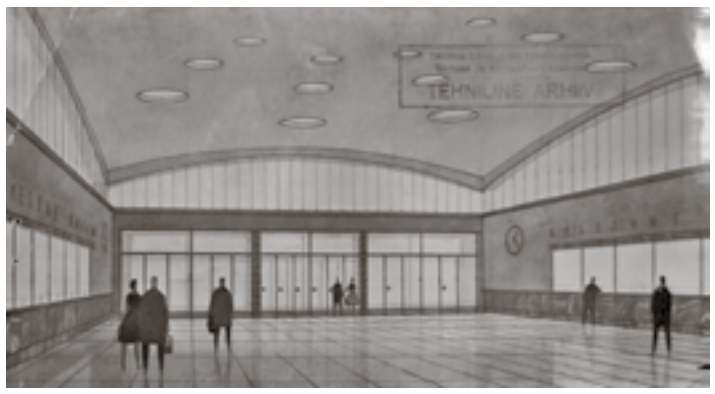

Balti Jaama lähirongide ootepaviljon. Visuaal 1961. aasta projektile: Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiiv

represseerivat ma kaheksakümnendate lõpust ei mäleta, ülejäänu oli, nagu oli. Liinibussipilet oli odav ja kare, puukultuurimaja lõhnas susside järele ja suviti ema sõbranna juurde Saaremaale sõites kontrollisid miilitsad nägusid ja auto pagasiruumi. See kroonis suvist reisipalavikku.

Halbwachsi järgi avaldub kollektiivne mälu meid ümbritseva ruumi toel[2]. Seega on linnaruumil ja arhitektuuril suhtumise ja emotsioonide kujundamisel vastutusrikas roll kanda. Muudatused peegelduvad ruumis väga aeglaselt, majad ja tänavad panevad ajaloole hästi vastu. Kui esimesed iseseisvumisjärgsed reformid rakendusid kuude jooksul ning majanduslikud ja institutsionaalsed muudatused ehk aastatega, siis linnaruumis tajutavad muutused on toimumas pikkamööda. Sotsialismiaegne pärand meenutab tollast aega kogenud inimestele süsteemi irratsionaalsust ja ülekohut; lagunema jäänud hooned, linnalised tühikud ja läbimõtlematult uute funktsioonidega täidetud paigad väljendavad taasiseseisvumisjärgset ruttu kõik hiljutine maha jätta, ära kustutada või läänelikuks ümber muuta.

Tänaste otsustajate jaoks (ning režiimikogemuseta kodanike hulk paisub iga päevaga proportsionaalselt suuremaks!) on nõukogudeaegne ruum nagu ruum ikka, lihtsalt ehk viletsama ehituskvaliteediga. Varasem pärandihävitustaktika on asendunud kaalutlevama suhtumisega, mis innustab meid endid uusi funktsioone ja vajadusi pigem tollase vormi jaoks kohandama, kui vorme purustama[3].

Kuraatorinäitus

Kolme keskse ja lugematute satelliitsündmustega TAB kulmineerub septembri esimesel nädalal. **Rahvusvahelisel sümpoosionil** mõtestavad biennaali temaatilist raamistikku („Recycling Socialist Space" / „Taaskasutades nõukogude ruumipärandit") lahti nii ajaloo- kui ruumi ja vormi tundjad, ühtlasi saab tutvuda temaatilise **visioonikonkursi** tulemustega, mille algus hõigatakse välja märtsis. Biennaali kolmas sisupunkt on **kuraatorinäitus**, mis esitleb Tallinna märgilise staatusega sotsialismiaegseid objekte ümbertöödelduna.

Ruumi intensiivsus ja ruumi kasutamine on ajas muutuvad faktorid – varasemalt näiteks ideoloogia kandmiseks või suure inimtööjõu mahutamiseks rajatud „modernismi miniutoopiad"[4] võidakse tänases majanduslike huvide kontekstis endisest sisust muretult puhtaks riisuda (H ning M-i kiirmood postimajas!). Ilma sisumuutuseta jätaks elu hooned maha ja nad vajuksid üksinda kokku (vaata linnahalli). Biennaali kuraatorid kutsuvad üles nägema neid muudatusi mitte pahede, vaid voorustena ning esitavad tänases päevas viletsasti funktsioneerivad, teenimatult unustatud või väärkoheldud staarid valitud arhitektuuribüroodele ümbertöötlemiseks.

Modernistlik ruum on rahvusvaheliselt tuttav ruum, seega peaks (enam-vähem) mis tahes maailma punktist kutsutud külalisel tekkima Tallinnast kätte antud objekti puhul mingi isiklik seos. Kultuuriruumi poolt (k.a institutsionaalselt) kujundatud ettekujutus ajaloost[5] ei ole antud juhul oluline, ümbertöödeldud objektides tahaks näha just subjektiivset ajalugu. Vahest ongi kuraatorite selline valdkonnavalik ja eesseisev sotsialismiaegse arhitektuuripärandi lahti- ja ümbermõtestamine eestlaste kollektiivse mälu „demokratiseerumine", mida Marek Tamm nimetab oma raamatus üheks Eesti mälupoliitika tänaseks pealisülesandeks. Mustaks (punaseks) ja (sinimust)valgeks kinnitamise asemel loob sisulist mõttevahetust pigem just seesama valdkondade-, põlvkondade-, riikide- ja arvamusteülene remiks, kuraatorinäituse lühike käeharjutus tollaste asjade tänastesse arusaamadesse asetamine.

Mustandivihik

Jaanuari alguses said kokku koostöövalmis üliõpilased ning kuraatorite suunamisel valmistati külalistele esitamiseks ette valitud objektide portreekaustad. Ükskõik kas kohalike või väljamaiste arhitektide abistamiseks, kümnekonna objekti kohta koguti kokku arhiivmaterjali, nii vanu kui hetkeseisu plaane ja fotosid, tulevikuplaane, intervjuusid autorite ja kasutajatega ning pärimusekogujate endi välitöömärkmeid. Komplekteeritud üldpilt peaks andma kõigile näitusel osalejatele ühise stardiplatvormi, mille põhjal ümbertöötlemist alustada.

Purukshakkimist/ülejoonistamist/täissodimist/tühjaksriisumist/ülepaisutamist ootavad näiteks raadiomaja, lillepaviljon, H-kujuline tüüpkoolimaja, kino Kosmos, Balti jaama ootepaviljon, välisministeerium.

Kuidas toimiksid sina?

TAB 2013 kuraatorid on Aet Ader, Kadri Klementi, Karin Tõugu, Kaidi Õis ja Mari Hunt.
Biennaali koduleht: www.tab.ee

1 Loe näiteks: Marek Tamm „Monumentaalne ajalugu. Esseid Eesti ajalookultuurist", Loomingu Raamatukogu 28–30/2012.
2 Maurice Halbwachs „On Collective Memory", 1980 [1950].
3 Kuraatorinäitust ette valmistava valikaine „TAB 2013: RECYCLING SOCIALISM" raames toimunud Mart Kalmu loengu toel.
4 Kuraatorite kommentaar Eesti Päevalehele, 20.11.2012.
5 Loe siia kõrvale veel Marek Tamme.

---

erinevaid tasuta lõunaid, kusagil tegutseb müügiosav kunstnik, kusagil on ametnikud, kes oskavad olukorrast natuke veel „lisaväärtust" välja kruttida jne. Vaevalt et Võru inimesed „valimisskeemi" ise läbi ei näri ning populaarse kunstniku fännamist ei saa neile ka ette heita, kuid ohutuli peaks süttima vähemalt linna peaarhitekti Ülevi Eljandi peas, kelle võimuses on teistele ametnikele öelda, et kui suvalistel firmapidudel võib boss oma töötajaid pildikestega premeerida, siis maakonnakeskuse (mis on nii geograafiliselt kui logistiliselt piirilinn) valitsejate kohustused oma elanike ees on sootuks kõrgemad.

Õigupoolest on hiigelmaal juba klimaatilistest tingimustest tulenevalt siinmail põhimõtteliselt halb idee. Maal püsib värskena mõned aastad ja hakkab seejärel üha kiirenevas tempos tuhmuma. Eriti kärmelt kannataksid Navitrollale omased kontrastsed värvid. Mida võtaks VLV kaduvate teostega ette viie aasta pärast? Kas need värvitakse siis üle? Kas tulevad uued maalid? Kas see oleks siis taas tasuta töö? Need on kõik tehnilised agad. Teine, veel olulisem aga puudutab linnaruumi ja monumentaalmaalikunsti esteetilisi küsimusi. Esiteks on kunstiliselt küündimatu arusaam, et 100 x 50 cm õlimaali võib soovi korral lihtsalt 30 korda suurendada, seinale kanda ja ongi kogu lugu. Ei ole. Monumentaalmaal on kohaspetsiifiline žanr, mille puhul toimivad väljavalitud seinal konkreetsed esteetilised otsused (aines, tehnika, motiiv, üldistusaste jms). Suhtumine, mille järgi õigustab Võru paneelmajade Navitrolla piltidega ülemaalimist ainuüksi kunstniku sünnikoht, ei erine oma olemuselt ükskõiksusest, mille najal nõukogude võim kuuendiku maakerast standardiseeritud paneelelamutega kattis. Irooniline küll, kuid VLV taaskehtestab paneellinlust.

Navitrollalt imidži laenamise asemel võiks väikelinn oma ajaloole tuginedes millegi sootuks viljakamaga välja tulla. Sobiv pinnas on ju olemas: sealkandis tegutsevad mitmed tugevad tööstusettevõtted, linnas toimivad aktiivselt kultuuriasutused, nagu linnagalerii, linnateater, kino ja hea programmiga Võru Kannel. Olukorras, kus paneelmajade integreerimisel ülejäänud linnakoesse kasutatakse poolikuid lahendusi, võiks ehk kasutada seinamaalide rahastamiseks planeeritud raha mõne pakilisema probleemiga tegelemiseks. Kui palju on Võrus koduta inimesi? Loeks nad kahel käel kokku, muretseks ulualused ja tooks nad tööturule tagasi? Kui palju on allpool vaesuspiiri elavaid peresid? Kuidas neid aidata? Kas liikumispuudega võrulased pääsevad vajalike institutsioonideni?

Kui aga tõesti projektiga jätkata, võiks kaaluda mõnda järgnevatest variantidest: a) konsulteerida Tartu Linnavalitsuse arhitektuuri ja ehituse osakonnaga (Annelinnas on viljeletud viimasel ajal maitsekat supergraafikat, nt Anne tn 55 paneelmaja seina ilustamisel on kasutatud illustratsioone Jaan Vahtra ja Ado Vabbe – kunstnike, kes olid popid Annelinna rajamise ajal – kujundatud raamatutest; Kaunase pst 19 otsaseina supergraafika viitab tabavalt kõrvalolevale vaheseinale); b) korraldada iga soojustatud otsaseina kunstilise lahenduse leidmiseks avalik konkurss, sealjuures aitaksid kulusid kokku hoida kutsetega konkursid, millest võiksid osa võtta Võrumaalt pärit kunstnikud, nagu Albert Gulk, Leonhard Lapin, Anna Hints, Marja-Liisa Plats, Andrus Raag, Kristina Viin või Peeter Laurits, kes on üks väheseid, kes on Võrus monumentaalsemat kunsti viljelenud – Kagukeskuses asub tema 100-ruutmeetrise pinnalaotusega fotopannoo „Lõunõhummogumaa".

Lõpetuseks – mis üldse on maja? Ennekõike on see koht, kus kogunevad ning leiavad varjualust inimesed ja ideed. Majas realiseerub ühiskondlikkus kui selline. Korterelamud on eriti näitlikult paigad, mis on loodud ühiskonna huve ja ideaale silmas pidades. Ma kaldun arvama, et inimeste ja ideede omavahelisi läbikäimisi on teataval määral võimalik kureerida ja parendada – selleks on vaja intensiivselt maja sisse vaadata, leida ja kaardistada probleemid ning luua tegevusplaan parema olukorra saavutamiseks. Seinte värvimisega tegelemine tähendab elanike jaoks majast lahkumist. Maja postkaardistamise (justkui ärasaatmise) asemel tuleks mõelda sellele, kuidas muuta ühe kogukonna elamu ühiskondlikumaks, jagatumaks. Lahendus võib peituda nii katuseaias, majaäärses peenramaas, pööningule ehitatud ühises saunas, klubiruumis või milleski kolmandas. Igal juhul, head Võru inimesed, loobuge linnavalitsuse plaanist ja pange alus ülelinnalistele mõttetalgutele teemal „mis on maja ja milline see peaks olema".

1 b210.ee/rakvere-seminari-tanava-lineaarpark
2 www.tab.ee

Väärt majamaal 2011. aasta kultuuripealinnas Turus.Töö autoriks on Portugali tipptegija Aryz. Foto: Robert Kähr.

ÜLETADA PIIRE, KAARDISTADA PERIFEERIAT

Intervjuu Juha Rautioga

Küsis Anniina Ljokkoi

Soome luuletaja ja helikunstnik Juha Rautio heidab valgust eesti luule retseptsioonile Soomes, räägib endale seatud loomingulistest väljakutsetest ja paarist põnevast möödunud kunstiprojektist.

Kohtusime Juha Rautioga jaanuari alguses Tartus Y galeriis toimunud kirjandusüritusel „Sõna/heli". 2013. aasta esimese kuu Tampere Majas kuuajalises kunstiresidentuuris veetnud Juha jõudis lisaks loomingulisele tööle ja esinemistele proovida ka Tartu restoranide taimetoiduvalikut, tutvuda kunstinäitustega, otsida ühel pakaselisel päeval üles Raadi legendaarse tühja lennuvälja ning vastata Müürilehe küsimustele.

Oled praegu Tartus Tampere Majas külaliskunstnikuks. Kust tuli mõte Tartusse tulla?
Tundus, et aeg on ümbruse vahetamiseks küps. Sain kahele suuremale projektile – Raymond Carveri luulekogu soomendamisele ning enda uuele luulekogule – just punkti pandud. Ja muidu oli ka elus selline periood, et tahtsin korraks kuhugi mujale lennata. Olen Tartus ka varem käinud, kuid kunstiresidentuuri taotlust teele pannes ei olnud ma siiatuleku koha pealt otseselt mingit pikemat plaani pidanud. Kui Tampere Majas koha sain, oli see pigem rõõmus üllatus.

See pole sul niisiis esimene kord Eestis ja Tartus olla. Mis sind varem siia toonud on?
Mul oli varem sõber vahetustudengina Tartus, tema juures peatusin tegelikult isegi kahel korral: esimesel korral siis, kui sõitsin Tšehhist läbi Eesti Soome, teine kord samuti läbisõidul. Aga tema liikus vahetustudengite ringkonnas ning püsivalt Tartus elavate inimestega olengi tutvunud alles nüüd. Soomes olen muidugi varem Soome Instituudi festivalil Luulesõit saanud tuttavaks näiteks Jürgen Rooste ja mõnede teiste eesti luuletajatega. Samuti teadsin varem näiteks Tamperes esinemas käinud Jaan Malinit ning olen kohtunud veel mõne teisega Hannu Oittineni, eesti kirjanduse tõlkija kaudu Turu raamatumessil.

Seega polegi tõsi, et Soomes eesti luulet üldse ei teata? Mida sa selle tõlkeluule kvaliteedist arvad?
Ikka teatakse, kuigi selge see, et kirjandusmaastik on siin tegelikult palju laiem, kui soomendatud luulevalik mõista annab. Tõlgete puhul pole mul midagi kurta, täitsa hea tundub see, mida lugenud olen, töötab sihtkeeles küll. Aga peamiselt on see ikkagi ühiskondlik kirjandus, mida siit näiteks antoloogiatesse tõlgitud on, selline ühiskonna mädapaiseid uuriv kirjandus.

Sa oled väga mitmekülgne kunstnik. Aga kas luule on sinu jaoks siiski see kõige põhilisem väljund?
Muusika on mulle samuti oluline. Mul oleks huvi teha mingil ajal ka ainult muusikat, millega olen juba päris pikka aega seotud olnud.

Oled öelnud, et sinu jaoks on kirjutamine intuitiivne tegevus. Aga kui su luuletused tekivad poolenisti nagu iseenesest ja üllatavad vahel ka sind ennast, siis kes otsustab, milline on hea luuletus?
Eks seda teeb kriitiline lugeja minus endas, kes teataval hetkel otsustab, mida võtta ja mida jätta. Mul on töötades mitu faasi: alguses tegelen ainult materjali kogumisega, näiteks kasutan ühte aastat ainult selleks, et lihtsalt kirjutada. Järgmist aastat kasutan aga juba selleks, et seda materjali edasi töödelda.

Lisaks on väga suur osa tööst seotud lugemise, raamatukogus elamise ja tagasiside saamisega teistelt. Ma loen väga palju, ka teatmekirjandust, näiteks etnoloogiaalased tekstid on mind sageli kõnetanud. Ning ka visanditel, katsetustel ja läbikukkumistel on oma osa. Tuleb tegeleda kirjutamisega palju ja kaua – toota palju tekstimaterjali, millest mingi osa ongi ette nähtud ära jääma ja ununema. See kuulub protsessi juurde, et mingi osa materjalist lõpptulemuses ei kajastu.

Sinu luuletustes on palju keelelist mängu. Mõnikord järjestad ridu nii, et tekst muutub mitmetähenduslikuks, ning vahel paistab, et sõnavalik on ajendatud pigem sõnade kõlast kui nende tähendusest.
Jah, kindlasti. Mu luuletustes on palju meloodilisust, samuti ka rütmilist mõtlemist. Foneetilisus ja keeleline kõla on minu jaoks väga olulised. Ma kirjutan laululiselt, muusikaliselt – see on tekkinud iseenesest ja loomulikult, ma ei ole selle poole otseselt püüelnud. Kunagi tulevikus hakkan võib-olla isegi veidi piirama seda intuitiivset kirjutamisstiili, et selle maneeridesse mitte kinni jääda.

Luulel on keelega tavatult intiimne suhe. Kas ka keelt oskamata on võimalik luulet nautida?
Usun küll. Tartus olles olen ju paar korda käinud luulet kuulamas. Kuigi ma ei saa eesti keelest aru, püüan siiski kinni üksikuid sõnu siit ja sealt ja saan aimu, et millest jutt käib. Y galeriis aitas helitaust samuti kaasa. Ega ma soome keeles ka alati ei püüa kinni iga luuletuse pointi, aga meeldida võib ta mulle ikkagi. Siis on muidugi ka häälutused, mida teeb Jaan Malin, ning päris foneetilised luuletused, milles pole arusaadavat keelt üldse. Kui saab nautida neid, siis miks mitte ka võõrast keelt – selle registreid, rütmi, meloodiat.

Kas sa oled luuletajana pigem avangardist või traditsionalist? Või täpsemalt, kas sa tunned, et sinu jaoks on oluline mõne luuletraditsiooniga suhestumine või eelistad sa hoopis eksperimenteerida ning aina uusi väljendusviise otsida?
Ma ei suhesta ennast otseselt mitte ühegi ajastu või koolkonnaga; olen nendesse alati kahtlevalt suhtunud. Ma usun, et igaühel tuleb leida oma tee ja stiil, saada nii-öelda omadega hakkama. Lisaks ei meeldi mulle ka lahterdamine.

Soome nüüdisluules ei paku niinimetatud *avant garde* mulle erilist huvi. Pigem arvan, et see on saanud teenimatult palju tähelepanu ning seda paljude teiste lähenemiste arvelt. Lihtsalt uuendamine, uute alade vallutamine ei tohiks olla kunstis eesmärk omaette. Kusjuures on enesepetmine väita, et pidev uuenemine ja traditsiooni eitamine on võimalikud.

Foto: Renee Altrov

Teostasite grupiga Agit Cirk projekti „Periferia", mille raames käisite esinemas Põhja-Soome piirialadel. Selle tuuri kohta on kirjutatud, et see oli teie grupile põnevaks uurimisreisiks tundmatutele maadele. Mis oli teie eesmärgiks? Kas esinemine eksootilistes väikekohtades pakkus ka esinejatele nii võimsat elamust, et saab rääkida päris avastamisreisist?
Selle luuletuuri teemaks oli tõesti perifeersete alade uurimine. Soome on geograafiliselt väga lai ja me tahtsimegi vaadelda, mida see siis õieti tähendab, et oleme üks ja sama riik, ja kas Soome on igal pool ühesugune. Tahtsime proovida, kas esinemine Soome kõige põhjapoolsemas vallas Utsjokis on kuidagi samasugune kui esinemine mõnes Lõuna-Soome ülikoolilinnas. Tegime palju pilte, filmisime, selle turnee põhjal on koostamisel ka fotonäitus – seega oli see ettevõtmine paljuski kantud nii-öelda etnograafilisest vaimust. Aga see paar aastat tagasi alustatud projekt on veel pooleli, uuel aastal on plaanis sellega edasi minna.

Kas mõni esinemiskoht jäi eriti eredalt meelde?
Lahe koht oli novembrikuine Tieva baar Pokka külas, mis asub Kittilä vallas. Küla rahvaarv on 6–7 inimest ja sama palju rahvast oli ka esinemise alguses publikuks. Siis tilkus inimesi juurde, saabus mõni metsaveoauto juht ning põhjapõtrade kasvataja, kes oli kohale jõudmiseks pool päeva sõitnud. Me pidime mitu korda otsast peale alustama, et kõigile esineda, kokku läks sellega kolm-neli tundi ja olime lõpuks surmväsinud. Aga kuidas sa keeldud, kui rahvas on tulnud ainult sind kuulama! Õhkkond oli seal väga autentne. Istusime pärast samas lauas ühe salakütiga, kes oli jutu järgi oma tegevuse üle päris uhke.

Kas luuletuste esitamine on sinu jaoks oluline?
Luule esitamine on väärt kunst. Ühtlasi on see ka viis, kuidas tuntust koguda. Aga samas viib see luule juurest eemale. Luule esitamine on peaaegu nagu omaette žanr. Viimasel ajal olengi vähem esinenud, et oleks võimalik rohkem kirjutamisega tegeleda. Esinemine võtab aega ja energiat ning ega see eriti raha juurde ka ei too. Pole nii nagu lavamuusikutel, et teed paar esinemist ja maksad üüri ära.

Sa oled teinud koostööd ka tantsijanna Marjo Seliniga. Milline kogemus see oli?
Need tantsu ja luulet ühendavad esinemised olid vägagi viljakad, see oli minu jaoks midagi täiesti uut. Ma tunnen erinevate kunstiliikide ühendamise vastu huvi, ei taha oma harjumustesse kinni jääda. Marjoga oli väga armas koos töötada – väga palju sõltub ju sellest teisest inimesest, mitte niiväga kunstiliigist. Me tegime küll mõningaid proove, aga tantsu osa oli peamiselt improviseeritud. Samuti kasutasime esinemiseks väga erinevaid ruume.

Millise eesti kirjanduse vastu oleks sul huvi, millest sa rohkem teada tahaksid?
Rohkem tahaksin sellist hassokrullilikku mütoloogiat või etnofuturismi – või kuidas iganes seda tahetakse nimetada. Igatahes selliste teemade vastu on mul huvi, sest Soomes avaldatakse sellist luulet suhteliselt vähe. Ja üleüldse olen lihtsalt uudishimulik siin toimuva vastu. Hea oleks, kui tõlgitaks võimalikult palju ja avaldataks ka ajakirjades, et saaks tutvuda ning oleks, mille vahel valida.

Juha Rautio

Tõlkinud Arni Alandi

Seinas kirjutuslaua kohal
on kolm naela.
Mitte et see midagi tähendaks.
Olen seisukoha võtmisest väsinud,
las hävitajad väristavad taevast,
proovivad noori tiibu.
Olen väsinud patsifismist,
sellest ainsast võimalikust
ülekuuest.
Olen väsinud sõjast ja rahust,
osavõtmisest;
väsinud mõtteist, arvamusist, tundeist;
irooniast, mis põleb ööpäevaringselt
nagu katkise lülitiga koridorilamp.
Väsinud meist, neist ja
ojadest, mis looduslikult soode juurde kuuluvad.
Ja sõnadest, realismist, millega mind liiga noorelt nakatati,
mis on võimaluse avanedes alati valmis pöörduma pessimismiks.
Olen väsinud heaolust
ja halbolust,
mis ei saa teineteiseta hakkama.
Infost ja seda ümber lükkavast uuest infost.
Ja pjedestaalilt tõukamisist. Ja uuendusist.
Ja sellestki, et kõik seisab justkui püsti,
aga kui asjad tõsiseks lähevad,
siis kuskilt ikka käriseb, ikka ja igavesti
ja nii edasi. Unustagem struktuurid,
see on mu isiklik probleem.
Olen väsinud olemast tõsine, aga huumorgi käib pinda.
Oleks inimesed ometigi vaid vait.
Olen sellest tulvtormlemisest,
sõnakatkust ja loetlemise palavikust küllastunud;
tahaksin selle kõik kokku köita
ja siis minema visata.
Kuid olen sisse söönud midagi väära, joonud kohatut,
päevast teise tarbinud ja naudingusse kinni jäänud,
eksinud alati, kui olen tundnud endal olevat õiguse.
Olen väsinud isegi ütlemast, kui väsinud ma olen
sellest igapäevasest selgituste,
põhjuste, tagajärgede, tähenduste
kinnismõttelisest tagaajamisest.
Tahan lihtsaid asju.
Mul on õigus tappa,
tuli on lahti, aeg sai juba otsa,
kuigi kell seda veel ei tea.
Unustagem tõed.
Unustagem ennustused.
Unustagem moraal, seadused ja õigustused.
Seda, mida ma ei tea, pole olemas.
Ja öiti pimedus tungib sisse aknaist
ning silma mootor teravustab hämaruses asjata.
Ja kui maa uuesti pöördub ja laseb valgusel oma näole paista,
kes siis kõiki neid alguseid, keskpaiku ja lõppe vajab?
Ja siiski on mõnikord tore peatuda
ja mõelda kolmest kirjutuslaua kohale seina sisse löödud naelast,
kuhu keegi kunagi pärast mind
riputab võib-olla oma laste pildid,
ilumaalid, arved, medalid,
maskid, võtmed.
Või siis jätab riputamata.
Kisub naelad välja,
lööb need hoopis mõnda uude kohta.
Aga äkki põleb maja hoopiski maha
või hävitatakse ta mõnel muul viisil.
Või säilib algsel kujul,
aga jääb ühel või teisel põhjusel tühjaks.
Mida me sellest teada saame?

Linn oli elektrita
Linn oli veeta
Linn tõusis õhku ja kadus horisondi taha
järgmisel nädalal
oli kõik endine
endisemgi veel kui enne
jälle
tundsin hirmu
tundsin hirmu kommunikatsioonisüsteeme
mosaiikseid nõelapisteid
pärastlõuna gaasivalguses
klaasikillusadu vastu selga
tundsin
pilgu jooksu mööda tänavat, kus
varjud liiguvad kahele poole
lõikavad valgusi
mürgituse sümptomid
tundsin üksildaste tänavate topeltvahemaid
kaasas kulgeva muusika ihu
rõivaste õudust
tundsin last, kes vangistet
sinu silma sisse.

Kõnelen liiga palju, ei eristu seltskonnast
must kuub vahetab värvi
venitan identiteeti uksehoidja ja oraakli vahel
kaasatundmise ja kaeblemise pingeväli
moodustab männikangale põnevusdraama
õmblen pimedas
õmblen pimedas juurde
minus ei ole liigselt liikuvaid osi
kuid kes parandaks seda, mida minus pole
mulle on öeldud, olen vaid masin
oskan korrata selle maakera ümber
selle maakera ümber
nagu viirus

Üks õhku lingutet tänavakividest
ei kuku
vaid jätkab lendu
lõõritab, hakkab punuma pesa
räästa alla munemiseks

Väike poiss süütab tule
neelab suitsu
avab käekella luku
tõstab kella kõrva äärde
lahvatava leegi sisemusest valgub vaikus
järsku jalajälgede hääled
need trummeldavad, lähenevad
trummeldavad, pea
kümnemeetrised leegid piitsutavad tähevalget ööd
plagistavad kastanjette
rebivad suust soolast sülge
hõõguvsilmsed söepaariad silitavad
halvatud jalgu
öö nõgised lapsed sünnivad isaseina
osa funktsioneerib hiljem ka emaseina
sünnitades, kasvatades
keerleb rahvas hiiglasliku tuleriida ümber
nagu päike ümber seisva kella
agaramad sebivad sipelgaina
tulevalguse ja hämaruse vahel
käitudes nii, nagu nende liigile kohane
see kestab nädalaid, aastaid, päikest pole näha
jõuk keerleb ümber tuleriida, igaüks
neist toidab oma osaga tuld
hämarusest tuleb aina juurde
leegid nõuavad aina juurde
ja hulk keerleb, keerleb
nad võivad aeglaselt näljast nõrkeda
neil on liiga palju stiimuleid
tuli pühib kõik
rõivaid ei mäleta keegi, et kunagi olnud oleks
mis tsivilisatsioon, mis antiik
kes jumal, kes allah, mis buddha
ja keel, seegi kängunud
pelk leekide rütm
pelk jalajälgede trummeldamine
pelk maailmapõleng, hirmu äraolek
uue jumalatari tuhat vana nime
iga hetk tuhat uut
iga hetk sünnib sinus maailm
ja põleb ära nagu praht päikese võrkkestal

Juha Rautio (snd 1980) on Tamperes elav luuletaja ja helikunstnik, kes on pärit väikesest Ida-Soomes asuvast Savonlinnast. Ta on avaldanud kolm luulekogu, andnud välja oma muusikat ning osalenud mitmeid erinevaid kunstiliike hõlmavates projektides. Juha on tsirkust, muusikat ja luulet ühendava grupi Agit Cirki liige (kellega koos ta on ühe projekti raames oma riided terveks talveks sohu matnud, et need sealt kevadel uuesti esinemiseks selga tõmmata. Üheskoos on väisatud ka Lapimaa väikeseid ääre-asulaid). Duo Perikatoga esitab Juha oma luuletusi elektroonilise muusika taustal. Transsi ja sen varjo toob tema luuletusi publiku ette koos modernse tantsuga. Ühtlasi on ta ka Tamperes asuva hinnatud raamatupoe Tulenkantajien üks asutajatest. 2013. aasta jaanuari veetis Juha Tartus Tampere Majas külaliskunstnikuna.

KUI HEA RAAMAT!

Joanna Ellmann

Karl Rumor „Krutsifiks”

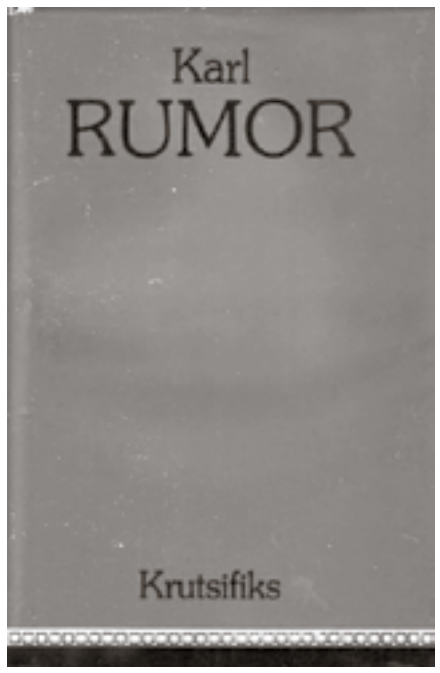

Kiltmaine lava voore harjakul, mille üle too tee vööndus, avas voorirahvale sobiva väljaku laagerdamiseks. Sinna oli tekkinud tuleasemeid ja muldurbeid. Eeslid olid pudendanud sõnnikut päikesepleekele ja inimesed mesistanud selle pinda oma kullapanustega. (lk 5) Saage tuttavaks – Karl Rumori romaan „Krutsifiks”, meistriteos eikuhugi viivast ekstaasist.

Rumor jutustab loo antivalgust kandvast prohvetist, kes hävitab sõgeduse tõttu enda ümber kõik. „Krutsifiks” on kriitika nii romantilisele meelelaadile kui ka pimedale uskumisele. Seda saab pidada eesti kirjanduse nihilismi tippteoseks, kus pole kohta ei *inimlikul* ega *üleloomulikul*. See on sektilise kristluse kriitika, mis näitab usundilist liialdamist pigemini inimese rumaluse aspektist. „Krutsifiks” kujutab inimhinge lõpmatut rõvedust headuse kõrval. See on pilgu suunamine inimese kannatustele ja aheldatusele läbi iseenda sõgeduse. Ja sellele, kuidas üksikisik, kes on piisavalt karismaatiline, suudab mõjutada kollektiivset alateadvust nii, et tekitab enda ning paikkonna kohta müüte ning uskumusi, viies samal ajal endaga kuristikku kaasa teisedki.

Raamatu lõpp öeldakse ära sissejuhatavas osas „Teadmiseks”. See polegi nii oluline – lugu on ehitatud sellele, kuidas ja miks kõik toimus, mitte sellele, kuhu see viib. Rumor ütleb kaheksanda lehekülje lõpus: *Kuidas süüvitati üldsuse teadvusse kujutelm mägismetsa künka võigastusest ja võludest, kuidas ja kunas püstitati sinna ristpuu süsimusta Kristusega ja milline oli kogu selle loo algus, areng ja lõpp, sellest jutustavad järgnevad leheküljed.* Nii algab analüüs sellest, kuidas massid ja võim omavahel suhtlevad. Rumor rõhutab antiprohveti imetegude toimimise psühholoogilist aspekti – inimeste ravimine toimib, kuna sellesse usutakse. Nii kandub Rumor pigemini inimhinge psühholoogilise ehituse ja naturalismi suunas. Lisaks eespool mainitule on tegevustiku kirjeldused elavad ning võikad: *Suurest tuha ja tukkide lademest kändude vahel kisti välja poolenisti põlenud käe- ning jalaluid, laostuvaid kolpi, rinnanibusid ja veres küpsenud lihakäkke. Tuhnijad polnud asjatundjad, kuid püüdsid jäänuste põhjal ohvrite arvu kindlaks määrata. Arvestati, et saak pidi kuuluma seitsmele lapsele ja ühele täiskasvanule. Lisaks kisti välja nelja kassi ja kahe koera söestunud raiped. Pahad vaimud polnud üksnes inimestesse pugenud, vaid ka loomadesse.* (lk 201)

Kahtlemata on „Krutsifiksi” omanäoline keel, sündmustik ja mõttearendus lummavad. Oma spetsiifilisuses võib see ju tekitada võigast vastureaktsiooni ja vaidlusi. Ent oma mitmetahulisuse, ebatavalise keelekasutuse ja eksootilise olustikuga on see meeldejääv romaan kindlasti mõjutanud nii mõnegi lugeja hoiakute kujunemist.

URMAS VADI „TAGASI EESTISSE”

Karmen Otu

Karmen Otu arvustab Urmas Vadi viimatist romaani „Tagasi Eestisse”, milles tegelikkus ja fiktsioon on lootusetult segamini läinud.

Urmas Vadi
„Tagasi Eestisse”
Jumalikud Ilmutused, 2012

On ütlemine, et tõsielu on liiga absurdne ja uskumatu, et seda publiku ette tuua, näiteks lavale seada, sest see tunduks lihtsalt liialt ülepingutatud ja totter. Eks Urmas Vadi lood natuke sellised ongi – liiga absurdsed ja uskumatud ja vähemalt osaliselt ka tõesed. Ja nagu intervjuudest autoriga selgub, on tõesed osad just need, mida kindla peale liialduseks võiks pidada.

Berk Vaher tõdes hiljuti toimunud kohtumisõhtul autoriga, et Urmas Vadit isiklikult tundes on teda alati hämmastanud Vadi „anne” selliseid eriti veidraid juhtumisi ja inimesi ligi tõmmata. Ja küllap see nii ongi, aga teist sama palju on Vadil ka erilist annet see kõik kokku üheks suureks ilukirjanduslikuks mänguks seada. Kui esimeses romaani mõõtu teoses „Kirjad tädi Annele” trikitas kirjanik lugejaga eelkõige teose vormitasandil (lubades romaani, ent edastades midagi muud – luhtunud romaani?), siis uuemas, sedakorda juba n-ö pärisromaanis „Tagasi Eestisse” käib mäng lugejaga lisaks vormile ka teistel tasanditel. Vadi loomingule omaseid ja äärmiselt üllatavaid süžeepöördeid tuleb loosse viimastel lehekülgedel lausa nii palju, et raamatut käest pannes tahaks ühe tegelase, kirjastuse juhi Paavo kombel „no mida perset!” hüüatada, aga seda pigem rõõmsast üllatusest kui nördimusest. Sellised novellilikud puändid teevad raamatust kirjutamise ka veidi keeruliseks, sest kuigi teose ülesehituse seisukohalt on tegu vaieldamatult oluliste elementidega, siis ei luba minu südametunnistus kelleltki nende paljastamisega lugemisrõõmu röövida. Teisest küljest võiks Vadi loominguga varasemalt tutvust teinud lugejad autorilt selliseid ootamatuid lõpplahendusi juba oodata (näideteks võiks tuua isikuloolise näidenditriloogia „Peeter Volkonski viimane suudlus”, „Rein Pakk otsib naist!” ja „Rudolf Allaberdi testament”), kuid siiani on Vadil õnnestunud ettearvatavaks ja igavaks muutumist siiski vältida.

Ent millest „Tagasi Eestisse” siis jutustab? Lühidalt võiks selle kokku võtta umbes nii: kirjaniku Urmas Vadi jutule tuleb tema kaua kadunud lapsepõlvesõber John (muidugi Lennoni, kelle teise järgi), kes palub Vadil endast raamat kirjutada. Hoolimata Vadi puiklemisest saab John ta siiski nõusse ning lugeja ees rulluvad lahti Jeesuse eas mehe elu keerdkäigud: kontrollifriigist boss, tüdinud tüdruksõber, veidrad töökaaslased ning salapärane õnnetus isaga, mis mehe päris rööpast välja viib, nii et ta end lõpuks Austraaliast leiab. Ka seal ootavad Johni töökohustused. Nimelt on ta reisi eesmärgiks Austraalias elava väliseesti kirjaniku Kaupo Männiste romaani „Vabaduse sõdur” autoriõiguste hankimine. Paralleelselt Johni looga avaneb lugeja ees peatükk peatüki haaval ka Männiste absurdselt ülepaisutatud ja patriotismist nõretav isamaaline romaan teisest maailmasõjast ning metsavendlusest. „Vabaduse sõduri” eest Vadile eraldi aplaus – totter, naivistlik, õõvastav ja oma stiilipuhtuses vaimustav ühtaegu. Kuigi ühe teose tegevus leiab aset niivõrd kaugel, nagu seda on Austraalia, ning teise oma sügavates Eestimaa laantes, siis eestluse ja identiteediotsingutega tegelevad mõlemad ja nendest üheskoos kasvab välja ka üks romaani peamisi teemasid: mis asi see eestlus üldse on? Kas ja kui tihedalt on see seotud selle pisikese maalapikesega siin Läänemere ääres ning kas ja kuidas on seda võimalik endalt maha raputada või hoopis taasleida? Vadilikult ühtaegu kergelt ning groteskselt lookleb Johni teekond läbi Austraalia, kaaslasteks Männiste käsikiri ning kolm painajalikku (ja hallutsinatoorset südametunnistuse rollis) ahvi.

Teada-tuntud on ka seisukoht, et kui millestki täit ülevaadet või arusaama tahad saada, siis tasub end sellest millestki vahepeal distantseerida ja sellele nii-öelda kõrvalseisja pilguga vaadata. Tundub, et Vadi on avastanud hea koha, kus selleks kõrvalvaatluseks seista – Austraalia, kus autor ka ise mõni aeg tagasi reisil käis ning mis antud romaanile suuresti inspiratsiooniallikaks on. Austraalia, kauge maa, kuhu on veidral kombel protsentuaalselt üllatavalt suur hulk eestlasi sattunud. „Tagasi Eestisse” seab uude valgusesse ka väliseestlased ning pagulased, kellel kõigil on eestlusest oma arusaam. Romaanis kohtab peategelane John nii noori seljakotirändureid (kaunitaridest kirjandustudengid Eestist) kui ka teise maailmasõja aegseid eestlasi, kellest nii mõnigi (vähemalt juttude põhjal) üsna äärmuslikult fanaatiliseks natsionalistiks osutub. Raamatus ette tulevad kurioosumid stiilis „õiged eestlased punast veini ei joo, sest punane on kommunismi värv” on Vadi kinnitusel just need fiktiivsena tunduvad, ent tegelikkuses eksisteerivad tõigad.

Mitmetes arvustustes on mainitud, et „Tagasi Eestisse” näol võiks olla tegu omamoodi äraspidise versiooni või lausa paroodiaga Sofi Oksaneni „Puhastusest”, ent kuigi eestlus ja kollektiivse identiteedi ning mälu teemad on teoses käsitluse all, siis päris tõene mulle selline mõttekäik siiski ei tundu. Sellise mõnevõrra „ohtliku” rahvusliku mälu ja selle mõningase petlikkuse teemadel on kirjutanud ju teisedki (näiteks kas või Ene Mihkelson „Ahasveeruse unes”) ning mulle tundub, et Vadi arendab seda teemat omas võtmes lihtsalt edasi, kasutades selleks võtteid, mida ta kõige paremini tunneb. „Tagasi Eestisse” balansseerib äärmusliku groteski (nagu roojavad ahvid) ning maitseka huumori piiri peal, segades endasse reaalsust ja fiktsiooni viisil, milles Vadi on saavutanud meistriklassi.

Nii nagu Urmas Vadil on oskus sattuda veidratesse olukordadesse, on tal ka oskus tavalisi olukordi märgata ja panna kirja viisil, mis teeb neist ebatavalised. Ja mulle tundub see teine oskus ehk isegi erilisem. Lugejale võib selline mis-on-tõsi-mis-mitte mõistatamine üsna lummavalt ja veidralt mõjuda. Toon ühe näite: istusin ülikooli raamatukogu kohvikus ja tegelesin parasjagu Vadi romaanide „Kirjad tädi Annele” ning „Tagasi Eestisse” ülesirvimisega ja mõlemast John Lennoni kohta viidete otsimisega. Kirusin ennast kõrvaklappide koju unustamise pärast, kui üks neist tõeliselt õudsetest paaniflöödiplaatidest mängima pandi, kuid umbes kolmas lugu seal plaadi peal oli Lennoni „Imagine”. Ma hakkasin kõva häälega naerma. Sirvin raamatut, kust Lennoni nimi mitu korda läbi käib ja peategelane vaat et vahepeal Lennon ongi, ja siis täpselt sellel hetkel see täiesti õudne kaver... Aga miks ma sellest räägin, on seetõttu, et Vadi raamatud panevad taoliste kokkusattumuste üle mõtlema. Tekib tunne, nagu oleks mõnda Vadi teosesse ära eksinud. Sest kunagi ei tea, kas ja mis on kokkusattumused, mis reaalsus ja mis fiktsioon.

Liisa Kruusmägi

Paul Auster

VIIMASTE ASJADE MAA

Lõik romaanist. Tõlkinud Sven Vabar.

Esmakordselt 1987. aastal ilmunud „In the Country of Last Things" on Paul Austeri teine trükivalgust näinud romaan. Esimene oli kuulus „New Yorgi triloogia" (ilmunud ka eesti keeles). „Viimaste asjade maad" võib nimetada düstoopiliseks ulmeks ning see erineb märgatavalt Austeri ülejäänud loomingust, mis on teataval tasandil üsna ühenäoline. Auster jutustab selles romaanis loo oma venda otsima läinud Anna Blume'ist, kes satub lõputu hävingu ja laostumise staadiumis asuvasse linna. Õigupoolest moodustabki selle linna kirjeldus romaanist põhilise osa – ränk ja võigas inimlik kannatus vaheldub hallutsinatoorsete, painajalike pettekujutelmadega. Romaani linn on nimetu, kuid Paul Auster on vihjanud, et selle nimi võiks ehk olla ka 20. sajand. Müürileht avaldab „Viimaste asjade maa" algusest paar katkendit.

Sven Vabar

Nii paljud meie seast oleks uuesti justkui lapseks saanud. Aga selle nimel ei pingutata eraldi, sellest ei olda isegi otseselt teadlikud. Kui viimnegi lootus kaob, kui sa avastad, et oled loobunud isegi lootuse võimalikkuse lootmisest, hakkad sa selleks, et suuta edasi elada, täitma tühje kohti unistuste, väikeste lapselike mõtete ning lugudega. Ka kõige karastunumad meist ei suuda end tagasi hoida. Nad võivad ilma suurema muretsemise ning pikema sissejuhatuseta käsiloleva toimingu katkestada, maha istuda ning hakata end neisse kuhjunud ihadest tühjaks rääkima. Üheks lemmikteemaks on loomulikult toit. Tihtipeale võid juhtuda pealt kuulma, kuidas mõni grupp inimesi kirjeldab mingit söömaaega pisimate detailideni, alustades suppidest ning eelroogadest ja liikudes aeglaselt edasi magustoidu poole, peatudes igal viimasel kui maitseainel ja vürtsil, kõikvõimalikel aroomidel ning kõrvalmaitsetel, keskendudes kõigepealt roogade valmistamisviisidele, seejärel toidu enda mõjudele alates esimesest maitseaistingust keelel ning lõpetades järk-järgult suureneva rahuloluga, mis tekib toidu kurgust alla liikudes ning kõhtu jõudes. Sedasorti vestlused võivad kesta tunde ning alluvad äärmiselt täpsetele reeglitele. Näiteks ei tohi sa kunagi naerma hakata või lasta näljal endast võitu saada. Ei mingeid tundepuhanguid, ei mingeid ettekavatsemata õhkamisi. Need lõppeksid pisaratega, aga miski ei riku toiduteemalist vestlust pisaratest kiiremini. Parima tulemuse saavutamiseks tuleb sul lasta oma mõistusel sinu vestluspartnerite suudest väljuvatesse sõnadesse sukelduda. Kui sa sõnadest küllastud, oled sa võimeline oma nälja unustama ning astuma „püsiva õndsuse areenile", nagu inimesed seda nimetavad. Leidub isegi neid, kes väidavad, et piisava keskendumise ning usu korral oma kaaslaste juttudesse on taolistel söögikõnelustel toiteväärtus.

Kõik see kuulub vaimude keele juurde. Ent selles keeles võib ohtralt teistsuguseidki asju rääkida. Enamik neist algavad nii, et üks inimene ütleb teisele: ma sooviksin. See, mida nad sooviksid, võib olla ükskõik mis – vähemalt senikaua, kuni see on miski, mis ei saa kunagi päriselt juhtuda. Ma sooviksin, et päike kunagi ei loojuks. Ma sooviksin, et minu taskutes kasvaks raha. Ma sooviksin, et linn oleks selline, nagu ta oli endistel aegadel. Saad aru küll. Sellised absurdsed ja infantiilsed unistused, mis on täiesti sisutühjad ning millel puudub tegelikkusega igasugune side. Üldiselt usuvad inimesed, et ükskõik kui halvad asjad eile ka polnud, olid nad ikkagi paremini kui täna. Kahegi päeva eest olid asjad paremini, kui nad olid eile. Mida kaugemale ajas tagasi minna, seda kaunimaks ning ihaldusväärsemaks maailm muutub. Igal hommikul ärkad sa vaevaliselt vaid selleks, et seista silmitsi millegagi, mis on alati hirmsam kui see, mida sa kohtasid päev varem, ent kui sa räägid maailmast, mis oli sinu ümber enne magamajäämist, võid sa panna end uskuma, et tänane päev on pelgalt viirastus, mis pole kõigi sinus talletunud eelmiste päevade mälestustega võrreldes ei vähem ega rohkem reaalne.

Ma saan aru, miks inimesed seda mängu mängivad, kuid mul enesel pole selleks isu. Ma keeldun rääkimast vaimude keeles ning alati, kui kuulen teisi seda tegemas, kõnnin ma eemale või katan oma kõrvad kinni. Tõesti, asjad on minu jaoks teistsugused kui varem. Sa ju mäletad, missugune mänguhimuline väike tüdruk ma olin. Sul ei saanud kunagi minu lugudest ega mängumaailmadest, mida ma meie jaoks leiutasin, küllalt. Loss, Kust Ei Pöörduta Tagasi, Kurbusemaa, Unustatud Sõnade Mets. Mäletad neid? Kuidas ma küll armastasin sulle valetada, panna sind oma jutte uskuma ning sind ühe ebamaise kulissi juurest teise juurde juhatades vaadata, kuidas su ilme aina tõsineb. Siis aga ütlesin ma sulle, et see kõik on välja mõeldud, ning sina hakkasid nutma. Ma usun, et armastasin neid pisaraid niisama palju kui su naeratust. Tõsi, olin veidi nurjatu, isegi noil päevil, oma väikestes kleidikestes, millesse ema mind riietas, oma kondiste ja kriimuliste põlvede ja karvatu lapsevitukesega. Aga sa ju armastasid mind? Sa armastasid mind hullumiseni.

Nüüd olen ma täielikult kahe jalaga maa peal seisev kaine kaalutleja. Ma ei taha olla selline nagu teised. Ma näen, mida kujutlused nendega teevad, ja ma ei taha, et midagi sellist ka minuga juhtuks. Vaiminimesed surevad alati unepealt. Kuu või kaks jalutavad nad kummaliselt naeratades ringi, veider teispoolsuse kuma neid ümbritsemas, justkui oleksid nad juba meie hulgast lahkumas. Need märgid, nagu ka esimesed hoiatavad vihjed, on eksimatud – palged löövad vahel kergelt õhetama, silmad muutuvad äkki tavalisest suuremaks, kõnnak lohisevaks, keha alapiirkonnast eritub ebameeldivat lõhna. Samas möönan ma siiski, et tõenäoliselt on see õnnelik surm. Mõnikord olen ma neid peaaegu isegi kadestanud. Kuid lõppkokkuvõttes ei suuda ma sellega kaasa minna. Ma ei saa seda lubada. Ma pean vastu senikaua, kui suudan, isegi kui see mu tapab.

Mõned surmad on aga dramaatilisemad. Võtame näiteks Jooksjad – sekt, mille liikmed tormavad mööda tänavaid nii kiiresti, kui suudavad, vehivad hullunult kätega, peksavad õhku ning karjuvad täiest kõrist. Enamasti liiguvad nad gruppides – kuuekesi, kümnekesi, lausa kahekümne kaupa kihutavad ja kihutavad nad hetkekski peatumata mööda tänavaid, kuni langevad kurnatusest kokku. Asja mõte on surra võimalikult kiiresti, sundides end tagant seni, kuni süda üles ütleb. Jooksjad räägivad, et inimestel pole südikust millegi taolisega üksipäini hakkama saada. Koos tormates aga haaratakse iga grupi liige jooksuga kaasa, teiste karjed julgustavad teda ja aitavad tal taluda meeletut ülespiitsutatud enesepiina. Siin peitubki asja iroonia. Et end joostes tappa, pead sa end kõigepealt heaks jooksjaks treenima. Muidu pole sul jõudu sellega piisavalt kaugele minna. Et oma saatusele vastu astuda, teevad Jooksjad läbi vaevalise ettevalmistuse, ja kui nad peaksid oma teel takerduma, oskavad nad end koheselt koguda ning oma teed jätkata. Ma arvan, et tegemist on omamoodi religiooniga. Igas linna üheksast tsoonist on üks Jooksjate värbamiskontor ning nendega ühinemiseks pead läbi tegema raske initsiatsiooniprotsessi – hoidma vee all hinge kinni, paastuma, hoidma kätt küünlaleegi kohal, mitte rääkima kellegagi seitse päeva. Kui sind on vastu võetud, pead sa edaspidi alluma grupi seadustele. See tähendab kuue kuni kaheteistkümne kuu jooksul kommuunis elamist, karmi harjutamis- ning treeningrežiimi ja järkjärgulist igapäevase toidukoguse vähendamist. Selleks ajaks kui grupi liige on valmis oma surmajooksu tegema, on ta üheaegselt maksimaalselt tugev ning maksimaalselt nõrk. Teoreetiliselt on ta võimeline jooksma igavesti, samal ajal on tema keha aga tarvitanud ära kõik oma jõuvarud. Selline kombinatsioon toobki kaasa soovitud tulemuse. Sa alustad koos oma kaaslastega kokkulepitud päeva hommikul ja jooksed senikaua, kuni oled oma keha maha jätnud, jooksed ja kisendad, kuni oled iseendast välja lennanud. Lõpuks rabeleb sinu hing vabaks, keha vajub kokku ning surm ongi saabunud. Jooksjad kiidavad, et nende meetod on rohkem kui üheksakümnel protsendil juhtudest edukas – mis tähendab, et peaaegu kunagi ei ole keegi pidanud sooritama surmajooksu teistkordselt.

Tavalisemad on aga üksinduses sooritatud surmad. Kuid ometi on ka neist tehtud nagu mingisugused avalikud rituaalid. Inimesed ronivad kõige kõrgematesse kohtadesse, ainsa eesmärgiga alla hüpata. Seda nimetatakse Viimseks Hüppeks ja ma pean tunnistama, et selle vaatamine mõjub ergutavalt, justkui avaneks seda nähes sinus üks uus vabadusest pakatav maailm: hüppaja seab end katuseäärel valmis, sellele järgneb alati üürike kõhklusehetk, mis annaks justkui tunnistust hüppaja püüdest oma elu viimaseid sekundeid nautida, ning seejärel tekib sul kummaline tunne, nagu oleks sinu enese elu äkki kõige täiega sulle kurku kogunenud, ning lõpuks viskub hüppaja ootamatult (sest sa ei või kunagi teada, millal see juhtub) katuselt alla ning langeb tänavale. Ma arvan, et pealtvaatajate elevus üllataks sind: algab metsik juubeldamine, kõik on erutatud. Justkui oleks nähtud vaatemängu ilu ning vägivaldus nad iseeneste küljest lahti raputanud, pannud neid omaeneste elu armetust unustama. Viimsest Hüppest on lihtne aru saada, see vastab igaühe igatsusele: surra järsku, kustutada oma eluküünal ühe üleva hetke jooksul. Mõnikord mõtlen, et surm on ainuke asi, mis meis mingisuguseidki tundeid tekitab. See on meie kunst, ainuke viis ennast väljendada.

Ometi on meie seas ka neid, kel õnnestub elada. Ka surmast on saanud elatusallikas. Kuna nii paljud inimesed mõtlevad, kuidas kõigele lõppu teha, ning kaaluvad sellest maailmast lahkumise erinevaid mooduseid, võib kujutada ette mitmesuguseid võimalusi, kuidas sellest kasu lõigata. Nutikas inimene võib teiste suremise pealt täitsa hästi teenida. Sest mitte kõik ei ole nii vaprad kui Jooksjad või Hüppajad, paljud vajavad oma otsuse tegemisel abi. Sedasorti teenuste kasutamise eeltingimuseks on loomulikult maksejõulisus, mistõttu ainult kõige rikkamad saavad neid endale lubada. Siiski käib selles valdkonnas vilgas äri, eriti Eutanaasiakliinikutes. Valida saab mitme vahel, olenevalt sellest, kui palju sa neile maksta tahad. Kõige lihtsam ja odavam variant ei kesta kauem kui tund või paar ning seda reklaamitakse kui Teekonda Tagasi. Sa kirjutad end Kliinikusse sisse, maksad registratuu-

ris oma pileti eest ning sind viiakse väiksesse eraldatud toakesse, milles on üks puhas, üles tehtud voodi. Teenindaja paneb sulle teki peale ning teeb sulle süsti, sina vajud unne ega ärka enam kunagi üles. Järgmises hinnakategoorias asub Imeline Reis, mis kestab üks kuni kolm päeva. Kindlate intervallide tagant tehtavad süstid tekitavad kliendis euforilise vabaduse- ning õnneseisundi, mis kestab viimase doosi annustamiseni. Kõige viimaks on olemas ka Lõbude Kruiis, mis võib kesta lausa kaks nädalat. Klientidel on selle aja jooksul võimalus elada külluslikku elu, nende soovide eest hoolitsetakse vana aja luksushotellide tasemel. Peened road, veinid, lõbustused, isegi bordell, kus täidetakse nii meeste kui ka naiste soovid. See kõik maksab muidugi kenakese kopika, kuid mõnede inimeste jaoks on võimalus kas või selle lühikese aja jooksul naudingurikast elu elada vastupandamatuks kiusatuseks.

Eutanaasiakliinikud ei ole omaenese surma ostmiseks siiski ainuke viis. On veel Mõrvaklubid, mille populaarsus on järjest kasvanud. Isik, kes soovib surra, kuid kardab iseendale kätt külge panna, ühineb võrdlemisi mõõduka tasu eest oma tsooni Mõrvaklubiga. Seejärel määratakse talle mõrvar. Kliendile ei räägita ettevalmistuste kohta sõnakestki ning kõik tema surmaga seonduv – aeg, koht, mõrva meetod, mõrvari isik – jääb talle saladuseks. Mõnes mõttes läheb elu seejärel tavapärasel viisil edasi. Surm kui kindel tõsiasi jääb ikka kuhugi nurga taha varitsema, ainult selle vorm on teadmata. Vanaduse, haiguse või õnnetusjuhtumi asemel võib Mõrvaklubi liige loota kiirele ning vägivaldsele surmale mitte eriti kauges tulevikus – kuul pähe, nuga selga, keset ööd kellegi käed ümber kõri. Selle kõige tulemusena, tundub mulle, muutub inimene valvsaks. Surm ei ole enam midagi abstraktset, vaid vägagi tõenäoline asjade käik, mis võib sulle osaks saada ükskõik millisel ajahetkel. Selle asemel et loiult oma saatusele vastu minna, muutuvad nood äramärgitud tavaliselt ärksaks, nende liigutused energiliseks, nad puhkevad ellu – justkui oleksid mingisuguse tärganud mõistmise ajel ümber sündinud. Paljudel tuleb eluisu tagasi ning nad tahaksid iseenda suhtes langetatud surmaotsusest loobuda. See aga ei ole enam nii kerge. Sest kui oled kord juba Mõrvaklubiga liitunud, ei tohi sa enam sealt välja astuda. Siiski, kui sul õnnestub oma mõrvar tappa, oled sa vastutusest vaba – ja kui sul on selleks soovi, võid sa ka ise mõrvarina ametisse astuda. Seepärast ongi mõrvari töö nii raske ja samas ka nii hästi tasustatud. Mõrvareid tapetakse küll harva, sest eelduste kohaselt on nad oma ohvritest osavamad, kuid mõnikord juhtub seda siiski. Vaeste, eriti vaeste noorte meeste hulgas leidub palju neid, kes panevad kuude, vahel isegi aastate kaupa raha kõrvale ainult selleks, et Mõrvaklubiga ühineda. Asja mõte on mõrtsukana tööle saada – ning pääseda nõnda paremale järjele. See õnnestub vähestel. Kui ma jutustaksin sulle mõne sellise poisi loo, ei saaks sa nädal otsa sõba silmale.

/.../

Seega tuleb kõigeks valmis olla. Kuid arvamused selle kohta, milline on parim viis kõigeks valmis olla, erinevad omavahel drastiliselt. On näiteks üks väike grupp inimesi, kes usuvad, et halb ilm tuleb halbadest mõtetest. Sedasorti lähenemine on üsna müstilist laadi, kuna kätkeb endas arusaama, et mõtteid saab tõlkida füüsilises maailmas aset leidvateks sündmusteks. Kui sa mõtled mingit mõru või pessimistlikku mõtet, tekitab see nende inimeste arvates taevasse pilve. Kui tumedaid mõtteid mõtleb piisav hulk inimesi, hakkab sadama vihma. Nende väitel seletabki see kõige jahmatavamaid ilmamuutusi ning seda, miks keegi pole meie veidrale kliimale teaduslikku põhjendust leidnud. Olukorra paranemise tagab vankumatu rõõmsameelsus, ükskõik kui masendav olukord ümberringi ka poleks. Ei mingeid tigedaid pilke, sügavaid ohkeid või pisaraid. Need inimesed on tuntud kui Naeratajad, ükski teine sekt linnas pole nii ohutu ja lapsemeelne. Nad on veendunud, et kui enamik elanikkonnast nende usku pöördub, muutub ilm lõpuks stabiilsemaks ning elu hakkab paranema. Nii nad muudkui levitavad oma usku ja otsivad uusi mõttekaaslasi, kuid omaksvõetud pehmete maneeride tõttu on nad üsna viletsad värbajad. Harva õnnestub neil kedagi ära rääkida ning seetõttu ei ole ka nende ideed tegelikus elus kunagi järeleproovimist leidnud – ilma suurearvulise uskujate hulgata ei teki ilmamuutuse põhjustamiseks piisavalt palju häid mõtteid. Kuid tõestuse puudumine muudab nad oma usus veelgi põikpäisemaks. Ma näen sind oma vaimusilmas pead raputamas ja tõepoolest, ma olen sinuga nõus – need inimesed on naeruväärsed ja eksiteele sattunud. Kuid linna igapäevases õhustikus mõjuvad nende argumendid üpriski veenvalt – ja ilmselt pole need ei rohkem ega vähem absurdsed kui ükskõik milline teine. Inimestena on Naeratajad vägagi värskendav seltskond, kuna nende mahe ning optimistlik hoiak on meeldivaks vaheldusekс ümberringi vohavale tigedusele.

Illustratsioon: Aleksander Rostov

Teist äärmust esindab aga inimgrupp nimega Roomajad. Need inimesed usuvad, et olukord halveneb üha edasi, kuni me demonstreerime – mõnel väga veenval viisil –, kui häbi meil on oma minevikus elatud elu pärast. Nende lahenduseks on suruda ennast maadligi ja keelduda püsti tõusmast enne, kui nad näevad tunnustähte selle kohta, et nende patukahetsust on hinnatud küllaldaseks. Missugune see tunnustäht olema peaks, selle üle peetakse põhjalikke teoreetilisi debatte. Mõnede arvates on selleks kuu aega järjest vältav vihmasadu, teiste arvates aga kuupikkune ilus ilm, kolmandad aga kinnitavad, et ei tunne tunnustähte enne ära, kui seda ilmutatakse nende südames. Roomajad jagunevad kaheks põhimõtteliselt erinevaks sektiks – Koerteks ning Madudeks. Koerad väidavad, et käte ja põlvede peal ringi roomamine näitab patukahetsust piisaval määral, Maod on aga kindlad, et miski peale maoli maas vingerdamise pole küllaldane. Kahe sekti vahel toimuvad tihti verised võitlused – eesmärgiga vastassekti üle kontroll saavutada – ent kummalgi sektil pole eriti järgijaid ja mulle tundub, et mõlemad on väljasuremise äärel.

Lõppkokkuvõttes ei ole aga enamikul inimestel ilma küsimuses kindlaid seisukohti. Kui ma loetlen üles kõik grupid, kellel on ilma kohta mõni kindel teooria (Trummilööjad, Maailmalõpulised, Vabad Assotsiatsionistid), pole nad kõik kokku ikkagi enamat kui üksainus veetilk laias meres. Puhas vedamine on minu arust siin ainsaks määravaks teguriks. Taevast juhib juhus, seda kontrollivad jõud, mis on nii kompleksed ning hämarad, et mitte keegi ei suuda neid lõpuni lahti seletada. Kui saad vihma käes märjaks, siis sul ei vedanud ja kogu lugu. Kui sul õnnestus kuivaks jääda, siis seda parem sulle. Aga sel kõigel ei ole sinu hoiakute või seisukohtadega vähimatki pistmist. Vihm ei tee inimestel vahet. Varem või hiljem sajab see meie kõigi peale, ja kui see on juhtunud, on kõik kõigiga võrdsed. Keegi ei ole parem, keegi ei ole halvem, kõik on võrdsed, kõik on üks.

Triinu Lille